

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi Bilim Dalı

BİR ÖTEKİLEŞTİRME MECRASI OLARAK SOSYAL MEDYA: EKŞİ SÖZLÜK VE ERMENİLER

Sıdık AKKILIÇ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

BİR ÖTEKİLEŞTİRME MEGRASI OLARAK SOSYAL MEDYA: EKŞİ SÖZLÜK VE
ERMENİLER

Sıdık AKKILIÇ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

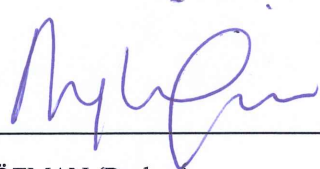
Siyaset Bilimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

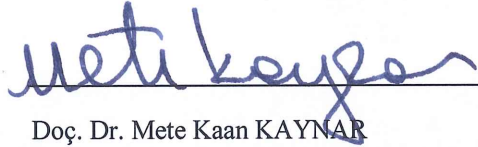
Sıdık AKKILIÇ tarafından hazırlanan “BİR ÖTEKİLEŞTİRME MECRASI OLARAK SOSYAL MEDYA: EKŞİ SÖZLÜK VE ERMENİLER” başlıklı bu çalışma, 6/6/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Aylin ÖZMAN (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Kadir DEDE (Danışman)

Doç. Dr. Mete Kaan KAYNAR

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

06/06/2018

Sıdık AKKILIÇ

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

- ☒ **Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.**

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

- ☐ **Tezimin/Raporumun tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.**

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

- ☐ **Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**

- ☐ **Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi**

29.06.2018

Sıdik AKKILIÇ

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Kadir DEDE danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Sıdık AKKILIÇ

TEŞEKKÜR

Tezlerin teşekkür bölümüne adet üzere tez danışmanına teşekkürle başlanır. Ancak bu tez çalışmasında danışmana edilecek teşekkür, tüm klişeleri aşacak seviyede ve büyüklüktedir. Zira yüksek lisansta verdiği “*Türkiye’de Sosyal ve Siyasal Dönüşüm*” dersini aldığımda tez konusunu belirlerken yardımları, literatür taraması hakkında önerileri, tezin her biten bölümünü detaylı okuyarak geri bildirimde bulunması, motivasyonumu her kaybettiğimde sürekli moral vererek tezi bitirmem için elinden geleni yapması takdire şayandır. Ayrıca benim öğrenci, onun da danışman hoca olarak ilk tez tecrübesini birlikte yaşamamız ve bu heyecanı paylaşmamız bu deneyimi eşsiz kılmaktadır. Bana kattığı her şey için kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Kadir DEDE’ye tüm kalbimle minnetlerimi ve şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca dersini almaktan büyük bir memnuniyet duyduğum ve tez jürimde bulunmayı kabul eden değerli hocam Doç. Dr. Mete Kaan KAYNAR’a ve yine jürimde yer almayı kabul eden Prof. Dr. Aylin ÖZMAN’a çok teşekkür ederim.

Değerli eşim Seher’e, tezin bitimine kadar gösterdiği sabır ve fedakarlıktan dolayı şükranlarımı sunuyorum. Onun manevi desteği olmasaydı tezi tamamlayamazdım. Ve yüksek lisans eğitimime başlarken doğan, benim için hayatın anlamı kızım, şans meleğim Mina’m sağol, varol, iyi ki varsın.

ÖZET

AKKILIÇ, Sıdık. *Bir Ötekileştirme Mecrası Olarak Sosyal Medya: Ekşi Sözlük ve Ermeniler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

20. yüzyılın sonlarında hayatımıza giren internet teknolojisinin günümüzdeki en önemli mihenk taşı sosyal medyadır. Sosyal medya veya nam-ı diğer yeni medya, özellikle demokratikleşme ve siyasi katılım anlamında kitleleri peşinden sürüklemektedir. Sosyal medyanın bu olumlu özelliklerinin yanında, maalesef insanları ötekileştirme ve nefret söylemine de beşiklik ettiği bilinen bir gerçektir. Türkiye’de ötekileştirme ve nefret söyleminin açığa çıktığı sosyal medya mecralarından biri de Ekşi Sözlük’tür. Onu bu alanda diğerlerinden farklı kılan ise ötekileştirmenin farklı şekillerde tezahür etmesidir. Ermeniler ve Ermeni kimliği de buna maruz kalan ‘öteki’lerden biridir. Gerek Ermeni sözcüğünün günlük dilde sıkça olumsuz vasıfları imleyecek şekilde rutinleştirilmesi, gerek güncel siyasi konulara dair tartışmalarda olumsuz bir gösteren olarak kullanılması, gerekse “1915 olayları”nın farklı perspektiflerden sıklıkla gündeme gelmesi, ötekileştirme pratiğinin farklı şekillerde tezahür etmesini beraberinde getirmektedir. Bu çalışma sosyal medyada ötekileştirme ve nefret söylemi bağlamında oluşan manzaranın, Ermeni kimliği ve bir sosyal medya mecrası olarak Ekşi Sözlük üzerinden tartışılmasını amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler

Öteki, Nefret Söylemi, Ermeni, Sosyal Medya, Ekşi Sözlük.

ABSTRACT

AKKILIÇ, Sıdık. *Social Media As An Otherization Space: Ekşi Sözlük and Armenians*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

Social media is regarded as the miles stone of the internet, which emerged towards the end of the 20th century but since then has occupied a great place in our lives. Social media, in other words the “new media” is the driving force when it comes to attracting and influencing masses in terms of democratization and social participation. Along with many advantages of social media come its adverse effects, since it serves as a cradle in terms of “othering” people and triggering hate speech. In Turkey; Ekşi Sözlük is a well known social media instrument where “othering” and hate speech dominate. What differenties it from other social media instruments is that the othering in Ekşi Sözlük appears in many forms. “Being an Armenian” and “Armenians” are two coüncepts suffering from this fact. The routine of using the word “Armenian” to refer to negative features and characteristics frequently as well as its use in political issues as an indicator of an ill-characteristics, referring to 1915 events from different perspectives pave the way for different types of othering to appear. This study aims to discuss the landscape in social media, particularly in Ekşi Sözlük, in terms of othering and hate speech.

Keywords

Other, Hate Speech, Armenian, Social Media, Ekşi Sözlük

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
GİRİŞ.....	1
1.1. TEZİN KONUSU, KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI.....	3
1.2. TEZİN YÖNTEMİ VE BÖLÜMLERİ.....	5
BİRİNCİ BÖLÜM :YENİ MEDYA, SOSYAL MEDYA VE BANALLİK.....	8
1.1. YENİ MEDYA.....	8
1.1.1. Tanım.....	8
1.1.2. Yeni Medya ve Unsurları.....	10
1.1.3. Yeni Medyanın Dili ve Özellikler.....	12
1.2. SOSYAL MEDYA.....	13
1.2.1. Sosyal Medyanın Tarihçesi.....	13
1.2.2. Sosyal Medya Kavramı ve Özellikleri.....	15
1.2.3. Popüler Sosyal Medya Araçları.....	17
1.2.3.1. Facebook.....	17
1.2.3.2. Youtube.....	18
1.2.3.3. Twitter.....	18
1.2.4. İnteraktif (Etkileşimli)/Katılımcı Sözlükler	19

1.2.4.1. Ekşi Sözlük	19
1.2.4.2. Diğer Sözlükler.....	22
1.3. SOSYAL MEDYADA BANALLİK.....	23
1.3.1. Sosyal Medyada Anonimlik ve İstisnalık: Troller.....	23
1.3.2. Kötülüğün Sıradanlığı.....	26
1.3.3. Geleneksel ve Yeni Medyada Banal Milliyetçilik.....	28
İKİNCİ BÖLÜM :TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİ.....	33
2.1. ERMENİLERİN OSMANLI'DAKİ SOSYO-EKONOMİK KONUMU VE TOPLUMUN ERMENİLERE BAKIŞI.....	33
2.2. ERMENİ MİLLİYETÇİ HAREKETİNİN YÜKSELİŞİ VE TEHCİR...	34
2.3. RESMİ İDEOLOJİ VE SUSKUNLUK DÖNEMİ.....	39
2.4. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE ERMENİ MESELESİ.....	41
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM :EKŞİ SÖZLÜK'TE ERMENİLERİN ÖTEKİLEŞTİRİLMESİ.....	47
3.1. DÜŞMANLAŞTIRMA-ŞEYTANLAŞTIRMA.....	53
3.2. GÜNAH KEÇİSİ YARATMA VE LİNÇ.....	58
3.3. NEFRET SÖYLEMİ.....	62
3.4. MAZLUMLUK-MAĞDURİYET.....	66
3.5. ERMENİLERİN İHANETİ.....	71
3.6. KOMPLO TEORİLERİ VE DIŞ GÜÇLER.....	74
SONUÇ.....	82
KAYNAKÇA.....	87
YARARLANILAN İNTERNET SİTELERİ.....	96
EK 1. Ekşi Sözlük'te İçinde “Ermeni” Kelimesi Geçen Başlıklar.....	98
EK 2. Orijinallik Raporu.....	127
EK 3. Etik Kurul İzin Muafiyet Formu.....	129

KISALTMALAR DİZİNİ

3-D: Three Dimension (Üç Boyutlu)

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ASALA: Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia (Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu)

BBP: Büyük Birlik Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DP: Demokrat Parti

HTML: Hypertext Markup Language (Hiper Metin İşaretleme Dili)

LGBTİ: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel ve İnterseks Bireyler.

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MGK: Milli Güvenlik Kurulu

PKK: Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkeren Kürdistan)

TDK: Türk Dil Kurumu

THY: Türk Hava Yolları

TTK: Türk Tarih Kurumu

TV: Televizyon

YÖK: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı

GİRİŞ

Ana akım medyadan farklı olarak “anlık” bilgi elde ediyorsunuz. Bir yerde deprem olduğunda saniyesinde haberiniz oluyor. Benzer şekilde kendine gerek siyasi gerek sosyal bir konum ve duruş seçmiş bir mecradan farklı olarak her tür görüşü tek mecra da görebiliyorsunuz. Twitter/Facebook gibi sosyal mecralardan farklı olarak ise belli bir konuyla ilgili görüşleri belli başlıklar altında derli toplu edinme şansınız oluyor. Sizi daha az gürültüye maruz bırakıyor (Kapanoğlu, 2012: 31).

Bu sözler “Kutsal bilgi kaynağı” düsturuyla 15 Şubat 1999’da kurulan Ekşi Sözlük’ün¹ kurucusu ve eski sahibi Sedat Kapanoğlu, nam-ı diğer ssg’ye aittir.² Ekşi Sözlük, katılımcı, interaktif ve çevrimiçi sözlük olarak kategorize edilebilecek bir sosyal medya aracıdır. Dünyada alanında ilk olma özelliği taşıyan Ekşi Sözlük, muadilleri için ilham kaynağı olmayı başarmıştır. Yukarıdaki sözler de Ekşi Sözlük’ün bir yeni medya enstrümanı olan sosyal medyadaki konumunu ve geleneksel medyadan farkını özetlemektedir. Bu farklardan en önemlisi bilginin anlık olarak elde edilmesidir. Geleneksel medyada örneğin bir gazete okuru bir haberi bir gün sonra öğrenirken veya bir televizyon izleyicisi deprem olduğunda saniyesinde haberdar olamazken, sosyal medyada bilgi akışı anlık olarak sağlanmaktadır. Öte yandan geleneksel medya araçları tek yönlü ve daha homojen bir şekilde olayları değerlendirirken, Ekşi Sözlük mecrasında sosyal ve siyasi görüşlerin her türlü bir arada bulunmaktadır. Bu görüşlerin aynı platformda birleşebilmesi, eleştirel düşüncenin vücut bulmasına yol açmakta ve böylece toplumda aykırı olarak addedilen görüşlerin de Ekşi Sözlük vasıtasıyla makes bulmasını sağlamaktadır. Tüm bu özelliklerinden ari olarak Ekşi Sözlük’ün aslında diğer sosyal medya araçlarına göre en büyük avantajı, her tür bilgiyi derli toplu olarak takipçilerine sunabilmesidir. Facebook, Twitter ve Youtube’da spesifik konularda dağınık olarak bulunan bilgi, Ekşi Sözlük’te “başlık” adı altında bir sözlük mantığıyla yer almaktadır. Her başlığın altına o başlık hakkında yazarların görüş ve düşünceleri “entri” olarak yazılmaktadır. Ancak söz konusu başlık ve entri lerin doğru olup olmadıkları belli olmayıp, teyide muhtaç oldukları hatırdan çıkarılmamalıdır.

¹ www.eksisozluk.com

² Ekşi Sözlük’te yazarlar “suser” olarak adlandırılmakta olup, takma isimlere sahiptirler. Sitenin kurucusu Sedat Kapanoğlu’nun takma ismi ssg’dir.

Ekşi Sözlük'ün her türlü görüş ve düşüncüyü bünyesinde toplaması demokratik bir oluşuma vesile olsa da, insanların ötekileştirilmesi ve nefret söylemine de beşiklik etmektedir. Aslında bu durum yeni medya ve geleneksel medya arasındaki önemli bir ayrımı somutlaştırması bakımından dikkate şayandır. Şöyle ki; geleneksel medyada metinleri üretenler ve yayanların kimliği belirlidir. Bu nedenle bu mecrada nefret söylemi gözükse dahi düzeylerinin yüksek olmayacağı yönünde bir inanç vardır. Fakat yeni medyada, hususiyetle de internette ise içeriği düzenleyen ve dolaşıma sokanlar çoğunlukla anonimdir. Bu nedenle açığa çıkabilecek nefretin seviyesi daha fazla yükselmekte ve dolayısıyla içinde nefret barındıran paylaşımların sayısı da çok fazla olabilmektedir (Çomu, 2010: 146-147). Bir sosyal medya mecrası olan Ekşi Sözlük'te yazarların tamamı kendilerine ait bir rumuza sahiptir ve dolayısıyla kullandıkları ifadeler de bu takma ada ait görünmektedir. Bu durum da ötekileştirme bağlamında uygun bir zemin oluşturmaktadır.

Öte yandan biz ve öteki ayrımı çağlar boyunca sürüp gitse de, hususiyetle Fransız Devrimi'nden sonra milliyetçilik hareketleriyle birlikte kurulan ulus devletlerin inşası sürecinde mihenk taşı olmuştur. Kimlik siyasetinin en önemli veçhesi olan biz ve öteki, Batı felsefesinde de sıklıkla işlenmiştir. Ancak Levinas'ın (1998) da belirttiği üzere Batı felsefesi, 'öteki'ni aynılaştırmış, homojenleştirmiş, kolonileştirmiş, ele geçirmiş ve asimile etmiştir. Ona göre 'öteki'ni anlamaya çalışmak sakıncalıdır. Zira onu anlamak, onun başkalığına son vermek ve üzerinde iktidar kurmak anlamına gelmektedir. Öteki ancak onun deneyiminin yeniden deneyimlenmesiyle belli ölçüde anlaşılabilir ve bu durumda bir empati ortaya çıkabilir (Kaya, 2011: 55-56). Fakat sosyal medyanın ve özellikle Ekşi Sözlük'ün 'öteki' ile empati kurmaya mı, yoksa onu linç etmeye mi aracı olduğu tartışmaya açıktır. Anonim paylaşımların yapıldığı platformda sorumluluk duygusu taşımayan kitleler bundan aldıkları cesaretle ötekileştirmenin her türüsüne girişmektedirler.³ Herhangi bir müeyyide ile karşı karşıya kalmamaları yaptıklarının sıradan olduğu hissine kapılmalarına neden olmaktadır: Kötülüğün sıradanlığıdır bu. Baş aktörleri de sosyal medyada 'trol' olarak tabir edilen, dikkat çekmek amacıyla yaptıkları

³ Ekşi Sözlük'ün genel işleyişi uyarınca oluşturulan başlık ve girilen entriyer yazarlarca dolaşıma sokulmakta, herhangi bir ön inceleme mekanizması bulunmamaktadır. Hukuka aykırı görülen başlık ve entriyer şikayet edilirse gerekli hukuki prosedür işletilmektedir.

paylaşımlarla bireylerin aşırı tepkileriyle beslenen bireylerdir. Bu paylaşımlar aslında milliyetçi bir damarın da kabarmasına yol açmakta ve sosyal medya sayesinde hızla dolaşıma girmektedir ki internetin uçsuz bucaksız dünyasında banal milliyetçilik kolayca yayılabilmektedir.

Ekşi Sözlük'te birçok kimlik ötekileştirilmekte olup, Ermeniler de bunlardan birisidir. Bu çalışmada bir öteki olarak Ermenilerin ve Ermeniliğin seçilmesinin sebebi, Türk ulusunun inşası sürecinde belki de en önemli 'öteki' olması, yıllarca suskun kalmasına rağmen son dönemde 1915 olayları nedeniyle dünya gündeminden düşmemesi ve dolayısıyla Ekşi Sözlük'te de sıklıkla gündeme gelmesidir. Bu itibarla tezin amacı, Ekşi Sözlük mecrasının ötekileştirme için uygun bir alan olduğu ve Ermenilerin de sıklıkla ötekileştirildiği kabulü ile birlikte, çeşitli kategorilerle bunun nasıl yapıldığının Ekşi Sözlük'teki başlık ve entriler üzerinden izah edilmeye çalışılmasıdır.

1.1. TEZİN KONUSU, KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Bu tez; bir sosyal medya aracı olarak Ekşi Sözlük örneğinde Ermeniler'in hangi biçimlerde ötekileştirmeye tabi tutulduklarını konu edinmektedir. Bu meyanda çeşitli temalar üzerinden ötekileştirme pratikleri sınıflandırılmaya çalışılmış ve bu kapsamda Ekşi Sözlük'teki çeşitli başlıklar ve entriler değerlendirilmiştir. Bu temalar, a) Düşmanlaştırma-şeytanlaştırma, b) Günah keçisi yaratma ve linç c) Nefret söylemi, d) Mazlumluk-mağduriyet, e) Ermenilerin ihaneti, f) Komploteorileri ve dış güçlerdir. Bu temalar aracılığıyla ötekileştirme örnekleri analiz edilirken teorik arka plan olarak kavramların karşılıkları verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Türk sağı, Türk ulusunun inşası ve Türk milliyetçiliği çerçevesinde gerekli değerlendirmeler yapılmıştır. Zira siyaset biliminde 'öteki' başlı başına bir çalışma alanıdır ve sınırlandırılması gerekmektedir. Bu noktada özellikle Türk sağının ötekileştirme pratiklerine müracaat edilerek tez inşa edilmeye çalışılmıştır.

Tezin kapsamı bahsine gelince, önce bu teze ilham kaynağı teşkil eden eserden bahsetmekte yarar vardır. Söz konusu eser Türkay Salim Nefes'in (2015) "Online Anti-Semitism in Turkey" adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada Nefes, Türkiye'de de "öteki" olarak imlenen Yahudi cemaatine karşı anti-semitist söylemin Ekşi

Sözlük'teki yansımalarını incelemiştir. Bu bağlamda yazar “Adolf Hitler” ile ilgili 1999-2003 yılları arasında girilen entrileri tarayarak negatif/pozitif ve ahlaki/araçsal şeklinde bir ayrıma tabi tutmuş ve nicel sonuçlarına çalışmasında yer vermiştir. Bizim tezimizde ise yine başlıklar ve entriler bir vaka incelemesi olarak kullanılsa da, yapılan çalışma nicel değil niteldir. Ötekileştiren veya buna karşı çıkan entriler şeklinde bir ayırım yapılmamıştır. Entriler yazarların hangi açıdan Ermenileri ötekileştirdiği üzerinden şekillenen bir kategorizasyon vasıtasıyla irdelenmiştir. Tez çalışmasının literatüre bu bağlamda bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Öte yandan tezde “öteki” olarak Ermenilerin seçilmesinin sebebi, ulusun inşası sürecinde en önemli ötekilerden biri olmalarından kaynaklanmaktadır. Hatta Ömer Turan ve Güven Gürkan Öztan gibi yazarlarca Ermenilerin, Türkiye Cumhuriyeti için “kurucu öteki” olabilecekleri ileri sürülmektedir. Bilindiği üzere bir ulus-devletin kuruluşu ve ulus kimliğinin filizlenmesi, ‘biz’in karşısında mutlaka bir ‘öteki’nin bulunmasını gerekli kılmaktadır. Erken Cumhuriyet döneminde en güçlü ötekiler Kürtler, Ermeniler ve Yunanlılardır. Ancak Yunanlılar ile bu dönemin ortalarında ilişkilerin iyileştirilmesi, Kürtlerin nüfus olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da ağırlıkta olması ve Müslüman olmaları, öteki olarak değerlerini azaltmıştır. Bu durumda eldeki en güçlü “öteki” olarak, bir gayrimüslim azınlık topluluğu olan Ermeniler kalmıştır.⁴ Kaldı ki Ermeniler ile savaşta yaşanan karşılıklı kırımlar ve özellikle 1915 tehciri “öteki”liğin şiddetini perçinlemektedir. Her ne kadar 70’lere kadar bir suskunluk evresi yaşansa da, özellikle Ermeni diasporası ve Ermeni devletinin “Ermeni soykırımı” iddialarını dünya kamuoyunda tutması ve bunun Ekşi Sözlük’e de güncel olarak yansması onları tezin konusu yapmıştır. Ancak Ekşi Sözlük’teki ötekileştirmeye matuf entriler çoğunlukla Ermeni Tehciri çerçevesinde şekillendiğinden tezin ikinci bölümünü oluşturan “Türk-Ermeni İlişkileri”nde Ermeni Tehciri öncesi ve sonrası, resmi ideolojinin yorumlanma biçimiyle beraber ele alınmıştır. Dolayısıyla Türkiye’deki Ermenilerin yaşadıklarına yer verilmemiş ve bu dönemde yaşanan gelişmeler yüzeysel olarak anlatılmıştır. Bu yüzeysellik, yalnız tarihsel olayların değerlendirilmesinde değil,

⁴24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması’nın 39/1. maddesinde “Gayri müslim akalliyetlere mensup Türk tabaası, Müslümanların istifade ettikleri aynı hukuku medeniye ve siyasiyeden istifade edeceklerdir.” demek suretiyle, gayri müslim Türklerin, Müslümanlarla aynı haklara sahip olacağı ifade edilirken “akalliyet”, yani “azınlık” olarak nitelendirilmişlerdir (TTK, 2018).

toplumsal yaşamın yorumlanmasında da ana paradigmayı oluşturan ”inkarcılık”ın (Turan & Öztan, 2018) da kaçınılmaz bir yansıması ve etkisi olarak gösterilebilir.

1.2. TEZİN YÖNTEMİ VE BÖLÜMLERİ

Tez, araştırma yöntemlerinden nitel paradigma etrafında şekillenmiştir. Yani teze konu entrilerin sayısal analizinden ziyade anlamları üzerinde çözümlemeler yapılmıştır. Nitel paradigmanın doğası gereği de, “amaçlı örnekleme” yapılmıştır (Şimşek, 2012). Bu minvalde, Ekşi Sözlük platformu kullanılarak Ermenilerin ötekileştirilmesi başlıklar ve entriler üzerinden değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda Ermeniler özelinde ötekileştirmenin sosyal medyada vücut buluşu ortaya konulmak suretiyle literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Bu meyanda belirtilmesi gereken bir konu da başlık ve entrilerin belirlenme şeklidir. Ekşi Sözlük’te binlerce yazar bir günde çeşitli başlıklar açmakta ve/veya entriler girmektedir. Bu durum entrilerin sınırlandırılmasına neden olmuştur. Öncelikle içinde “Ermeni” kelimesi geçen başlıklar taranmış ve bu başlıklardaki entriler genel olarak incelenmiştir.⁵ Ancak belirtmek gerekir ki burada başlıkların gerçek olup olmadığına bakılmaksızın “söylem” olarak kabul edilerek çalışmaya konu edilmiştir. Örneğin “Ermeni asıllı zenci gezici ateist laik öğretmen” şeklindeki başlık hayatın olağan akışına uygun olmasa da, söylem olarak dikkate alınmış ve kapsam dışı bırakılmamıştır (Bu başlığın trol yazarlar tarafından açıldığı, hatta ilk entrilerini yazıp tepkilere neden olduktan sonra sildikleri de görülmüştür. Başlıktaki entrilerin ise trol yazara tepki gösteren ötekileştirme karşıtı entrilerden oluştuğu müşahade edilmiştir). Akabinde ötekileştirmeye meyyal entriler örneklem olarak alınmış, ancak bunlar da muhteviyatlı olduğundan çeşitli ötekileştirme kategorileri oluşturmak suretiyle bu kategorilere uyan entriler arasında seçim yapmak suretiyle teze dahil edilmiştir.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; öncelikle Ekşi Sözlük’ün de rahatlıkla içine yerleştirilebileceği yeni medya kavramı tanımlanarak, yeni medyanın unsurlarına (dijitallik, hipermetinsellik, yayılım, sanallık ve multimedya

⁵ Başlıkların tamamını içeren liste için bkz. EK 1.

biçimselliği), yeni medyanın diline ve özelliklerine yer verilmiştir. Ardından sosyal medyanın tarihçesi, sosyal medya kavramı ve özellikleri, popüler sosyal medya araçları (Facebook, Youtube, Twitter) ve interaktif/etkileşimli/katılımcı sözlükler (Ekşi Sözlük ve diğer sözlükler) işlenmiştir. Böylelikle geleneksel medyadan farklı olarak yeni medya ve onun önemli bir enstrümanı olan sosyal medya tanıtılmıştır. Akabinde ise sosyal medyada banallik başlığı altında, internet trolleri ve özellikleri, sosyal medyanın Arendtçi bir kullanımla kötülüğü sıradanlaştıran karakteri ve yeni medyada “banal milliyetçilik”e yer vermek suretiyle sosyal medyada ötekileştirmenin psikolojik altyapısı ortaya konulmuştur. Ancak burada ötekileştirme ve onun kategorizasyonuna bilinçli olarak yer verilmemiş, son bölümde entrilerle iç içe verilmek suretiyle konu bütünlüğünün sağlanması amaçlanmıştır.

Tezin ikinci bölümünde ise, Türk-Ermeni ilişkilerine kısaca değinilmiştir. Burada kronolojik izlekten ziyade Ermenilerin Ekşi Sözlük’te ötekileştirilmesinin kökenleri çeşitli temalar (Ermenilerin Osmanlı’daki sosyo-ekonomik konumu ve toplumun Ermenilere bakışı, Ermeni milliyetçi hareketinin yükselişi ve tehcir, resmi ideoloji ve suskunluk dönemi, uluslararası ilişkilerde Ermeni meselesi) üzerinden irdelenmiştir. Bu bölümde Türk-Ermeni ilişkileri Ekşi Sözlük’teki entrilerde de yoğunlaşan “Ermeni Tehciri” bağlamında oluşturulmuştur. Tehcirin öncesi, sonrası ve bugüne yansımaları kısaca aktarılmıştır. Ayrıca bunlar yapılırken Ermeni Tehciri konusundaki resmi devlet ideolojisi de ihmal edilmemiştir. Son olarak Türk-Ermeni ilişkilerin suskunluğunu bozan ASALA Ermeni terör örgütünün Türk diplomatları katledişi, soğuk savaşın sona ermesiyle kurulan Ermeni devletinin “Ermeni soykırımı” iddialarını dünya gündemine getirmesi ve Hocalı Katliamı kısaca aktarılmıştır.

Tezin üçüncü ve son bölümünde ise Ekşi Sözlük’te örneklem olarak alınan başlıklar ve entriler eşliğinde çeşitli ötekileştirme pratikleri bağlamında değerlendirmeler yapılmıştır. Burada hem ötekileştirme kategorilerinin teorik çerçevesine değinilmiş, hem de aralara başlık ve entriler konulmak suretiyle meselenin vüzuha ermesi amaçlanmış ve böylece anlamsal bütünlük sağlanmıştır. Söz konusu

kategorizasyonun temelinde Türk milliyetçiliği ve Türk sağının Erken Cumhuriyet'ten günümüze kullandığı ötekileştirme araçları yatmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ MEDYA, SOSYAL MEDYA VE BANALLİK

Tez çalışmasının bu bölümünde teorik çerçeveyi çizme adına Ekşi Sözlük'ün de içinde bulunduğu yeni medyanın tanımı, unsurları ve dili izah edilecektir. Akabinde yeni medyanın temel bileşeni olan sosyal medyanın tarihçesi, kavramı ve özellikleri anlatılarak popüler sosyal medya araçlarına yer verilecektir. Bu suretle Ekşi Sözlük'ün söz konusu sosyal medya araçlarından üstün yönleri vurgulanmak suretiyle, neden teze konu edildiği sorusu cevaplanmaya çalışılacaktır. Son olarak Ekşi Sözlük'teki başlık ve entrilerin psikolojik altyapısını ortaya koyma noktasında sosyal medyada anonimlik ve sıradanlık tartışmasına girilecektir.

1.1. YENİ MEDYA

1.1.1. Tanım

Temel bilgi teknolojileri bağlamında değerlendirildiğinde, insanlığın geçtiği aşamalar avcı-toplayıcı toplum, tarım toplumu, sanayi toplumu ve son olarak bilgi toplumu olarak ifade edilebilir. Medyanın hayatımıza dahil olması ise sanayi toplumu aşamasında gerçekleşmiştir. Gazete, dergi, telefon, telgraf, teleks, sinema, radyo ve televizyon, geleneksel medyanın araçları olmuştur. Bilgisayar tabanlı teknolojiler ve özellikle internetin ortaya çıkmasıyla ise yeni medya kavramı doğmuştur.

McLuhan, toplumları sınıflandırırken iletişimin içeriğinden ziyade, iletişim aracına-ortamına bakmıştır. Bu sınıflandırmada basılı malzemelerin hakim olduğu topluma yazı toplumu, kitle iletişim araçlarının hakim olduğu topluma sanayi toplumu ve elektronik iletişim araçlarının, yani yeni medyanın hakim olduğu topluma da enformasyon toplumu adını vermiştir. McLuhan'ın gelişini müjdelediği enformasyon toplumunda iletişim ağlarından ve veri bankalarından oluşan enformasyon hizmetleri artmakta, enformasyon endüstrisi başat hale gelmekte ve siyasal sisteme demokrasi hakim olmaktadır (Törenli, 2005: 112-113).

Castells ise enformasyon toplumunu, ağ toplumu olarak tanımlamıştır. Ona göre milenyumla birlikte yeni bir dünya şekillenmektedir. Bunun temelleri ise 1960'ların

sonundan 1970'lerin ortalarına kadar devam eden üç bağımsız sürecin tarihsel olarak bir araya gelmesine uzanmaktadır. Bu süreçler, enformasyon teknolojisi devrimi, kapitalizmin ve devletçiliğin ekonomik krize girmesi ve akabinde yeniden yapılanmaları ve liberteryanizm, insan hakları, feminizm ve çevrecilik gibi kültürel ve toplumsal hareketlerin yeşermesidir. Bu süreçler arasındaki etkileşim ve bunların yol açtığı tepkiler yeni bir egemen toplumsal yapıyı, yani ağ toplumunu; yeni bir kültürü, “gerçek sanallık kültürü”nü yaratmıştır (Castells, 2008a: 486).

Dijk ise 21. yüzyılı, ağların çağı olarak ifade etmiştir. Ona göre ağlar, toplumumuzun sinir sistemleridir. Nasıl, geçmiş insanlar ve ürünlerin taşımacılığı yollar üzerinden yapıldıysa, şimdi de sosyal ve kişisel yaşamda ağların daha etkili olması beklenmektedir. Buna en uygun terim ise “bilgi otobanı”dır. Belirtmek gerekir ki, böyle temel altyapıların dizaynı, onu takip edecek fırsat ve riskler için kritiktir. Ancak insanlık geniş çapta toplu taşıma yerine ağırlıklı olarak küçük çapta özel taşımacılığın görünüşte kendi tercihinin sonuçları olduğunu 20. yüzyılın başlarında öngörememiştir. Şimdi ise bunun sonuçlarının farkındadır. Trafik, çevresel sorunlar ve küresel ısınma bunun kanıtıdır. Böyle bir iletişim altyapısı daha az görülebilir olsa da, etkisi çok şiddetlidir (Dijk, 2006: 2).

Yine Castells, toplumlarımızın çift kutuplu bir dikotomi etrafında şekillendiğini ve giderek ağ ile benlik arasındaki etrafında yapılandığını ileri sürmüştür. Anlam ve işlev arasındaki bu sktrüktürel şizofreni durumunda, sosyal iletişim şablonları da süratle baskı altına girmektedir. İletişim kesilince, çatışma içeren bir iletişim olarak dahi varlığını sürdüremediğinde sosyal gruplar ve bireyler birbirlerine yabancılaşarak, ötekini bir yabancı, en nihayetinde de tehdit olarak görmeye başlamaktadır. Bu süreçte, kimlikler daha spesifik, paylaşması daha zor hale gelirken toplumsal parçalanma da yayılmaktadır (Castells, 2008b: 4).

Urry, zaman ve mekanın, varlık ve yokluk arasındaki etkileşime dayanan toplumsal bir inşa olduğunu, mekanın ampirik inşalar kadar bir dizi kültürel sınır içinde anlamlı hale geldiğini savunmaktadır. McLuhan ve Meyrowitz ise elektronik iletişim teknolojilerinin gelişiminin zaman ve mekanı ortadan kaldırdığını ve

mekanın anlamını kaybettiği ya da mekan duygumuzu kaybettiğimiz bir sınırsız küresel köyde yaşamamıza olanak verdiğini söylerken, Harvey, içinde bulunduğumuz anı “zaman/mekan sıkışması” olarak tanımlayarak iletişim teknolojilerinin zaman/mekan kavramını yeniden sorgulamayı gerekli kıldığını ima etmektedirler (Timisi, 2005: 89).

1.1.2. Yeni Medya ve Unsurları

Yeni medya; gazete, radyo, televizyon ve sinema gibi geleneksel medya araçlarından farklı olarak, dijital kodlama sistemine temellenen, iletişim sürecinin aktörleri arasında eş anlı ve çok yoğun kapasitede, yüksek hızda karşılıklı ve çok katmanlı etkileşimin gerçekleştiği multimedya biçimselliğine sahip iletişim araçları olarak tanımlanmaktadır (Binark, 2007: 5). Bilindiği üzere, geleneksel medyada iletişim tek yönlü olup kullanıcı pasif durumdadır. Yeni medyada ise çok yönlü, eş anlı ve yüksek hızda bir iletişim söz konusu olmaktadır. Geleneksel medyadan yeni medyaya geçişi sağlayan, yeni medyayı yeni yapan ise internettir.

Bilindiği üzere İnternet, 1960’larda, ABD Savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Kurumu’ndaki (US Defence Department Advanced Research Projects Agency) teknoloji savaşçıların bir nükleer savaşta Sovyet zaferini ya da Amerikan iletişim ağlarının çökertilmesini önlemeye yönelik cüretkar bir planıyla doğmuştur. Proje, bir ölçüye dek düşmanın gücüne hareket kabiliyeti ve arazinin bilgisiyle karşı koyabilmek için gerilla güçlerinin çok geniş bir araziye yayılmasını öngören Maocu taktiklerin elektronik bir dengidir. Sonuç, tam da mucitlerinin istediği gibi, herhangi bir merkezden kontrol edilemeyen, elektronik bariyerleri aşarak birbirleriyle sayısız biçimde bağlantı kurabilen binlerce özerk bilgisayar ağından oluşan bir ağ mimarisidir (Castells, 2008b: 7-8). İşte internetin icadıyla birlikte de yeni medya kavramı doğmuştur.

Törenli (2005: 157), yeni medyadaki yeniyi ortaya koyan özelliklerin aslında bu tanımın içerisinde yattığını ileri sürmektedir: Bağlantı ya da aktarım kanalları üzerinden yapılandırılmış olmak; yapay belleklere sahip olmak ve içeriğin yeniden üretilbilir ve çoğaltılabilir olmasıdır. Nasıl ki matbaanın icadı yazının

çoğaltılmasında devrim niteliğinde bir gelişme ise, kablo vasıtasıyla ya da havada yayılan ses dalgalarıyla uzun mesafeli bağlantı kurulması da -ses, konuşma, metin, veri ya da görüntü olsun- sonuçta tüm bu enformasyon biçimlerinin direkt olarak aktarımlarının gerçekleşmesi anlamında yeni bir aşamaya, yani devrim niteliğinde bir gelişmeye işaret etmektedir.

Yeni medyanın özellikleri: Dijitallik, etkileşimsellik, hipermetinsellik, yayılım, sanallık ve multimedya biçemselliğidir (Binark, 2010: 26-27).

Dijitallik: İnternet, televizyon ve film gibi eski multimedya, uygulanan bütün medyanın dijital bir kodu paylaşmasıyla ayrılır. Dijital karakter yalnızca bu medyayı karşılıklı çevrilebilir yapmakla kalmaz, onların kolayca kopyalanmasını ve başka betimlerin içine yerleştirilmesini de sağlar.

Etkileşimsellik: Kullanıcının yalnızca ağ ya da ağ uygulamaları ile değil, ağ üzerinde bulunan diğer kullanıcılarla ya da ağdan bağımsız olarak cihazlarla da etkileşime girebilmesidir. Dahası, kullanıcının kurduğu etkileşim, eşzamanlı ya da eşzamanlı olmayan, bir başkası ile ya da başka pek çok kişi ile kurulabilmektedir.

Hipermetinsellik, bir internet sayfasında yer alan bazı içeriklerin üzerinde işaretleme aracının el şeklini aldığı örnekte rahatlıkla görülebilmektedir. Bu, o içeriğin başka bir içeriğe doğru veri yoluna sahip olduğu ve işaretlenmesi durumunda kullanıcıya bu verinin gösterileceği anlamına gelmektedir.

Yayılım, ağ üzerinden ara yüzeydeki bir metnin hızla dağılmasını, bu metne farklı zamanlarda ve uzamlarda yeniden ve yeniden erişilebilmesini ifade eder.

Sanallık, kullanıcının arayüz ile kurduğu iletişimin niteliğini tanımlamaktadır. Sanallık, kullanıcıya orada olma hissini sağlar.

Yeni medyanın sahip olduğu multimedya biçemselliği ise, göstergelerin simge sistemlerinin, iletişim çeşitlerinin, farklı veri türlerinin tek bir araçta toplanması anlamına gelmektedir.

1.1.3. Yeni Medyanın Dili ve Özellikleri

Dewdney ve Ride eserlerinde yeni medyanın dilini izah ederken iletişimin bilgisayar destekli formlarını irdelemişlerdir. Onlara göre bilgisayar destekli dilin şimdiki pozisyonu aşağıdaki unsurlarla özetlenebilir:

- Yeni medyanın dili gelişiminin ilk safhalarındadır.
- Yeni medya dili çoğunlukla tarihi medya formlarına ve dijital kodu benzeten ve sunan söylemlere dayanmaktadır.
- Yeni medyanın dili yakınsamaya dayalı yüksek derecede melezlik içerir (Dewdney and Ride, 2006: 52).

Dewdney ve Ride, yeni medyanın interaktiflik özelliğini işlerken, geleneksel medya ile yeni medyayı ikili olarak karşılaştırmışlardır (Dewdney and Ride, 2006: 210).

Geleneksel Medya

Analog
Saydamlık
Gerçeklik
Doğrusal
Etkileşimsiz
Pasif
Dünyada pencere
Derinlikli
Sahne önü

Yeni Medya

Dijital
Donukluk
Montaj/kolaj
Doğrusal olmayan
Etkileşimli
Aktif
Pencereli dünyalar
Yüzeysel
Geçirgen alan

Manovich de yeni medyanın ne olmadığını belirtmek suretiyle eski ve yeni medya arasındaki farklılıkları ortaya koymaya çalışmıştır. Ona göre,

- Yeni medya, analog medyanın dijital medyaya dönüştürülmüş şeklidir. Analog medyanın tersine, dijital olarak kodlanmış medya farklıdır.

- Tüm dijital medya (metinler, imajlar, görsel veya sesli zaman verisi, şekiller, 3-D şekiller) aynı dijital kodu paylaşır. Böylece bu farklı medya tipleri tek bir makine, yani bilgisayar kullanılarak gösterilebilir.

- Yeni medya rastgele erişime izin verir. Veriyi sırayla depolayan film veya video teybin tersine, bilgisayar depolama aletleri herhangi bir veriyi eşit hızla çalıştırmayı mümkün kılar.

- Sayısallaştırma kaçınılmaz olarak bilgi kaybına neden olur. Analog bir sunumun tersine dijital olarak kodlanmış sunum sabit miktarda bilgiyi içerir.

- Art arda kopyalandığında kalitesini kaybeden analog medyanın tersine, dijital olarak kodlanan medya değerini kaybetmeksizin sonsuz olarak kopyalanabilir.

- Yeni medya interaktiftir. Sunum sayısı sabit olan eski medyanın tersine, kullanıcı medya objesiyle etkileşim kurabilir. Etkileşim sürecinde kullanıcı, gösterilecek unsurları ve takip eden adımları seçerek eşsiz bir iş çıkarır. Böylece kullanıcı işin ortak yazarı olur (Manovich, 2001: 49).

1.2. SOSYAL MEDYA

1.2.1. Sosyal Medyanın Tarihçesi

Yeni medyanın mihenk taşı olarak kabul edilebilecek sosyal medya, internet teknolojilerinin gelişimiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Web 1.0 ile başlayan süreç web 3.0 ile devam etmektedir.

Web 1.0, sosyal medyanın ilk temsilcisi olarak kabul edilmektedir. Bu uygulama tek boyutlu bir iletim süreci olarak tanımlanabilecek olup, internet kullanıcısı yalnızca sağlayıcının sunduğu içerik ile yetinmektedir. İçeriğe katkı sağlama, onu zenginleştirme, değiştirme, oluşturma ve yorum yapma gibi davranışlarda

bulunamamakta, sadece var olanı kullanabilmektedir. Kullanıcıların içeriğe müdahale etme isteği ve beklentilerinin yükselmesi zamanla Web 1.0'ın yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu gelişim isteği de günümüzün sosyal medya zemini olan Web 2.0 uygulamasının oluşmasını sağlamıştır (Eraslan ve Eser, 2015: 5).

Web 2.0 dönemi, geleneksel web sitesi işleyişinin yerine ikame edilen bir dönemi ifade etmektedir. Web 1.0'ın aksine, kullanıcıların birbirleri ile bilgi, belge, ses dosyası, video dosyası, fotoğraf ve benzeri görselleri üretmeleri ve paylaşımlarına imkan veren platformlar web 2.0 olarak tanımlanabilir. Web 2.0 sadece şirketlerin ürettikleri içeriklerin yayınlandığı web sitelerinin yerine, kullanıcıların içerik üretmelerine imkan sağlayan ve bu içeriklerin paylaşılmasına, üzerine yorumlar yazılmasına, etiketleme yapılmasına imkan veren, gücün ve değer üretiminin işletmeden tüketicilere geçtiği teknik altyapıdır (Kırcova ve Enginkaya, 2015: 6).

Web 1.0 ile Web 2.0'ı mukayese ettiğimizde; statik reklamların yerini sitede içeriğe göre reklam gösteren Google Adsense'e, o-foto gibi fotoğrafları sadece kişilerin kendi kullanımı için saklayabilecekleri ortamlardan milyonlarla paylaşabilen Flickr'e, müzik indirmek için listeleri gezilen mp.com'dan şarkı adını yazıp arama yapılan fizy.com'a, ansiklopedik bilginin arandığı Britannica Online'dan ansiklopedik bilginin aşamalı şekilde olduğu Wikipedia'ya, HTML kodlu kişisel web sitelerinden bloglara, alan adı için akılda kalıcı tanımlamalar seçmekten akılda kalmak ya da öne çıkmak için arama motorları optimizasyonları geliştirmeye, sayfa görüntüleme sayısından tıklamaların değerli hale gelmesine, içerik yönetim sistemlerinden herkesin bir şeyler söyleyebildiği Wikipedia'ya ve klasör yapılarından (taxonomy) tag yapılarına (tagging, "folksonomy") bıraktığını görmek mümkündür (Kara, 2013: 32).

Web 2.0'dan sonra ortaya çıkan teknoloji ise web 3.0, nam-ı diğer semantik (anlamsal) web'tir. Anlamsal web kısaca bilgisayarların verilerini anlayabilmesi demektir. Temel amacı internetteki verilerin sadece insanlar tarafından değil, aynı zamanda makineler tarafından da okunmasıdır. Web 3.0 için genel olarak uzmanların yorumu her yerden, her an, her cihazdan ortam bağımsız olarak

internete bağlanılmasının sağlanmasıdır. Bu yeni ortamın 3 temel özelliği vardır; kişiselleştirme, yapay zeka, hareketlilik. Bu özelliklere bakıldığında web 3.0'a internetin zeki hali demek mümkündür (Engin, 2015: 40).

Son olarak, sosyal medyanın aslında web 2.0'dan önce var olduğunu söyleyen yazarlar bulunmaktadır. Örneğin Matthew Allen ve Trebor Scholz, sosyal medya uygulamalarının yeni olmadığını ve kökeninin 2005 yılından önceye dayandığını ileri sürmüşlerdir. Bu savlarının altında blogların 1990'ların sonunda zaten bulunduğu, Wiki teknolojisinin Ward Cunningham tarafından 1994'te ortaya atılıp 1995'te sunulduğu, sosyal ağ sitelerinin de 1995'e kadar uzandığı iddiaları yer almaktadır (1995-Classmates, 1997-Sixdegrees). Ancak bu teknolojilerin kullanım seviyelerinin 1990'larda popüler olmadığı ve sosyal medyanın anlamının popülerleşmesi ile gündeme geleceği ifade edilmelidir (Fuchs, 2014: 34-35).

1.2.2. Sosyal Medya Kavramı ve Özellikleri

Sosyal medya çok yaygın bir terimdir, ancak iki eleştirmenin bile bu terimi aynı yolla tam olarak tanımlaması mümkün değildir. Bununla birlikte sosyal medyayı belirleyen ana unsur, internet ve diğer yeni teknolojileri “birden çoğa” olarak tarif edilen medyadan, örneğin TV yayınından uzaklaştırma, “çoktan çoğa” denilen örneğin Facebook gibi modellere yöneltmektir.

Sosyal medya terimi kullanışlıdır. Çünkü henüz herhangi bir değeri olmayan yeni fenomenlerin çoğunu aynı grupta toplar. Bu terim, sosyal medyanın diğer medya türlerinden daha iyi olduğunu veya eski medyanın yerine geçmesi gerektiğini ima etmez. O, basit bir şekilde “çoktan çoğa” paradigması temelli medyayı tarif eder (Poynter, 2010: 160).

Sosyal medya, internet ve teknolojik imkanlar aracılığıyla kişiler, topluluklar ve işletmeler arasında iletişim, işbirliği ve paylaşım gibi pek çok imkanı sağlayan online araçlardır. Ayrıca sosyal medya çeşitli faaliyetlere de fırsat sunmaktadır. Bunlar, interaktif ve birbirine bağlı ağlarla iletişim, bir araya gelme, çalışma,

paylaşma, sosyalleşme, oyun, öğrenme, satın alma ve satış gibi faaliyetlerdir (Kırcova ve Enginkaya, 2015: 4).

Kaplan ve Haenlein'e göre; *“Sosyal medya, Web 2.0 üzerinde ideolojik ve teknolojik içeriklerin, yapılanmaların kullanıcı merkezli bir şekilde üretilmesine ve geliştirilmesine izin veren İnternet tabanlı uygulamaların bütünüdür.”* Boyd ve Ellison'a göre ise sosyal medya; *“Kullanıcıların tamamen veya kısmen açık birer profil oluşturup, ilişkide oldukları insanlar listesi hazırladıkları, sergiledikleri, paylaştıkları ve diğer kullanıcıların profil ve ilişkilerini gözlemleyebildikleri sanal ortamlardır”* (Eraslan ve Eser, 2015: 9).

Öte yandan sosyal medya, yapısı ve içeriği nedeniyle çeşitli özelliklere sahiptir. Bu özellikler sosyal medyayı diğer iletişim mecralarına göre daha avantajlı hale getirmektedir. Sosyal medyayı geleneksel medyadan farklı hale getiren özellikler şunlardır: zaman ve mekandan bağımsızlık, kullanım kolaylığı, interaktivite, kullanıcı içeriği, platformlar arası bağlantı, ölçülebilirlik ve fizikselden dijitale geçiştir (Kırcova ve Enginkaya, 2015: 9-17).

Sosyal medyanın bileşenleri ise Fruchter tarafından 5C olarak betimlenmektedir; conversation (sohbet, iletişim), community (topluluk), commenting (yorumlamak), collaboration (uyum, işbirliği) ve contribution (katkı).

Conversation (Sohbet, iletişim): Sosyal medyanın temelinde karşılıklı iletişim vardır. Ortak ilgi alanlarına sahip olduğunuz kişiler ile farklı alanlarda yapacağınız paylaşımlar, sosyal medyadaki varlığınızdır.

Commenting (Yorumlamak): Sosyal medya paylaşımlarının temel öğelerinden biri yorumlamaktır. Diğer insanların, firmaların ve grupların paylaşımlarına yorumlarınız ile yapacağınız katkı hem sosyal medyanın hem de sizin sosyal çevrenizin gelişmesinde önemli bir noktadır.

Community (Topluluk): Aynı gerçek hayattaki gibi, yukarıdaki iki maddenin sonucu olarak belirli alanlar üzerinde oluşan topluluklar, sosyal medyanın sosyal kısmını oluşturur.

Collaboration (Uyum, İşbirliği): Sosyal yaşamın da temelinde olan işbirliği kavramı, sosyal medyanın gelişimini sağlayan önemli bir araçtır. Sosyal medyanın sosyal toplulukları, kişiler arası uyum ve işbirliği sonucu oluşur.

Contribution (Katkı): Sosyal medyada var olmanın gerektirdiği temel öge; “Hayatın hiçbir alanında vermeden alamayız.” Aynı şekilde sosyal medyada sağladığımız katkı oranında yer alırız, karşılık buluruz (Eraslan ve Eser, 2015: 10).

Her medyanın olduğu gibi sosyal medyanın da var olabilmesi için bir mecraya ihtiyacı vardır. Bu mecraları, sosyal medya araçları olarak adlandırmak mümkündür. Farklı teknolojiler ve farklı yöntemlerin kullanıldığı tüm bu araçların tek orta noktaları hepsinin kullanıcılarına üst düzeyde paylaşım hizmeti sunmasıdır. Bu araçlar, wikiler, sosyal ağlar, lokasyon bazlı servisler, sözlükler, bloglar, içerik paylaşım siteleri, mikro bloglama, veri küratörlüğü servisleri olarak sıralanabilir (Kahraman, 2014: 21).

Esas konumuz olan interaktif sözlüklere geçmeden önce, popüler sosyal medya araçlarından Facebook, Twitter ve Youtube hakkında bilgi vermekte fayda vardır.

1.2.3. Popüler Sosyal Medya Araçları

1.2.3.1. Facebook

Facebook, insanların başka insanlarla iletişim kurmasını ve bilgi alışverişi yapmasını amaçlayan bir sosyal ağıdır. 4 Şubat 2004 tarihinde Harvard Üniversitesi 2006 devresi öğrencisi Mark Zuckerberg tarafından kurulan Facebook, 31 Ağustos 2014 itibarıyla dünyanın en fazla ziyaret edilen 2. sitesidir⁶ (Alexa, 2018). Teknik açıdan ise web otoriteleri tarafından en başarılı web 2.0 uygulamalarından biri

⁶ 2018 Ocak ayı Alexa verilerine göre üçüncü sıradadır.

olarak gösterilmektedir. Site, kullanıcılara ücretsizdir ve gelirini afişlerden, logo reklamlarından ve sponsor gruplarından almaktadır. Kullanıcılar profil fotoğrafları, ilgi alanlarını, gizli ya da açık mesajlarını ve arkadaş gruplarını sergilemektedir. Profillerin gösterimi sadece arkadaşlara görünecek şekilde veya belli ağların dışındakilere açık olmayacak şekilde sınırlandırılabilir (“Facebook”, 2018).

1.2.3.2. Youtube

Youtube, bir video barındırma web sitesidir. Merkezi Amerika Birleşik Devletleri’ndeki San Bruno, Kaliforniya şehrinde. 15 Şubat 2005’te 3 eski PayPal çalışanı tarafından kurulmuştur. Kasım 2006’da Google tarafından 1,65 milyar dolara satın alınmıştır. Günümüzde Google’ın yan kuruluşlardan biri olarak faaliyetine devam etmektedir. Site, kullanıcılarına video yükleme, izleme ve paylaşma imkanı sunmaktadır. Genel olarak; video klipler, televizyon klipleri, müzik videoları, video bloglar, kısa özgün videolar ve eğitim videoları gibi içerikler yayınlanmaktadır. Bu platformda kullanıcılar video klipleri izleyebilmekte, bunun yanında kendi hazırladıkları video klipleri de YouTube’a yükleyebilmektedir. Bu platformdaki kullanıcının geliştirdiği içerikler, amatör klipler, video klipler film, TV programları parçacıkları ve müzik videolarından oluşmaktadır (“Youtube”, 2018).

1.2.3.3. Twitter

Twitter, kayıtlı kullanıcılarının azami 280 karakterden müteşekkil “tweet” olarak isimlendirilen gönderiler yazabildiği sosyal bir ağıdır. Jack Dorsey, Noah Glass, Biz Stone ve Evan Williams tarafından 2006 yılının Mart ayında oluşturulup aynı yılın Temmuz ayında kullanıma açılmıştır. 25 Nisan 2011 tarihinden itibaren Türkçe olarak kullanılabilir hale gelmiştir.

Kullanıcılar tarafından atılan tweetler herkes tarafından görülebilir. Ancak kullanıcılar attıkları tweetleri sadece kendi takipçilerinin görebileceği şekilde sınırlandırabilir. Kullanıcılar diğer kullanıcıların hesaplarına üye olabilirler. Üye oldukları kişi veya kurumların takipçi sayısını ve bunların kimleri takip ettiklerini

görebilirler. Tüm kullanıcılar Twitter'ın web sitesi aracılığıyla tweetlerini gönderebilir ve alabilirler. Kullanıcılar Twitter'ın web sitesine uyumlu harici uygulamalar (akıllı telefonlar gibi) veya belirli ülkelerde erişilebilen kısa mesaj servisi tarafından giriş yapabilirler ("Twitter", 2018).

Facebook, Youtube ve Twitter her ne kadar en popüler sosyal medya araçları olsalar da, bu mecralardaki bilgilerin derli toplu olmaması nedeniyle tez konumuz için verimli olmadıkları düşünülmektedir. Ancak Ekşi Sözlük'ün de içinde yer aldığı interaktif sözlüklerde, diğer sosyal medya araçlarında spesifik konularda dağınık olarak bulunan bilgi derli toplu şekilde ve bir sözlük mantığıyla yer almaktadır.

1.2.4. İnteraktif (Etkileşimli)/Katılımcı Sözlükler

Günümüzde sosyal medyanın en önemli araçlarından biri de interaktif sözlüklerdir. İnteraktif sözlükler, kullanıcıların kendi açtıkları başlıklar ve bu başlıklara diğer kullanıcıların yaptıkları yorumlarla genişleyen ve çok geniş içerik yapısına sahip olan sözlüklerdir. Bu sözlükler, internet forumlarının vasıf değiştirmiş şekilleridir. Forumlarda belli konular üzerinden kişiler yorumlar yaparak etkileşim halinde bulunmakta, tartışmakta, görüş önerilerini paylaşmakta veya sorunlarını çözmektedirler. İnteraktif sözlüklerde ise sözlük mantığı içinde konu sınırlaması olmaksızın başlık açılarak bu başlıklara tanımlamalar yazılmaktadır. Bu sözlüklerin Türkiye'deki ilk örneği 1999'da kurulan Ekşi Sözlük'tür. Türkiye'deki muadilleriyle birlikte ülkemize özgü bir mecra olarak yayın hayatına devam etmektedir (Kahraman, 2014: 25). Bu bölümde öncelikle Ekşi Sözlük'ten bahsedilecek, akabinde inci sözlük, uludağ sözlük ve itü sözlük (instela) hakkında bilgilere yer verilecektir.

1.2.4.1. Ekşi Sözlük

Ekşi Sözlük, katılımcı sözlük (collaborative, hypertext dictionary) özelliği gösteren ve her türlü kelime ve kavramla ilgili olarak sözlüğe kayıtlı yazarların yorumlarını barındıran bir web sitesidir. Sedat Kapanoğlu tarafından, 15 Şubat 1999 tarihinde

yaratılmıştır. Kişisel bir günlük -blog- olmasına ve amatör bir nitelik taşımasına rağmen kısa sürede popülerite kazanan bu sanal oluşum, Türkiye'nin en çok takip edilen siteleri arasına girmiş ve kendi alt kültürünü oluşturmuştur (Gürel ve Yakın, 2007: 204).

Sözlüğün kurucusu Sedat Kapanoğlu ve sözlüğün bazı yazarları tarafından yazılan Ekşi Sözlük kitabının girişinde Sedat Kapanoğlu Ekşi Sözlük'ü şöyle anlatmaktadır:

Ekşi Sözlük, 1999'da ne amaca hizmet ettiği belli olmayan bir şekilde herkesin yazarı olabildiği, dilediği konu hakkında dilediği bilgiyi girebildiği bir site olarak yayın hayatına başladı. 1999'dan günümüze kadar kesintisiz içine bilgi doldurulan bu havuz, bu süre dahilinde en az anlattığı medeniyetlerin tarihi kadar çok değişikliğe uğradı, pek çok önemli olaya sahne oldu. En önemlisi Ekşi Sözlük "sözlük yazarları" adı verilen sosyal grubun doğmasına sebep oldu. Sözlüğe giriş yapan herkesi kapsayan bu grup dünyanın her yerinden üyeleriyle kendi içinde kendi ahlak anlayışını kendi doğrularını ve kendi kültürünü geliştirme şansı buldu (Kapanoğlu vd, 2002: 7).

Ekşi Sözlük'ün işleyişine bakıldığında, konu başlıkları altında entri yazabilmek için yazar (suser) olmak, yazar olmak için ise çaylak olarak 10 entri girip, moderasyonun onayını beklemek gerekir. Suser ve çaylaklar dışında Ekşi Sözlük kontrol mekanizmasının aktörleri bulunmaktadır: Moderatör, preator, gammaz. Bu aktörler Ekşi Sözlük'ün düzenini sağlamakla mükelleftir.

Ekşi Sözlük, kavram ve konsept sınırlaması olmaksızın, herhangi bir konu, durum ya da kişi ile ilgili bilgi, haber ve yorum niteliği taşıyan ifadeler içeren bir site olup; yazarlar tarafından açılan entri -giriş ya da kayıt- ile metin içinde yer alan bağlantılar ve 'bakınız' şeklinde verilen linkler nedeniyle sonsuz çağrışımlara olanak veren bir platformdur. Dolayısıyla kapsamı sürekli olarak genişleyen Ekşi Sözlük'ün yaşayan bir organizma olduğunu ve her an gelişmekte olduğunu ileri sürmek mümkündür.

Üye yazarların katkılarıyla sürekli olarak gelişen ve güncellenen bir bilgi havuzu olan Ekşi Sözlük, katılımcı sözlük -collaborative hpertext dictionary-, hipermetin -hypertext- ile yapılan ve www -world wide web- üzerinde işleyen sözlük olarak tanımlanabilmektedir (Gürel ve Yakın, 2007: 204-205).

Ekşi Sözlük interaktif veya diğer bir deyimle etkileşimli sözlük olarak tanımlansa da, birçok fonksiyona sahip olduğu gözlenmektedir. Gürel ve Yakın'a göre Ekşi Sözlük; bir arama motoru, bir tartışma platformu, bir alt kültür formu, bir sosyalizasyon aracı, sosyolojik mizah anlayışının temsilcisi, tarihi bir belge ve bir reklam mecrası olarak değerlendirilmektedir (Gürel ve Yakın, 2007).

Ekşi Sözlük'e ilişkin istatistikler anlık olarak site içinden takip edilmekteyken, son yıllarda bu özellik kaldırılmıştır. Ancak yıllık olarak bazı istatistikler sitede başlık açılarak paylaşılmaktadır.

2017 yılına ilişkin veriler şu şekildedir:

toplam 208 milyonun üzerinde farklı kişi 4,6 milyarı aşkın sayfa görüntüledi.
 en az ziyaret: 26 haziran pazartesi, 2.066.975 ziyaret
 en fazla ziyaret: 17 nisan pazartesi, 3.270.711 ziyaret
 en az ziyaretçi: 25 haziran pazar, 1.274.402 ziyaretçi
 en fazla ziyaretçi: 17 nisan pazartesi, 1.960.082 ziyaretçi
 ziyaretçilerin : %78,6'sı bir kereyle yetinmedi, yine geldi. her bir ziyarette ortalama 5 sayfa görüntülediler (Ekşi Sözlük, 2017).⁷

Ekşi Sözlük'teki içeriğin kontrolü sitede şöyle yer almaktadır:

ekşi, ekşi teknoloji ve bilişim anonim şirketi'ne (eski teknoloji) ait olup, 5651 sayılı kanun çerçevesinde yer sağlayıcı sıfatı'yla (http://www.tib.gov.tr/tr/fby_kendie.html#) hizmet vermektedir. ekşi sözlük'te yazarlar tarafından oluşturulan içerikler herhangi bir ön incelemeye tabi olmaksızın ve doğrudan yazarlar tarafından yayına alınmaktadır. tarafımıza başvurulmadığı müddetçe, yayınlanan içeriğin hukuka uygunluğunu denetleme yükümlülüğümüz bulunmamaktadır. Ancak, ekşi sözlük yer sağladığı içeriğin hukuka uygunluğunu sağlamaya özen göstermekte, bu nedenle yapılan her başvuruyu dikkatle değerlendirmektedir (Ekşi Sözlük, 2016).

Ekşi Sözlük'teki içeriğin hukuki durumu ise şöyle ifade edilmektedir:

ekşi'de yer alan içeriğin doğru ve/veya güncel olduğu hiçbir şekilde iddia veya garanti edilmemektedir. Aksine yazarlar tamamen gerçekdışı içerik dahi üretebilirler. ekşi'de yer alan içeriğe yukarıda 'hukuka aykırı içerik ve şikayet kısmında belirtilen haller dışında müdahale edilmediğinden, ekşi'de yer alan herhangi bir bilgi yorum, öneri, espri, ironi, tecrübe paylaşımı ve benzeri içeriğin referans alınması nedeniyle oluşabilecek (dolaylı veya doğrudan) maddi ve/veya manevi herhangi bir kaybınızdan sorumlu olmadığımızı belirtmek isteriz (Ekşi Sözlük, 2016).

⁷ Ekşi Sözlük kuralları gereği başlık ve entrilerde yapılan paylaşımlar küçük harflerle yazıldığından, aynen yapılan tüm alıntılarda buna uyulmuştur.

1.2.4.2. Diğer Sözlükler

Bu bölümde Türkiye’de popüler olan inci sözlük, uludağ sözlük ve itü sözlük (instela) hakkında genel bilgilere yer verilecektir.

İnci sözlük, *“üyelerinin özgürce fikirlerini ve internetteki linkleri paylaşp oylama bildiği bir platformdur. Bu şekilde en güzel fikirleri ve en iyi linkleri öne çıkararak türk internetinin gündemini takip etmek için kaliteli bir platform sunmayı hedeflemektedir...inci sözlük kurulduğu zamandan bu güne kadar türk gençliğinin kendini ifade etmesinin önündeki engelleri açmak için çabalamış ve bu manada internetin de gücünü kullanarak yeni özgür bir nesil oluşturma hedefi içinde olmuştur.”* (İnci Sözlük, 2018).

Kurallar şu şekilde sıralanmıştır: Tanıdıklarla ilgili ifşa yapılmaması, hakaret edilmemesi, film, kitap, maç linki paylaşılmaması, insanlardan oy istenmemesi, spam yapılmaması, flood yapılmaması, sözlüğün hacklenmemesi vb bir yöntemle manipüle edilmemesidir (İnci Sözlük, 2018).

Uludağ sözlük, 2005 yılının aralık ayının sonunda “zall” takma adlı İsmail Alpen tarafından kurulan, üyeleri tarafından eklenen ve güncellenen terim ve açıklamalara sahip katılımcı sözlüktür (Uludağ Sözlük, 2018).

Türkiye’de popüler olan interaktif sözlüklerden sonuncusu İtü Sözlük olup, hali hazırda “instela” olarak dijital dünyada boy göstermektedir. İnstela, herkesin katkısına açık, internet kullanıcıların bilgilerini, hislerini, düşüncelerini ve tecrübelerini belirli başlıklar altında dile getirdikleri katılımcı bir sözlüktür. Söz konusu sözlükte bazı paylaşımlar yasaklanmıştır. Bu yasaklar; üçüncü şahısların ve tüzel kişilerin herhangi bir hukuki menfaatini zedeleyecek entriler, kişiye özel iletişim bilgilerinin açığa çıkarılması, nefret söylemi, paylaşıma sunulması mer’i mevzuata aykırı olan linkler ve paylaşımlar, telif haklarına halel getirecek her türlü içerikler, pornografik niteliğe sahip her türlü içeriklerdir. Öte yandan, söz konusu yasakların hilafına sözlüğe girilen entriler yayından kaldırılmaktadır. Durum

entriinin yazarına bildirilmekte ve yazarın mezkur hataları izale ederek entriyi yeniden yayımlanmasına dönük imkanlar sağlanmaktadır.

1.3. SOSYAL MEDYADA BANALLİK

Bu bölümde ötekileştirmenin psikolojik altyapısı ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Zira Ekşi Sözlük'te ötekileştirme örneklerinin bir kısmı aşık ve hemen fark edilir şekilde olsa da (internet trollerinin açtığı başlıklar ve/veya girdiği entriler), bazıları alelade ve banal bir şekilde yer almaktadır. Bu nedenle bu bölümde öncelikle troller irdelenmiş, akabinde ise aleladeligi örneklendirmek adına kötülüğün sıradanlığı ve banal milliyetçilik izah edilmiştir.

1.3.1. Sosyal Medyada Anonimlik ve İstisnalık: Troller

Trol'ün kelime anlamı, teknelerle suyun dibinde sürüklenerek çekilen, huni biçiminde geniş ağızlı balık ağıdır (TDK, 2018). Bazı araştırmacılar bu kavramın balıkçılıkta kötü bir şöhrete sahip olan trol avcılığından geldiğini ileri sürerken, bazı araştırmacılar ise bunun İskandinav mitinde yer alan köprü altlarına yatarak avını bekleyen kötücül canavarlardan geldiğini savunmaktadır. Trol konusunda uzman sayılan Jonathan Bishop ise kelimenin 1960'lı yıllarda Amerikan ordusu tarafından, düşman askerleri aldatmak için kullanılan taktikleri içeren “MiGler için trolleme” ifadesinden geldiğini iddia etmektedir. Birbirinden farklı bu üç kökene dayandırılan trol kavramı, yeni medya ortamlarının kötü niyetli ve istismar amaçlı kullanımıyla eş değer tutulmaktadır (Karataş ve Binark, 2016: 433-434).

Trollüğü, insanları faydasız ve zaman tüketici tartışmalara çekme çabası olarak ifade etmek mümkündür. Judith Donath trollüğü “kimlik aldatmacası üzerine bir oyun” olarak tanımlarken, Bishop ise trol kavramının İngilizce konuşulan ülkelerde internetin kötü kullanımını ve istismar amaçlı kullanımını tarif etmek için kullanılmaya başlandığını dile getirmektedir. Trollük süreci yanlış bilgi içeren bir mesajı kasıtlı olarak bir gruba ya da mecraya göndermekle başlamaktadır. Hakaret etme ve provoke etme amacı güden kışkırtıcı mesajlar göndermenin yanı sıra trollük, insanları dahil oldukları grubun amacından ya da ortamda yürütülen araştırmanın amacından saptırmayı amaçlamaktadır (Binark vd., 2015: s.27).

Trollüğün gerçekleştiği alanlara bakıldığında, bunun özellikle sosyal ağlar ya da forumlar gibi çevrimiçi ortamlar vasıtasıyla gerçekleştiği görülmektedir. Trol davranışlar, forum sitelerinde veya tartışma gruplarında diğer internet kullanıcılarının tepkisini çekmek için kasten hatalı ya da kışkırtıcı iletiler paylaşmayı içermektedir. Trol kullanıcılar, internette paylaşılan bilgilerin hakikiliği ve güvenilirliği konusunda hassasiyet gösteren kullanıcıların bu hassasiyetlerinden faydalanmakta ve onların aşırı reaksiyonlarından beslenmektedir.⁸ Özetle ifade edilecek olursa internet trollerini, yıkıcı ve olumsuz bir tutum takınan, dikkat çekmeyi amaçlayan provakatif bireyler şeklinde tanımlamak mümkündür (Mercimek vd., 2016: 70-71).

Trollerin bazı taktikleri HADCASE (Hypo-criticize, anti-pathasing, deviate, cross-posting, annoy, shock, endanger) olarak kısaltılmıştır: Aşırı eleştiri, antipati, sapma, çapraz gönderme yapma, kızdırma, şok ve tehlikeye atmaktır.

1. Aşırı eleştiri: Hata aramak.
2. Antipati: Genel olarak egolarını, duyarlılıklarını, günahlarını ve duygularını gizlice uyarmak için karşıt pozisyon alma ve tecrübe edilmeyen soruları sorma.
3. Sapma: Konu dışına çıkmak (Özellikle din gibi hassas konulara girmek).
4. Çapraz gönderme yapma: Çeşitli sayıda cevabı ortaya çıkarmak için farklı forumlara konu dışı mesaj göndermek.
5. Kızdırmak: Açıkça ve kasten bir üyeye sözlü olarak saldırmak.
6. Şok: Din, ölüm, siyaset ve bunun gibi ciddi konularda duyarsız bir şekilde alelade davranmak.

⁸ Örneğin Ekşi Sözlük'te trolleri önlemek ve protesto etmek için "don't feed the troll" adlı bir başlık bulunmakta ve trol yazarlarca açılan başlıklarda bunu içeren entriler sıklıkla yazılmaktadır.

7. Tehlikeye atmak: İyi niyetli üyelerin tepkilerini anlamak için yalandan yararlı öneriler vermek (Ansong vd., 2013: 43).

Trollük,

1. Eğer kullanıcılar trolleme niyetini belli etmiş, fakat cevaplamaları yönünde provoke edilmemişlerse, etkisiz kalmış,

2. Eğer kullanıcılar trolleme niyetini belli etmiş, fakat başarısı kısıtlanmış veya etkisiz hale getirilmişse, engellenmiş,

3. Eğer kullanıcılar trolleme niyetini belli etmemiş ve cevaplamaları yönünde provoke edilmemişlerse, başarısız,

4. Kullanıcılar içten bir şekilde cevaplamaları yönünde provoke edilmişlerse başarılı olarak kabul edilirler (Hardaker, 2013: 61).

Trollük türlerine ilişkin ilk sınıflama, Bishop'a aittir: klasik trollük ve anonim trollük. Klasik trollük, bir toplumun ortak eğlencesi için yapılmaktadır ve topluluk içindeki bağları güçlendirme amacı taşımaktadır. Anonim trollük ise özel bir topluluğu hedef olarak seçen birinin kendi eğlencesi için o topluluğa zarar vermesidir (Binark vd., 2015: 139).

Trollüğün ve trollerin tanımlanan bu özellikleri, onların sosyal medyadaki konumlarını ve anlamlandırılma biçimlerini farklılaştırmaktadır. Genellikle takma isim kullanmaları ve çoğu kez anılan taktiklerin kullanıcılar nezdinde farkında olunması, trollük faaliyetinin etkisiz hale getirilmesini sağlayabilecektir. Örneğin bir trolün nefret söylemine başvurması ya da ötekileştirmesi kuşkusuz önemlidir ancak sosyal medya kullanıcıları bakımından ciddiye alınmama gibi bir tavır beraberinde getirecektir. Dolayısıyla görelî olarak bilinçli bir sosyal medya kullanıcısı bakımından trol büyük ölçüde belirgin bir algının konusu olacak olup, onun kötülüğü gayet fark edilir bir boyut taşımaktadır. Ancak gerek gündelik

yaşamda, gerekse sosyal medyada asıl kritik konu, trol olarak nitelemeyeceğimiz bir şekilde kötülüğün sıradanlaşması durumudur.

1.3.2. Kötülüğün Sıradanlığı

Hannah Arendt (2012) *Kötülüğün Sıradanlığı* adlı eserinde, Nazilerin “Nihai Çözüm” sürecinde Yahudilerin katlinden birinci derecede sorumlu olup, kaçtığı Arjantin’de İsrail askerlerince yakalanarak Kudüs’te yargılanan Adolf Eichmann’ın duruşma sürecini anlatmaktadır.

Eichmann, Hitler’in üst kadrosunun Yahudilerin katli kararını almak için birbirleriyle yarıştıklarını görünce, kendisini Pontius Pilatus gibi hissetmektedir. Yargılanmasını sorgulamakta ve yargılayanların fikirlerini kendilerine saklamaları gerektiğini düşünmektedir (Arendt, 2012: 122). Polise ve mahkemeye tekrar tekrar anlattığı gibi, görevini yapmıştır; sadece emirlere değil yasalara da uymuştur. Eichmann üstüne basa basa hayatı boyunca Kant’ın ahlak kurallarına ve özellikle de Kant’ın görev tanımına uygun yaşadığını ilan etmiştir (Arendt, 2012: 143). Asla Yahudilerden nefret etmemiştir, asla bir insanın öldürülmesini istememiştir. Suçu itaatinden kaynaklanıyordur, oysa itaat her zaman bir erdem olarak methedilir. Nazi liderleri onun erdemini istismar etmiştir. Yöneticilerden değildir, kurbandır; ölüm cezası sadece yöneticilere müstahaktır (Arendt, 2012: 253).

Eichmann ne Iago’dur ne de Macbeth ve III. Richard gibi bir “cani” olmasıysa neredeyse imkansızdır. Terfi etmek için gösterdiği olağanüstü gayret bir yana bırakılırsa, onu harekete geçiren hemen hemen hiçbir şey yoktur. Bu gayret de kendi başına kriminal değildir elbette; bir üstünün yerine geçmek için asla onu öldürmeye kalkmaz. Eichmann sadece, gündelik dilde söylenecek olursa, ne yaptığını hiç fark etmemiştir. Gerçeklikten bu kadar uzak ve bu kadar fikirsiz olmak, belki de insanın bünyesinde bulunan bütün şeytani içgüdülerin vereceği zarardan daha büyük bir yıkıma yol açabilir -aslında insanın Kudüs’teki duruşmadan çıkarabileceği ders budur (Arendt, 2012: 291).

Reich'in "Küçük Adam"ının (1976) ete kemiğe bürünmüş şeklidir aslında Eichmann. Küçük adam gibi o da okumaz, araştırmaz ve sorgulamaz. Ona ne deniyorsa onu yapar. Leonard Cohen "All There is to Know About Adolph Eichmann" adlı şiirinde bu sıradanlığa vurgu yapmaktadır: *"Gözler normal, saçlar normal, kilo normal, boy normal, belirgin özelliği yok, parmak sayısı on, ayak parmağı sayısı on, zeka normal. Ne beklemiştiniz? Uzun tırnaklar mı? Devasa azı dişleri? Yeşil tükürük? Delilik?"* (Cohen, 1971).

Son olarak belirtmek gerekir ki; Badiou, Etik (Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme) adlı eserinde sıradanlık bir yana Nazilerin Yahudileri imha edişini radikal kötü olarak tanımlamaktadır. Ona göre Nazilerin Yahudileri imha edişi, zamanımız için, saf haliyle Kötü'nün benzersiz, rakipsiz -ve bu anlamda aşkın ya da dile getirilemez ölçüsünü sunduğu için radikal Kötülük'tür. Levinas'ın Tanrısı başkalığı değerlendirmek konusunda neyse (Öteki'nin kıyaslanmaz ölçüsü olarak Bütünüyle Öteki), bu katliam da tarihsel durumların değerlendirilmesi konusunda odur (Kötü'nün kıyaslanmaz ölçüsü olarak Bütünüyle Kötü) (Badiou, 2013: 67-68).

Arendt'in Eichmann üzerine analizlerinin ve kötülüğün sıradanlığı kavramsallaştırmasının konumuz açısından önemi tam olarak trollük dışında değerlendirebileceğimiz sosyal medya kullanımı ve içeriği ile örtüşen karakteridir. Yargılanma öncesinde kamuoyunun Eichmann'da görmeyi beklediği tam da Hitler'e ya da Göbbels'e benzer bir şekilde "şeytan" figürüdür. Kötülüğü bir tarz haline getiren, bundan zevk alan ve övünen bir kötü figürdür bu. Belki de en önemlisi giriştiği eylemlerde ve kullandığı söylemde de bilinçli bir kötülüğün tezahürü tartışılmaktadır. Bu boyut, tıpkı trollerin sosyal medyadaki eylemlilikleri gibidir. Tamamen bilinçli bir şekilde ve hatta "taktik" olarak adlandırılabilir bir planlılıklar söylemi inşa etmek, bunu yeniden ve yeniden üretmek. Bu yönüyle bakıldığında ötekileştirme tartışmasının sosyal medyadaki boyutunda öncelikli adresin troller olması beklenebilecektir. Ancak *kötülüğün sıradanlığından* çıkarılabilecek en önemli ders, örneğin bir rejimin şeytani bir liderin kötülüğünden çok, o kötülüğü sıradan bir şekilde içselleştiren ya da Eichmann'da olduğu üzere en azından sorgulamayan bireylere dayandığı gerçeğidir. Bu bakımdan sosyal medya

ve/veya Ekşi Sözlük örneğinde ötekileştirmenin en yoğun boyutları troller üzerinden gözlenebilecekse de, ötekileştirmenin yaygınlığı ve boyutları asıl sıradanlaştığı ortamlardan izlenebilir.

Bu izleğin takibini kolaylaştıracak teorik bir diğer rehber ise Michael Billig'in *Banal Milliyetçilik* kavramsallaştırması olacaktır.

1.3.3. Geleneksel ve Yeni Medyada Banal Milliyetçilik

Billig'in 1995 yılında yayımlanan *Banal Nationalism* adlı çalışması, milliyetçiliğin yeniden üretimini 'sistemantik olarak' inceleyen ilk eser olma niteliğini taşımaktadır (Özkırımlı, 2016: 240).

Billig, Birleşik Devletler'in ana vatanını süsleyen bayrakların dolaysız ve itaatkar bir dikkat talep ettiğini ifade etmektedir. Bu bayraklar, sokaklardaki bayrak direklerinde ve kamu görevlilerinin üniformalarına dikilmiş şekilde, sallanmadan, selamlanmadan ve fark edilmeden durmaktadırlar. Bunlar 'düşüncesiz' bayraklardır. Sadece ABD'dekiler değil, tüm dünyadaki bütün bu sallanmayan bayraklar, milletin sıradan, gündelik hatırlatıcıları rolünü üstlenmekte ve yorulmaksızın onu dalgalandırmaktadırlar (Billig, 2002: 53). Bu cümlelerle Billig, metodolojik milliyetçiliğin aksine banal milliyetçiliğin sıradan bir şekilde fark edilmeden üretildiğini savunmaktadır.

Billig kitabında sık sık 'deixis'e müracaat etmektedir. Deixis, işaret zamirleri, şahıs zamirleri ve bazı dillerdeki tarif edatları gibi kimi sözcüklerin dilde gördükleri işaret etme ve belirtme görevidir. Bu sözcüklerin anlamı bulundukları bağlama göre değişmektedir (Billig, 2002: 21). Bu deixis, işini göze batmadan görmektedir; bayrağı o kadar gösterişsiz bir şekilde direğe çeker ki yazar ya da konuşmacı tarafından dahi fark edilmez. İsminin zikredilmesi bir yana, ulusun ima edilmesine dahi gerek yoktur (Billig, 2002: 126).

Banal milliyetçilik ulusları sorgusuz sualsiz kabullenen ve bu şekilde de onları "adetleştiren" adi, rutin sözcükler üzerinden işlemektedir. Hatırda kalır büyük

laflardansa küçük sözcükler, yurdun sabit fakat bilince hemen hemen hiç çıkmadan işleyen hatırlatıcıları olmakta; ulusal kimliği unutulmaz kılmaktadırlar. Banal milliyetçiliği dalgalandırma metaforu ile ortaya koyan Billig'e göre dalgalandırma/imlemenin başka mecraları vardır. Kitlesele medya, bayrakları/imleri günlük şekilde yurttaşların evlerine sokmaktadır. Tek bir ulusun ulusal gazetelerinin tek bir gününü inceleyen bir araştırma, yurt deixisinin gazetelerin dokusuna içrek olduğunu göstermektedir (Billig, 2002: 111-112).

Yazar, bu incelemeyi, 28 Haziran 1993 tarihli Britanya ulusal gazeteleri üzerinden yapmıştır. İncelemede yurt deixisine yer veren Billig'e göre bunun üç örneği vardır: ulus, hava durumu ve yurt haberleri. Ulus, Britanya'dır. Hava durumunda ise Britanya haritası bulunur, ancak bu durum sunumda belirtilmez. Yurt-yapıcı bir hamle meteorolojiyi "the weather" -kendi "diğer yerleri" ("other places"), "başka yerleri" ("elsewheres") ve "ülke çevresindeki yerleri" ("around the country") ile-, deictic merkezi yurttayıyor olarak anlaşılmalıdır. Tüm bunlar gazetelerde yeniden üretilmekte ve tüm bunlar kendi ufak yollarından, yurdun, "burada", günlük evrenimizin alışılmış merkezinde, evde olduğumuz yer olarak yeniden üretimine yardımcı olmaktadır (Billig, 2002:134-136).

Yumul ve Özkırmılı ise, "Türk Basınında Banal Milliyetçilik" çalışmalarında, Billig'in Britanya basınında bir gün üzerinden yaptığı gözlemi, Türk basınında 16 Ocak 1997 tarihinde yapmıştır. Buna göre ilk gözlemleri, 38 gazetenin 13'ünün logolarında Türk bayrağı, haritası veya doğrudan veya dolaylı olarak millete vatan ve milli kimliği hatırlatan sloganlara yer vermeleri olmuştur. Ayrıca, 38 gazetenin 29'unda yurtiçi haberler, yurtdışı haberlerden ayrılmıştır. Aynı durum hava durumunda da görülmektedir. Gazeteler hava raporlarında genellikle Türkiye haritası isim belirtilmeden -okuyucuların ulusal coğrafi şekle aşına olduğu varsayılarak- kullanılmaktadır. Türk basınında ulusal haberlerin oranı uluslararası olanların çok üzerindedir. Bu eğilim, gazetelerin ilk sayfaları tarandığında kolayca görünmekte olup, aynı durum yazar ve editörlerin yazılarında da gözlenmektedir (Yumul ve Özkırmılı, 2000: 789-791).

Vatanın dalgalandırılması yalnızca gazetelerin yapıları veya ulusal hikayelerle başarılmamaktadır. “Millet için konuşma”, ulusal “biz”, “bize” yapılan göndermeler ve evrenin merkezine milleti koyarak da yapılabilmektedir (Yumul ve Özkırmı, 2000: 791). Yazarlar bu minvalde, ‘din’, ‘Kıbrıs meselesi’, ‘iç-dış düşmanlar’, ‘kültürel farklılıklar’, ‘geçmiş-şimdi-gelecek’, ‘prestij’, ‘ekonomi’ ve ‘spor’ temaları üzerinden, biz ve onlar deiksisini kullanarak bu durumu irdelemişlerdir.

Skey (2009) ise çalışmasında Billig’in banal milliyetçilik tezini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Tezi problematize ederken öncelikle Billig’in Britanya basınıni tek olarak değerlendirmesi, İskoç, İrlanda veya Gal edisyonlarını dikkate almaması ve buradaki insanların deiksislerini aynı potada değerlendirmesini eleştirmiştir. Aynı zamanda sadece gazeteler yerine yeni teknolojilere de yer vermesi gerektiğini belirtmiştir. Eleştirisinde ikinci nokta ise, 60 milyon, dört ulusal gruba, üç nesil göçmene ve farklı dine sahip toplumun tümü için milliyetçiliğin banal olduğunu verili kabul etmesidir. Diğer bir eleştirisi ise Billig’in global kültürün milli kültürü yok etmesi savına ilişkindir. Bunu çürütmek adına yazar çeşitli çalışmalara başvurmuş ve farklı örnekleri ileri sürerek, milli kültürün global kültüre yenilmediği toplumların bulunduğunu göstermiştir. Son olarak, soğuk ve sıcak milliyetçiliğin çeşitli değişkenlere bağlı olduğunu, konjonktüre göre değişebileceğini ifade etmiştir (Skey, 2009: 331-346).

Buraya kadar banal milliyetçiliğin geleneksel medyada neşv ü neva bulmasını gördük. Yeni medyada banal milliyetçilik ise meselenin diğer bir yönünü oluşturmaktadır.

Lukasz Szulc bu minvaldeki çalışmasında şöyle bir soru sormaktadır: *“Gazeteler ve diğer geleneksel medya, internete göre daha kolay bir şekilde lokal, ulusal, bölgesel veya uluslararası olarak kategorize edilebilir. Sonuç olarak, şunu merak ediyoruz: Ulusal ağları, geleneksel medyanın ulusal pazarları gibi tanımlamak mümkün müdür?”* Çalışmasında buna cevap ararken, internet üzerinde milletler ve milliyetçiliğin ne genişlikte ve nasıl yeniden üretilebileceğini araştırmaktadır. Bu

bakımdan internet içeriğinin en önemli şekli dildir. İnternetin ilk dönemlerinde İngilizce, internet içeriği ve yapısı bakımından baskın dildir. Ancak internetin gelişimiyle birlikte domain isimleri⁹ ülkelere göre alınmaya başlanmış ve internette çok dillilik hızlı bir şekilde yayılarak milliyetçiliğin yeniden dirilişinin bir aracı olmuştur (Szulc, 2017: 57).

Öte yandan Szulc, internette yeniden üretilebilecek millet ve milliyetçilikler için üçlü bir ayrıma gitmiştir: Birincisi, homojen milletler ve durağan milliyetçilik fikri bağlamında, diasporalardır. Bu alanda yazarların tamamı fark etmiştir ki, diasporik içerik ulusal aidiyete artan bir şekilde katkı sağlamaktadır. İnternetin bedelsiz olması ve kendilerini kolay ifade etmeleri de cabasıdır. Ancak yine de bu konuda genelleme yapmamaya dikkat etmek gerekir. Diğer bir grup ise devletsiz milletlerdir. Mesela Kürtler yeni iletişim teknolojileri sayesinde coğrafi ve politik bariyerleri kaldırmıştır. Özellikle farklı alfabe, gramer ve kelimeleri kullanan bloggerlar, sosyal medyanın popüler ses-görüntü özellikleriyle aralarındaki iletişimi kolaylaştırmışlardır. Son grup ise LGBTİ'lerdir. Bazı Batı ülkelerinde ulusal kimliğe entegre olabilirlerken, kültürleri global hale gelirken, örneğin Polonya ve Türkiye gibi ülkelerde hegemonik milli kimlikten dışlanmışlardır (Szulc, 2017: 60-62).

Szulc'a göre geleneksel medya ve internet arasındaki anahtar fark, kullanıcıların artan bir şekilde aktif hale gelmesidir. Kullanıcılar artık içeriğin üretilmesine de yardımcı olmaktadır. Böylece kolayca hem banal milliyetçiliğin, hem de banal globalizmin üretilmesini sağlamaktadırlar (Szulc, 2017: 64).

Eriksen ise internetteki iletişimin tüm modlarının (web siteleri, chat odaları, internet grupları, e-posta listeleri ve bloglar) organizasyonlar, farklı gruplar ve insanlar tarafından milliyetçi siyasi unsurlarla birlikte yoğun olarak kullanıldığını ifade etmiştir. Ona göre gerçekten internet özellikle sabit bölge ve kurumsal tabanı olmayanların kolektif kimliklerini birleştirmek, genişletmek ve belirlemek için aracı olmaktadır (Eriksen, 2007: 7-8).

⁹ İnternetteki alan adını, yani web sitesinin adresini ifade etmektedir.

Şüphesiz, yeni teknolojilerin interaktif kapasiteleri, dijital vatandaşlara dünya çapında ortak konuları tartıştıkları bir sanal agora veya bir çeşit kamusal alan yaratarak onlara katılım ve görüşme imkanı sağlamıştır (Romero, 2014: 20).

İnternet ABD'nin Soğuk Savaş stratejisinin bir enstrümanı olarak başlamasına rağmen, o şimdi herhangi bir ulus-devletin kontrolünün ötesine geçmiş ve ulusal sınırların ve yetki alanlarını yok sayar şekilde sürekli olarak kullanımı artmıştır. İnternet, yerel özgünlükle global bağlantıyı kombine eden paranasyonel bir kültür, ulusal politik unsurlar ve ulusal politik liderliği dışarıda bırakan “glocal” bir fenomendir (Poster, 1999: 236).

Sonuç olarak, yeni medya teknolojileri, hem olumlu, hem de olumsuzluklar içeren muazzam bir potansiyeli barındırmaktadır. Bu potansiyel bir yönüyle diyalog, iletişim ve bir aradalıklara karşılık gelirken diğer bir yönüyle ötekileştirmenin farklı mekanizmalarına, nefret söylemlerinin alternatif dolaşımlarına ve milliyetçiliğin farklı türlerinin farklı yaygınlaşma biçimlerine de olanak sağlamaktadır. Bu durum özellikle Ermeni kimliğinin ele alınma ve tartışılma biçimleri için de geçerlidir.

Bir yönüyle geç Osmanlı döneminden beri bir “sorun” olarak Ermeni meselesinden bahsetmek olasıyken, yeni medya teknolojileri konunun devlet, hükümet ya da akademi dışı bir alanda karmaşık ve kendine has biçimde ele alınmasını ortaya çıkarmıştır. Diğer yandan bu yeni örnekler, bir yönüyle trollük olarak adlandırılabilir davranış ve söylem kalıpları ile iç içe iken, ötekileştirme pratiğinin sıradanlaşması ve banalleşmesi, toplumsal açıdan sıkıntılı bir durumu karşımıza çıkarmaktadır. Öyle ki Ekşi Sözlük'te Ermenilerin ele alınış biçimi, kendi sınırları çerçevesinde bu durumun önemli bir örneği sayılabilecektir. Ancak bunun öncesinde, yeni medyaya da etki eden boyutları bakımından ele alınması gereken konu “Ermenilerin” “geleneksel” ve devlet merkezli ele alınış tarzıdır. Özellikle devlet söyleminin bir başlangıç noktası seçilmesi, burada doğan bir söylem biçiminin Ekşi Sözlük'e varıldığında ne ölçüde rutinleştiği ve sıradanlaştığı ölçülebilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİ

Yeni medyanın en önemli enstrümanı olan sosyal medyanın bir örneği olarak Ekşi Sözlük özelinde Ermenilerin ötekileştirilmesinin detaylarının öncesinde Türk-Ermeni ilişkilerine kısaca değinmekte fayda mülahaza edilmektedir. Böylece Ermenilerin neden ötekileştirmeye konu olduğunun cevabı bulunabilecektir. Zira günümüz Türkiye’inde ve sosyal medyada Ermenilerin yerleştirildikleri konumun anlaşılması, geç Osmanlı döneminden bu yana yaşananlara dair malumatı gerektirmektedir. Keza Ekşi Sözlük de dahil olmak üzere Ermeni algısı ve Ermenilerin ötekileştirilmesi, salt şimdiki zamana ait olmayıp, geçmiş zamanın farklı yansımalarını içinde barındırmaktadır. Ancak böyle bir geçmiş zaman anlatısı verilirken detaylı bir şekilde yaşananların anlatılması yerine Ermenilerin Ekşi Sözlük’te ötekileştirilme nedenlerini ortaya koyacak temalar üzerinden gidilmeye çalışılacaktır. Bu şekilde hem kısıtlayıcı bir tarih anlatısına sebebiyet verilmeyeceği gibi ötekileştirmenin tarihsel kodları da ortaya konulacaktır. Söz konusu temalar, Ermenilerin Osmanlı İmparatorluğu’ndaki sosyo-ekonomik konumları ve toplumun Ermenilere bakışı, Ermeni milliyetçi hareketinin yükselişi ve tehcir, resmi ideoloji ve sessizlik dönemi, uluslararası ilişkilerde Ermeni meselesidir.

2.1. ERMENİLERİN OSMANLI’DAKİ SOSYO-EKONOMİK KONUMU VE TOPLUMUN ERMENİLERE BAKIŞI

Bilindiği üzere, Osmanlı İmparatorluğu’nda Ermeniler’in imajı Millet-i Sadıka’dan başlayıp devrimcilere ve sonunda devlet düşmanlarına kadar varan büyük bir değişim geçirmiştir (Yumul, 1998: 86). Değişimin başlangıç noktası ise Tanzimat ve Islahat Fermanı dönemidir. Bu noktada azınlık grupların, emperyalist devletlerin yardımıyla ve kapitülasyonlarla kazandıkları ve Müslüman ahalinin sahip olmadığı birtakım ayrıcalıklara sahip olmalarının Hristiyan ahaliye karşı derin bir nefretin oluşmasına yol açtığı söylenebilir. Bu nefret özellikle de “genel eşitlik” prensibinin ilan edildiği Islahat Fermanı ile tepe noktasına ulaşmıştır. Hristiyanların, hem yabancı devletlerin himayesinden yararlanarak ayrıcalıklar elde etmeleri ve

iktisaden iyi duruma gelmeleri, hem de onlar askerlik yapmazken savaşların tüm acısı ve yükünün Müslüman ahalice çekilmesi, Müslümanların nefret duygularını iyice körüklemiştir. Bu psikolojik atmosferde kendisini bu duruma düşüren Batılı güçlere karşı çıkamayan Türkler içeriden atmak zorunda kaldıkları, kin ve nefreti üzerine boşaltacakları daha zayıf güçleri aramışlardır. Bunlar da Hristiyan azınlıklardan başkası olmamıştır (Akçam, 1993: 58-70).

İmparatorluktaki Hristiyan azınlıklar arasında en kalabalık grup ise Ermenilerdir. Ermeniler, Osmanlı egemenliği altına girdikleri tarihten itibaren ağırlıklı olarak “Vilayet-i Sitte” denilen çok etnisiteli altı kentte (Erzurum, Van, Diyarbakır, Sivas, Bitlis ve Elazığ) yaşamış olup, Ermenilerin bu dönemdeki nüfusu Osmanlı kaynaklarına göre 1.2 milyon, Ermeni Patrikhanesi’ne göre 3 milyondur (Hür, 2009: 1123).

Zürcher ise (2016: 131), Ermenilerin büyük bir Gregoryen milletiyle küçük Protestan ve Katolik milletlerine bölünmüş olduğunu belirtmektedir. Ermeniler, Anadolu’nun Doğu vilayetlerinin altısında oldukça büyük bir azınlık kesimi oluşturmaktadır. Türkmen ve Kürt aşiretlerinin ağırlıklı olduğu bölgelerdeki Ermenilerin çoğu köylüdür. Bunlar yüzyıllardır Anadolu’nun doğudan batıya ulaşan önemli ticaret yolları boyunca göç etmişlerdir. Öyle ki, 19. yüzyılda büyük Anadolu kentlerinin birçoğuyla İstanbul’da da önemli Ermeni yerleşim bölgeleri vardır. Anadolu kentlerinde zanaatkarlar ve tüccar olarak önemli bir yere sahiptirler.

2.2. ERMENİ MİLLİYETÇİ HAREKETİNİN YÜKSELİŞİ VE TEHCİR

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Türk-Ermeni ilişkileri için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Ayastefanos Antlaşması’nın 16. maddesine giren Ermeni ıslahatı maddesi, daha sonra İngiltere ve Fransa’nın baskısıyla Berlin Antlaşması’nın 61. maddesi olarak kabul edilmiştir ve bu surette Ermeni meselesi devletlerarası bir hüviyete bürünmüştür. Bu durumdan cesaretlenen bazı Ermeniler de hareket geçmiş ve yurt içinde ve dışında ihtilalci Ermeni partileri ve dernekleri kurulmaya başlanmıştır (Halaçoğlu, 2004: 1). Zaten II. Abdülhamit’in Hamidiye

Alayları projesi¹⁰ nedeniyle Doğu vilayetlerinde yüzyıllardır pek dostane olmayan ilişkiler bozulmuştur. Bu dönemde Hınçak Partisi ve Taşnaksütyun öncülüğünde partileşen Ermeniler, 1894-1895'te patlak veren Sasun Ayaklanması ile onu izleyen Osmanlı Bankası Baskını ve Babıali gösterileri sonucunda büyük devletlerin dikkatini Ermeni sorununa çekebilmiştir (Hür, 2009: 1123-1124).

Ermeni milliyetçiliği ile Türk milliyetçiliğinin yolları bu yıllarda kesişmeye başlamıştır. Gerek Jön Türkler, gerekse Ermeni milliyetçilerinin esas amacı Abdülhamit'in baskıcı yönetimine son vermektir. Bu konuda işbirliği yapmışlar, İttihat ve Terakki Cemiyetinin desteğiyle birlikte Meclis-i Mebusan'a seçilmişlerdir.¹¹ Ancak 1908'de II. Meşrutiyetin ilanı ile ülke Jön Türklerden oluşan küçük bir kliğin sultası altına girmesiyle ilişkiler bozulmuştur (Hür, 2009: 1124). Akçam, Balkan Savaşı'nın kaybedilmesi ile birlikte, ellerinde sadece Anadolu'nun kaldığını bilen İttihat ve Terakki yöneticilerinin, devleti kurtarmanın tek çaresinin, Anadolu'nun "gayri Türk" unsurlardan temizlenmesi olduğuna inandıklarını iddia etmiştir (Akçam, 2008a: 62). Ona göre bu amaçla Anadolu'nun nüfus yapısı şekillendirilmiştir. Bunun birinci ayağı, gayrimüslimlerin Anadolu'dan tasfiyesi, diğeri ise Türk olmayan Müslüman toplulukların kültürel asimilasyonu olmuştur (Akçam, 2008b: 37).

Tasfiye için alınan karar, Ermenilerin tehcir edilmesidir. Akçam (2008b: 133-134) bu kararda, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması sürecine, yani "Şark Sorunu"na son vermek düşüncesinin etkili olduğunu iddia etmektedir. Ona göre genel problemin bir parçası olarak özellikle 1914 Şubat ayında Rusya ile Ermeni Reform anlaşmasının imzalanması ile birlikte, Osmanlı Ermeni vatandaşları devletin varlığı açısından ciddi bir tehlike olarak görülmeye başlanmıştır. Ermenilere yönelik alınan tehcir kararı, Anadolu'nun homojenleştirilmesine yönelik genel bir etnik temizlik hedefi ile savaşın kaybedilmeye başlamasıyla yaşanan çöküş paniğinin birleşmesinden oluşmuş gibi gözükmektedir.

¹⁰ 20 Ekim 1890 tarih ve 233 sayılı yasayla 1891 yılında kurulan Hamidiye Alayları ile hem Ermeni milliyetçiliğini önleme ve hem de Kürt milliyetçiliğinin doğmasına set çekme, ayrıca İmparatorluğun doğu sınırlarını Rusya'ya karşı koruma amacı güdülmüştür (Kutlay, 1992:24).

¹¹ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Ermeniler ve İttihat ve Terakki: İşbirliğinden Çatışmaya.

Tehcir kararının Osmanlı devlet geleneğinden bir “sapma” oluşu, devlet mantığında milliyetçiliğin yerleştiği merkezi konumun bir sonucudur. Gelenekten bu kopuş ise Ermeni isyanlarından ziyade Rumeli’nin kaybının genelde Anadolu ve Trakya’daki Müslüman-Türk nüfusta, özel olarak ise yönetici elite yarattığı şoktur (Laçiner, 2014c: 61). Ancak tehcirin politik yönünün yanında ekonomik gerekçeleri de bulunmaktadır. 20. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti’nde iktidarda olan İttihatçılar, ticaretteki Rum-Ermeni egemenliğinden rahatsız olmuşlar ve Müslüman Türkleri de en azından aynı refah seviyesine yükseltmek istemişlerdir (Göçek, 2008: 67).

Öte yandan tehcirin en önemli gerekçesi savaş koşullarında Ermeni çetelerin halka saldırıları, yani savaş koşullarındaki ihanetidir. Ermeni çetelerinin ve gönüllü birliklerinin intikam saldırılarını iki odakta özetlemek mümkündür. Bunlardan ilki, 1915’te Van’da 74 gün süren Ermeni özerk yönetimi sırasındaki saldırılar, ikincisi ise Rus ordusuyla birlikte ilerleyen Ermeni gönüllü taburlarının saldırılarıdır. Akşam ise gönüllü birliklerin öncelikle Rusya Ermenileri tarafından oluşturulduğunu, Van’da Müslümanlara yönelik temizlik hareketinin de tehcir kararı öncesinde değil, Rus işgali sonrası Mayıs ayı ortalarında gerçekleştiğini ileri sürmüştür (Turan ve Öztan, 2018: 118).

Her ne kadar yapılan eylem ve saldırıların Rusya’daki Ermeniler tarafından yapıldığı veya tehcir kararının öncesinde gerçekleştiği iddia edilse de, bu durum Ermenilerce hususiyetle Doğu ve Güneydoğu vilayetleri olmak üzere isyan ve katliam yapıldığı gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır. Halaçoğlu’nun aktardığı üzere; Osmanlı ordularının Çanakkale, Kafkasya ve Suriye cephelerinde savaştığı sırada, savaş alanı olan bu üç bölge birbirine bağlandığında, üçgen içinde kalan bölgede Ermeni örgütleri, Osmanlıların Kafkas ordusu ve Suriye ordularının ikmal yollarını basıp gönderilen yardım konvoylarını vurmaktadır. Çanakkale Savaşları’nın başladığı 18 Mart 1915’ten itibaren ise Ermeniler Anadolu’da İtilaf Güçleriyle eş zamanlı olarak eylemlerini genişletmişlerdir. Van’da sivil halktan pek çok kişi öldürülürken, Mahmudiye’de Müslümanlar toplu olarak katledilmiştir. 15 Nisan 1915’te Van, Çatak ve Bitlis’te başlayan isyan neticesinde memur ve

jandarmalar öldürülmüş, karakol ve evlere saldırılarak resmi binalar yakılmıştır. 16-17 Mayıs gecesi Van'ın Ruslara teslimi sağlanmıştır (Halaçoğlu, 2004:8).

Ermeniler tarafından Van'ın düşürülmesi, Bitlis, Muş, Erzurum, Bayezit, Zeytun, Sivas bölgelerindeki isyanlar, saldırılar üzerine hükümet orduyu korumak için hareket geçmiş ve 11 Nisan'da Ermeni komite merkezleri kapatılarak komite reisleri tutuklanmıştır (Uras, 1976: 609).

Akabinde Başkumandanlık ve Bakanlığın müracaatı üzerine Tehcir Kanunu (Kanun-u Muvakkat) ilan edilmiştir:

Madde 1- Seferde ordu, kolordu ve fırka kumandanları; bunların yardımcıları ve bağımsız bölge kumandanları halk tarafından herhangi bir suretle hükümetin emirlerine ve memleketin savunması, güvenliği korumaya ilişkin uygulama karşı koyma; silahla saldırı ve mukavemet görürlerse hemen askeri kuvvet ile şiddetli surette cezalandırmaya ve saldırıyı tamamen yok etmeye yetkili ve mecburdur.

Madde 2- Ordu ve bağımsız kolordu ve fırka kumandanları askeri kurallara aykırı veya casusluk ve ihanetlerini hissettikleri köy ve kasabalar halkını ayrı ayrı veya topluca diğer yerlere sevk ve yerleştirebilirler.

Madde 3- Bu kanun yayın tarihinden itibaren geçerlidir. 13 Recep 1333 ve 14 Mayıs 1331 (Uras, 1976: 609).

24 Nisan 1915'te, bazı kaynaklara göre 235, bazılarına göre 2.345 Ermeni aydın, burjuvası, toplum lideri, İstanbul'dan Çankırı ve Ayaş'a doğru yola çıkarılmıştır. Bir süre sonra imparatorluğun tüm bölgelerinden benzer göç ettirmeler başlamıştır. Çeşitli kaynaklara göre 'tehcir' sırasında ölen veya öldürülen Ermeni sayısı 300 bin ile 1,5 milyon arasında değişmektedir (Hür, 2009: 1126). Aynı tarihte Talat Paşa'nın direktifiyle iç kısımlara yönelmiş olan sürgün kabilelerinin yönü Suriye'ye Der Zor çölüne çevrilmiştir. Zaten erkeklerden büyük çapta arındırılmış olan Ermeni cemaati, tüm Anadolu ve Rumeli'den kabileler halinde doğuya sürülmüştür (Mahcupyan, 2014: 125).

Belge'ye göre imhada, Kürtler ve Çerkezler herkesten çok rol oynamıştır. Çerkezlerin de Kürtlerin de ekonomik saikleri vardır. Özellikle Kürtler, Ermenilerle aynı yerlerde oturduklarından Ermeni mamelekini ele geçirmek istemişlerdir. Çerkezlere de, gelen diğer göçmenlere de Ermenilerden boşalan mallar dağıtılmıştır

(Belge, 2006: 77). Öte yandan, İttihat ve Terakki'nin ekonomide aldığı pek çok tedbire ve uyguladığı birçok politikaya rağmen başaramadığı, Türk-Müslüman kökenli bir mülk sahibi yaratma projesi, Ermeni kıyımının sağladığı imkanla birdenbire büyük bir mesafe almıştır (Belge, 2008: 186).

Aslında İttihat ve Terakki'nin esas derdi ekonomik saiklerden öte Doğu Sorununu gündemden kaldırmaktır. Zürcher'e göre Osmanlı hükümeti, hükümet olarak soykırıma karışmamış olsa bile, İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde Talat Paşa'nın kontrolündeki bir örtülü çekirdek güç, Doğu Sorununu Ermenileri yok ederek “çözmek” istemiş ve bu planı perdelemek için tehciri kullanmıştır (Zürcher, 2016: 177). Zaten bir kısım İttihatçı yönetici hiçbir sıkıntı duymadan ve gururla bu yasanın onlar için Ermenilerin ölüm durağı anlamına geldiğini ifade etmiştir (Bozarslan, 2014: 83). Bunu, “Ermeni meselesi hallolunmuştur” diyerek teyit eden Talat Paşa¹², yine de olayların geldiği noktadan rahatsızdır: “Esas itibarıyla askeri bir ihtiyat tedbirinden başka bir şey olmayan tehcir, vicdansız ve seciyesiz insanların elinde bir facia şeklini almıştır” (Çavdar, 1984: 350).

Enver Paşa ise karşılıklı bir imhanın olduğunu belirterek meselenin unutulması gerektiğini ifade etmiştir: “1914-1918 harbi içinde Osmanlı topraklarında ve bilhassa Anadolu ile ona sınır olan bölgelerde, karşılıklı bir imha faciasının geçtiği bir gerçektir. Fakat, milletler ve halklar arasında, tarihin bazen öyle safhaları yaşanır ki, en doğru olanı, galiba o safhaları unutmaktır” (Aydemir, 1972: 487).

Kontrolden çıkan Ermeni tehcirinden vicdana azabı duyan bir diğer yönetici ise o dönem Halep ve Konya Valilikleri yapan Mehmet Cemal Bey'dir:

Ermenileri Zor'a sevk edin diye emir veren hükümet bu biçarelerin oralarda Arap göçebe kabileleri arasında meskensiz, gıdasız nasıl barınabileceklerini düşündü mü? Düşündü ise soruyorum: Oralara ne kadar gıda maddesi gönderdi? Göçmenlerin iskanı için kaç hane yaptırdı? Ve Ermeniler gibi asırlardan beri yerleşik bir hayat süren bu kavmi, ağaçtan, sudan ve her türlü inşaat malzemesinden mahrum olan Zor çöllerine sevk etmekten maksat neydi? (Turan ve Öztan, 2018: 74).

¹² Söz konusu iddia, Taner Akçam'ın “Ermeni Meselesi Hallolunmuştur” isimli eserine ismini vermekte ve Akçam'ın Talat Paşa'nın böyle bir telgrafının bulunduğunu ileri sürmesine dayanmaktadır.

Mehmet Celal Bey sonuçta şöyle demektedir: “Maalesef meseleyi inkar ve tevile imkan yok. Maksat imha idi ve imha edildiler.” Ancak tehcirin sorumluluğunun Müslüman ve Türk nüfusta değil İttihat ve Terakkinin önde gelen mensuplarında olduğunu ileri sürmektedir (Turan ve Öztan, 2018: 74). Nitekim söz konusu İttihat ve Terakki kadrosu Divan-ı Harb-ı Örfi’de yargılanmışlar, ancak sonucunda salıverilmişlerdir.

2.3. RESMİ İDEOLOJİ VE SUSKUNLUK DÖNEMİ

Cumhuriyet’in ilk on yılında Ermenilerle birlikte tüm azınlıklara karşı, onlara yönelmiş açık bir ideolojik düşmanlıktan çok onları yok sayan, varlıklarını unutan, arızileştiren, istisnaileştiren bir tutumdan söz etmek mümkündür (Bora, 2008: 911). Bu minvalde Mustafa Kemal’in 1927’de okuduğu Nutuk da, tarihi basitleştiren ve ulus-devletleşme sürecindeki çatışmaların üstünü örten bir anlatının kurulmasında etkili olmuştur. Sözü edilen anlatının önemli bir unsuru da unutmadır. Bu kapsamda tehcir de belirsiz ve bilinmeyen bir geçmişe doğru itilmektedir (Turan ve Öztan, 2018: 149). Zira Hür’e göre 1915-1917’de yaşananları yok saymak suretiyle Türk kimliği kendini var edebilmiştir. Çünkü Ermeniler, Türk toplumuna, tarihlerindeki en travmatik olaylardan biri olan Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkımını hatırlatan bir sembol gibi sürekli olarak bu kötü tarihi çöküşü anımsatmaktadır (Hür, 2009: 1144). Kaldı ki farklı katmanlarda yeniden üretilen resmi anlatı, 1915’te olup biteni münhasıran Osmanlı İmparatorluğu bağlamına ait göstererek İmparatorluk ile Cumhuriyet arasında kesin bir kopuş olduğunu varsaymaktadır (Turan ve Öztan, 2018: 15).

Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde; aslında Erken Cumhuriyet’ten günümüze değin “tehcir” mi, “mukatele” mi, “kıt’al” mi, “katliam” mı, “kırım” mı, “soykırım” mı olduğuna bir türlü karar verilemeyen “1915-1917 arasında yaşananlar,” devlet aklının “unutma” ve “inkar” üzerine kurulu resmi anlatısına kaynaklık etmişlerdir (Hür, 2009: 1121).

Tam da bu noktada Özkan ve Öztan’ın konu hakkındaki değerlendirmeleri çarpıcıdır. Onlara göre devlet aklıyla hareket eden bir devlet aygıtı vardır. Devlet

aklının en temel özellikleri; her durumda devletin bekasına öncelik tanınması, diğer tüm amaç ve referans noktalarının bu amaca göre ikinci planda olması, dost-düşman ayrımı çerçevesinde çalışması ve bir dil, bir düşünme biçimi yaratmaya ve yaygınlaştırmaya çalışmasıdır (Turan ve Öztan, 2018: 192).

Devlet aklının ürettiği geniş anlamda inkarcılık, incelikli olarak 20. yüzyılın başında hayata geçirilen homojenleştirme projeleriyle mevcut siyasal ve toplumsal sistem arasındaki kurucu bağın gizlenmesini veya göz ardı edilmesini şart koşturmuştur. Ulus-devletleşme sürecinde kurucu unsurların işlediği ya da dahil olduğu kolektif suçları çeşitli mekanizmaları devreye sokarak reddetmek, esas olarak resmi bir politikadır. Bu politika devlet aygıtı tarafından üretilmekte, dolaşıma sokulmakta ve dönemsel olarak tahkim edilerek yeniden üretilmektedir (Turan ve Öztan, 2018: 13).

Türkiye’deki resmi anlatının birinci önceliği ise 1915’te yaşananların bir kırım/kıyım/soykırım olmadığını aksine “doğal bir savaş tedbiri” olduğunu iddia etmektir. Resmi tezin en önemli parçası, 1915’i savaş bağlamında normalleştirmek suretiyle yaşananları hafifsemek, gerekçelendirmek ve sonuç olarak inkar etmektir. Öte yandan belirtmek gerekir ki, kuruluş aşamasında hem yeni rejimin, hem de Müslüman halkın Ermenilerin tehciri (Emval-i Metrukelerin tasfiye edilmesi) sürecinden sağladıkları fayda, yeni kurulan siyasal ve sosyal yapının unsurlarının inkarcılık temelinde ortaklaşmalarını sağlamıştır. Böylelikle inkarı esas alan anlatı ve tarih okuması yaygınlık kazanmıştır (Turan ve Öztan, 2018: 14-15). Nitekim ülkeden sürülmüş Ermenilere ait Emval-i Metruke’yi ele geçiren, Ermenilerin çocuklarını besleme veya evlatlık alan, kızlarını haremlerine katan yerel eşraf ya da halk kesimleri, Ermenilerin el konulan zenginliklerini kendine sermaye yapan ticaret burjuvazisi, Ermenilerin boşalttığı alanlarda kendine iş alanı yaratan zanaatkarlar da hafızalarını sıfırlama ihtiyacı hissetmektedirler (Hür, 2009: 1121).

Sonuç olarak Erken Cumhuriyet dönemiyle birlikte “Ermeni” meselesi kalın, ölümcül bir buz tabakasının altında donmuş, derinlerin sessizliği içinde sabırla gününü beklemeye başlamıştır (Koçak, 2015: 224).

Devlet aklının sürekli üreterek dolaşıma soktuğu suskunluk ve inkar politikasının çok partili dönemde de değişmediğini söylemek mümkündür. Mayıs 1950 seçimleri sonucunda DP'nin CHP'nin tek parti dönemini sona erdirip iktidara gelmesi, 1915 bağlamında devlet aklının nasıl bir süreklilik içinde işlev gördüğünü anlamak adına önemlidir. Tek parti iktidarına son veren DP, suskunluk politikasını terk etmemiş, aksine konunun gündeme gelmesini geciktirmek için iç ve dış parametreleri kullanmıştır. Öte yandan, Türkiye'de devlet aklının 1915'in unutulmasını sağlama yönündeki anlayışını 1950'li yıllar boyunca sürdürmesinde, gerek Türkiye içerisinde bu durumu eleştiren seslerin yükselmemesi, gerekse de uluslararası gelişmeler (Sovyetler'in Stalin'in ölümünden sonra Ermenistan ve Gürcistan'ın Türkiye'den toprak talebinden vazgeçtiğinin diplomatik kanallardan iletilmesi) etkili olmuştur (Turan ve Öztan, 2018: 186-195).

2.4. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE ERMENİ MESELESİ

1965 yılında Ermeniler, 1915 tehcirinin 50. yılında, “Ermeni Soykırımının 50. Yılı” adıyla ABD’de, Fransa’da ve diğer bazı ülkelerde yoğun bir Türk düşmanlığı kampanyası yürütmüşlerdir (Şimşir, 2013: 33). 50. yıl vesilesiyle Ermeni diasporası tarafından Paris, New York, Beyrut başta olmak üzere Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde ve büyük merkezlerde anmalar ve eylemler gerçekleştirilmiştir. Kolektif hafızada bilinçli bir şekilde bastırılmış ve unutturulmuş “Ermeni meselesi”nin 1965’te uluslararası platformda güçlü bir biçimde ve “soykırım” başlığı konarak ortaya çıkmasının Türkiye’de resmi çevrelerde büyük rahatsızlık yarattığı söylenebilir (Turan ve Öztan, 2018: 201-202).

1970’lere gelindiğinde ise, ASALA adlı örgüt Türk diplomatlarına karşı seri suikastlara başlayıncaya kadar, Türkiye Cumhuriyeti’nin resmi tarihinde ve hatta rejimin radikal muhalifi akımların “alternatif tarih” anlatılarında, değil bir Ermeni katliamının, bir tehcirin bile yaşanmış olduğunda bahsedilmesi gayet enderdir (Laçiner, 2014c: 55).

Ocak 1972’de Bekaa’da kurulan ASALA (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia, Ermenice Hayastani Azatagrut’yan Hay Gaghtni Banak), 1975’ten itibaren Türkiye’nin diplomatik temsilciliklerine ve THY bürolarına 35 saldırı yaptı. Batı kamuoyundan destek gören örgütün, 1983’te Paris’in Orly Havaalanı’ndaki THY bürosuna yaptığı saldırıda Fransız vatandaşlarının da olması üzerine Fransa, ASALA’ya resmen, “eylemlerini dışarıda yapma” uyarısında bulundu. Bu tarihten sonra ASALA etkinliğini kaybetti. Resmi çevreler, bu olayı aynı dönemde ortaya çıkan ayrılıkçı Kürt hareketi PKK ile ilişkilendirmeyi akıl ederek, kamuoyunun gözünde Kürt milliyetçiliğinin meşruiyetini bir kez daha sorgulatmayı başardılar (Hür, 2009: 138).

ASALA’nın eylemlerinin 1970’lerin sonu 1980’lerin başında artık adının konmasıyla birlikte devletin suskunluk politikası değişmeye başlamıştır. Bu meyanda, resmi tavır ve ona eşlik eden popüler milliyetçi söylem sertleşmiştir. Ermeni militanlarca öldürülen diplomatların ve ailelerinin hikayelerinin, Türkiye’de kolektif mazlumluk psikolojisine dayanan anlatıyı ve kitlesel öfkeyi beslediğini söylemek mümkündür (Turan ve Öztan, 2018: 221).

80’lerde ise MGK’nın önderliğinde MEB, YÖK ve üniversitelerin aracılığıyla eğitim ve öğretimde Ermeni meselesine ilişkin resmi tezlerin müfredata girmesi sağlanmıştır. Böylelikle resmi anlatı tahkim edilerek yaygınlaştırılmıştır (Turan ve Öztan, 2018: 268).

90’lara gelindiğinde ise Soğuk Savaşın sona ermesiyle Sovyetler Birliği dağılmış ve Ermenistan 25 Ağustos 1990’da bağımsızlığını ilan etmiştir. 16 Aralık 1991’de Türkiye Ermenistan’ı tanısa da diplomatik ilişki geliştirmemiştir (Hür, 2009: 1139). 1992’de Dağlık Karabağ’da Ermeni ordusunca gerçekleştirilen Hocalı Katliamı ise tamamen bir kopmaya neden olmuştur.

Hocalı katliamına giden süreç 80’lerin sonunda Ermenilerin Dağlık Karabağ bölgesini ele geçirmek için yaptıkları saldırılarla başlamıştır. Bu bölgeyi işgal etmek için stratejik öneme sahip olan Hocalı Kasabası 1991 yılının Aralık ayında tamamen abluka altına alınmıştır. Hocalı, Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerinin koruması altında olmadığından hafif silahları olan 150 kişi tarafından korunmaktadır. Tamamen savunmasız olan ve 3.000 Azeri nüfusun yaşadığı bölge, 26 Şubat 1992’de Rus askeri güçleri tarafından desteklenen Ermeni güçlerince işgal edilmiş ve 613 kişi katledilmiştir. Dönemin askeri yöneticileri tarafından “intikam”

olarak bu katliamın gerçekleştirildiği ifade edilmiştir (Kavak, 2014). Söz konusu katliamın, katliam mağduru olduğunu ileri süren bir devlet tarafından yapılması, “Biz değil asıl onlar yaptı” tezinin güçlenmesini sağlamıştır. Ancak yine de Türkiye toplumunun 1915 olaylarını “unutmaya, unutturmaya çalışmak” şeklindeki tavrını sürdürmesi zorlaşmıştır. Zira soykırım tezi Ermeni diasporasının bir faaliyet konusu olmaktan çıkarak, bağımsızlığına kavuşan Ermenistan’ın resmi görüşü ve daha da önemlisi birçok devletin parlamentolarında tartışılan bir karar tasarısı, uluslararası platformlarda Türkiye’nin önüne getirilen bir sorun olmaya başlamıştır. Böylece devlet ve kamuoyunda bir karşı tez oluşturmak ihtiyacı kaçınılmaz olarak kendini dayatmıştır (Laçiner, 2014c: 56).

“Ermeni Soykırımı” konusu Türkiye’nin AB üyeliği kapsamındaki tartışma ve polemiklerin bir parçası olmuş, diğer yandan birçok ülke parlamentosunca 1915 olaylarının “Ermeni Soykırımı” olarak adlandırılması bir mücadele konusuna dönüşmüştür .

Soykırım (genocide), 9 Aralık 1948 tarihli “Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”nde aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

1. Ulusal, ırksal ya da dinsel bir grubun, toptan veya bir bölümünü yok etme niyetiyle, bir grubun üyelerini öldürmek,
2. Bir grubun üyelerine bedensel-ruhsal ağır zarar vermek,
3. Bir grubun yaşamının fiziki çöküşünü sağlayacak ortamı hazırlamak,
4. Bir grubun çocuk sahibi olmasını engellemek,
5. Bir grubun çocuklarının zorla bir başka gruba verilmesini sağlamak (Halaçoğlu, 2004: 21).

Türkiye'nin tezi, 1915 olaylarının soykırım kavramının çıkmasından önce yaşandığı, bu kapsamda değerlendirilemeyeceği noktasındadır. Buna karşılık Akçam, 1915 Yazıları isimli çalışmasında, Türkiye'nin tarihi ile yüzleşmekte zorluk yaşadığını, 1915 olayları için toplumsal bellek yitimi yaşandığını ileri sürmüştür. Ona göre bunun sebepleri; suçlu bulunma ve/veya ayıplanma korkusu, cezalandırılma korkusu (Türkiye maddi tazminat öder mi?), post-travmatik şok ve geçmiş korkusu (Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışını hatırlatması), kahramanları kötü adamlara dönüştürme ikilemi (Cumhuriyet rejiminin soykırım zenginleriyle bağlantısının bulunması) ve “Bu işin sonu nereye varacak?” korkusu, şeklinde sıralanmaktadır (Akçam, 2010: 327-345).

Uluslararası ilişkiler bağlamında meselenin tarafları Türkiye Cumhuriyeti ile Ermeni Cumhuriyeti ve Ermeni diasporasıdır. Taraflar soykırımı ispatlamaya ya da inkar etmeye dayalı politik ve psikolojik bir savaşa adanmış gibi görünmektedir. Ermeni diasporası ve Ermenistan Cumhuriyeti, Türkiye'nin soykırımı tanınması için baskı yapmak amacıyla Batılı güçleri ve Batı kamuoyunun hassasiyetlerini kullanmaya çalışmaktadır. Türk tarafı ise politik ve askeri gücünü Ermeni Soykırımı'nın tanınmaması için seferber etmektedir. Akçam soruna üçüncü tarafların müdahil olmalarının avantaj ve dezavantajları olduğunu, ancak dönem itibarıyla AB'nin meselede arabulucu olması gerektiğini ileri sürmüştür (2010: 355).

Öte yandan Türkiye'de Hrant Dink cinayetinden¹³ sonra resmi anlatının dışına çıkılmaya başlandığı söylemek mümkündür. İnsel'e göre Ermenilerin maruz kaldıkları soykırımla yüzleşme çabalarının yaygınlaşması, yerleşmesi ve normalleşmeye başlaması, Türkiye toplumunun içinden son yirmi yılda tezahür eden bir yeniliktir. Bundan doğan en önemli gelişme ise, devlet-millet bütünleşmesinin kırılması, soykırımla, katliamlarla, insanlığa karşı işlenmiş suçlarla yüzleşmeyi bir vicdani sorumluluk, bir medeni yükümlülük olarak kabul eden bir yurttaşlar topluluğunun büyümesidir (İnsel, 2015: 6). Hrant Dink'in cenazesindeki

¹³ Agos gazetesi genel yayın yönetmeni Ermeni asıllı Türk vatandaşı Hrant Dink, 19 Ocak 2007'de Ogün Samast tarafından öldürülmüştür. Suikaste giden süreç Dink'in Türklüğü aşağılamak suçundan yargılanmasıyla başlamış ve toplumsal lince dönüşerek öldürülmesine neden olmuştur.

“Hepimiz Ermeniyiz” sloganı bunun zirve noktası olarak örneklendirilse de, cinayet zanlısı Ogün Samast’ın yakalandığı sırada taktığı beyaz bereyi takarak bunu protesto eden bir kesimin de var olduğu bir gerçektir. Ancak eş zamanlı olarak tepkisel söylemlerin de resmi kanallardan sivil mecralara aktığı ve sosyal medyanın Ermeniler ve Ermeni meselesine dair resmi anlatıyı gönüllü, kendiliğinden ve aşağıdan bir biçimde yeniden ürettiğine de tanık olunmaktadır.

Toplumda Ermenilere karşı bölünmüş bu tavrın yansımalarını tarihte görmek mümkündür. Hali hazırda toplumdaki kutuplaşma Ermeni Tehciri zamanında da yaşanmıştır:

Bir yanda hükümetin “tehcir” kararı ve mantığını paylaşan, bunu kendi etnik-dini yaklaşımına veya –Ermeni mallarını gasbetme gibi- çıkar hesaplarına uygun bularak bilfiil destekleyen ve katılanlar, öte yanda bu uygulamayı ağır bir haksızlık, zulüm olarak değerlendiren ama elinden bir şey gelmeyen ya da Ermenileri saklayarak bir biçimde yardımcı olmaya çalışan geniş bir kesim vardır. Bu, bir “bölünme”dir; ama çatışmaya dönüşmemiş olmakla birlikte Anadolu’nun Müslüman-Türk halkının düşünüş dünyasına ve vicdanına bir “kılıç yarası” gibi oturmuştur (Laçiner, 2014c: 65).

Toplumda geçmişten günümüze gelen bu kutuplaşmayı yok etmek ve Türkiye Ermenileri ve Türkler arasında toplumsal ve düşünsel köprülerin kurulabilmesi için öncelikle varolan ideolojik tabuların yıkılması gereklidir. Ancak Ermeni ve Türk imajlarında “nankör/hain”e karşı “ırkçı/zalim” olarak yer alan stereotiplerin varlığı bu husustaki en önemli engeli oluşturmaktadır. Tarihin belli bir döneminde yaşanan ve her iki topluluğu da altüst eden olaylar konusunda topluluklar arasında aşılması zor gözüken bir bir suskunluk duvarı bulunmaktadır. Bu duvarın aşılması için ise birbirine ilişkin yanlış bilgilendirilmeye dayalı önyargılardan, bir taraf için “öğretilmiş yok sayma” diğeri için “korunmacı/savunmacı mesafe” alışkanlıklarının ortadan kaldırılması gerekmektedir (Özdoğan, Üstel, Karakaşlı ve Kentel, 2009: 4).

Ancak toplumda Ermeniler ile ilgili bölünmüşlük hali devam etmekte, bazıları için Ermeniler aynen önceki yüzyılda olduğu gibi mutlak bir kötülük ve ihanetle anlatılırken, bazı kesimler ise duyarlı davranmaya devam etmekte, kimi zaman duyarlılık gösterenlerin de “hain” olarak imlenmesine tanık olunmaktadır. Bu bölünmenin uzantılarının geleneksel medyanın sınırlarını giderek daha fazla aştığı ve sosyal medyayı böylesi bir tartışmanın odağı haline getirdiğini söylemek yanlış

olmayacaktır. Çalışmanın devam eden bölümü de, bu durumun Ekşi Sözlük üzerinden takibine odaklanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKŞİ SÖZLÜK’TE ERMENİLERİN ÖTEKİLEŞTİRİLMESİ

Bu bölümde Türkiye’deki en büyük gayrimüslim azınlık topluluklardan Ermenilerin bir sosyal medya mecrası olan Ekşi Sözlük’te ötekileştirilmesi çeşitli kategoriler üzerinden irdelenecektir. Bu kategoriler, “düşmanlaştırma-şeytanlaştırma”, “günah keçisi yaratma ve linç”, “nefret söylemi”, “mazlumluk-mağduriyet”, “Ermenilerin ihaneti” ve “komplo teorileri ve dış güçler”dir. Söz konusu temalar Türk sağının ötekileştirme pratiklerinden seçilmiştir ve sosyal medyada Ermenilere bakışın sağ siyasetin söylemsel karakteristikleri ile büyük örtüşmeler içinde olduğu savunulmaktadır. Bu başlıklar altında öncelikle ötekileştirmeye dair teorik izlekler vurgulanmaya çalışılmış, akabinde Ekşi Sözlük’teki başlık ve entri örnekleri bu çerçeveden değerlendirilmiştir (İlerleyen bölümlerde entri referans gösterilirken Ekşi Sözlük’teki arama bölümünden başına # sembolü getirilerek ulaşmayı sağlayan bir kod parantez içinde verilecektir. Başlıklar için verilecek kod ise arama motorlarında “ekşi sözlük” ifadesiyle beraber yazıldığında başlığa ulaşmayı sağlayacaktır.).

Ötekileştirme pratiklerine geçmeden önce bir girizgah mahiyetinde “öteki” kavramının teorik çerçevesine kısaca değinmekte fayda vardır.

Toplumsal anlamda bir yapının kendini tanımlayabilmesi için “öteki”ne ihtiyacı bulunmaktadır ve “öteki” olmadan bu yapının kendi konumunu belirlemesi mümkün görünmemektedir. “Öteki” bir halk, inanç, düşünce ya da farklı olan herhangi bir grup olabilir. Bu anlamda bugün devletler de “öteki”ne ihtiyaç duymakta olup, egemenlerinin belirlediği “öteki”ler onların yaşaması için vazgeçilmezdir (İnceoğlu ve Çoban, 2014a: 8).

“Biz”in kendini meşrulaştırabilmesi için ötekinin, sürekli olarak yeniden tanımlanması ve anlamlandırılması gerekmektedir. Bu zorunluluk, özellikle kriz anlarında ötekinin yeniden tanımlanma uğraşısını daha da elzem kılmaktadır. Zira

meşruiyeti sarsılan çoğunluğun kendini sabitleyebilmesi, yoğun bir ötekilik inşası vasıtasıyla mümkün olabilmektedir (Parlak, 2015b: 27).

Siyasi topluluklarını yabancı virüslerden korumaya kararlı olan çoğu ulus-devletin de, düşmanlarını patolojikleştirmenin yollarını aradığı bilinen bir gerçektir. Tehditkar bir yabancı ile karşı karşıya kalındığında en iyi savunma biçimi saldırı olup, ulusal biz, yabancı onlar ile karşıtlık içinde tekrar tekrar tanımlanmaktadır (Kearney, 2012: 88).

Ötekine ihtiyaç duyan ve sürekli onu yeniden tanımlayarak üreten “biz”; “öteki”ne her zaman aşırı bir keyif atfetmekte, bizim hayat tarzımızı mahvederek keyfimizi çalmak istemekte ve/veya gizli, sapıkça bir keyfe ulaşabilmektedir. Kısacası, aslında “öteki”nde canımızı sıkan şey, tam da keyfini organize etme tarzıdır, tam da bu tarza özgü fazladır, “aşırılık”tır (Zizek, 2011: 214) Ötekinde görülen şey öteki nomos değil, anomalidir, öteki norm değil, anormalliktir; sakat, şekilsizliktir (Girard, 2005: 30). Bu nedenle egemenler “öteki”ni değiştirmek, dönüştürmek ve kendine benzetmek, eğer bunu başaramazlarsa “öteki”ni susturmak ya da yok etmek istemektedirler. Bu bağlamda medya, egemenlerin “öteki”ne karşı kullandığı en önemli baskı araçlarından biri olmaktadır (İnceoğlu ve Çoban, 2014a: 8). Medya metinleri ve politik söylem, mesafe koyma ve kategorize etme açısından oldukça zengin malzeme sunmaktadır. Dilsel oyunlar “biz”i değerli kılıp olumlarken, öteki’ni değersizleştirip olumsuzlayarak onu bizden uzaklaştırmaktadır. Bu durum, sosyal ve siyasi dilin gitgide kutuplaştırıcı bir refleks kazanmasını da beraberinde getirmektedir (Parlak, 2015b: 43).

“Öteki” ile “biz”, toplumsal hafıza ve dolayısıyla gündelik hayatı anlamlı kılan bir tür sınıflandırma ya da kategorizasyon sürecine işaret etmektedir. Keza bu tür ikilikleri üreten ve sürekli olarak canlı tutan en önemli araç dildir. Dilsel olarak ötekini yadsıyan ve onu dışarıya atan ifade tarzları, anlam inşasında önemli bir söylemsel stratejidir (Parlak, 2015b: 26-27).

Öteki ile biz arasındaki kavramsal çerçeveyi çizdikten sonra ulus-devletlerdeki öteki-biz ilişkisini irdelemekte fayda vardır. Zira ötekinin yukarıda değinilen vasıflarının somut yansımaları, en yoğun biçimde ulus-devlet bağlamında kurgulanan biz-öteki ayrımları üzerinden yapılmaktadır. Öteki, ulusu tanımlamaya dönük ortaklıklar arasında belki de en kritiğini oluşturmaktadır. Keza coğrafyaya, tarihe, kültüre, dile dönük ortak nokta arayışı, ötekiye bakış çerçevesinde en kapsamlı ve homojen sonuca ulaşabilmektedir.

Teorik çerçeveyi çizmeden önce tam da bu noktada Ekşi Sözlük'te Ermeni üzerinden Türk kimliğinin aktarıldığı bir örnekle başlamak yerinde olacaktır. “hepimiz hala ermeniyiz” başlığı altında “*ne ermenisi kardeşim türkiyede yaşıyorsan türküm diyen*” (#42751099) şeklindeki entri, üniter devletin resmi ideolojisinin sosyal medyada halka ne denli yansıdığını ortaya koymaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 66/1. maddesi ile düzenlenen “*Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.*” hükmü kağıt üzerinde kalmamakta ve devletin azınlıklara bakış açısı sosyal medyada da ete kemiğe bürünmektedir.

Millas, öteki ile bizi ayıran temel unsurlardan ulusal kimliği bir Nasreddin Hoca fıkrası üzerinden anlatmıştır:

Ulusal kimlik deyince aklıma Nasrettin Hoca'nın fıkrası gelir. Hani biri Hoca'ya “Uyurken sen sakalını yorganın altında mı tutarsın, üstünde mi tutarsın?” diye sormuş da, Hoca o gece sakalına dikkat etmekten hiç uyumamış. Ulusal kimlik de öyle. Mutlu, hiçbir sıkıntısı olmayan insanlara “Sen nesen?” diye bir soru sorarlar, yanıt veremez, sıkıntı başlar (Millas, 1998: 27).

İşte bu ulusal kimliği taşıyanlar sürekli olarak gözlerinden kaçırmadıkları ‘öteki’ aracılığıyla toplumsal güvensizliği beslemektedirler. ‘Öteki’ her zaman ‘biz’e karşı olan bir bütün olarak ele alınmaktadır. Tek tek kişiler seçilemez olmakta ve düşüncede milli kimlikler üzerinden şekillenen ilişkiler artık bütünüyle egemen hale gelmektedir. Milletler genellikle ‘öteki’ne karşı aşağılayıcı bir söylem oluşturmakta, önemsizliğini vurgulamakta ve ‘öteki’nin kendi kimliklerinin bir ögesi hele bir bakıma ‘eseri’ olduğunu kabul etmek istememektedirler (Millas, 2008: 194-198). Bu nedenle milliyetçi ideoloji çerçevesinde, ulusal devletin

bünyesinde yer alan azınlıklar düşman olarak kabul edilirler. Onlar ‘öteki’dir ve varoluşları istisnaidir (Bora, 2006: 81).

“Muhayyel cemaat” olarak kurgulanan uluslar bir “iç” ve “dış” yaratılarak kurulmaktadır. Milletler kendi etnik sınırlarının ayırdına vardığında ise gerçek anlamda doğarlar. Fakat bu sınırların içi nasıl doldurulursa doldurulsun hep bir şeyler eksik kalmaktadır. Bu eksikliği tamamlayacak olan da ‘öteki’dir. Gayrimüslimler, kendileri ötekileştirilenler de dahil olmak üzere tüm toplumsal kesimler için bu işlevi görmüşlerdir (Yumul, 2015: 350). Osmanlı İmparatorluğu’na bu açıdan bakıldığında, 19. yüzyıl sonunda, Yunan, Ermeni, Bulgar milliyetçilikleri mevcutken, “Türklüğe” dair kimlik öğeleri (özellikle dil) saptanabilirse de, “Türk milliyetçiliği”nden söz etmek mümkün değildir. Kaldı ki, o dönemde başlı başına “Türk” sözcüğü, köylüyü, kaba sabayı belirten küçültücü bir terim olarak kullanılmaktadır (Georgeon, 2008: 23).

Anlamı dahi değerli görülmeyen “Türk” kimliğinin kaderi, Balkan Savaşları’nın kaybedilmesiyle değişmiştir. Zira Osmanlı’nın anavatanının, Rumeli’nin kaybıyla oluşan tarifsiz derinlikteki boşluğuyla, Arap Müslüman tebaanın iç burkucu bir kolaylıkla kopuşuyla büzüşen Türk-Müslüman kollektif akıl ve vicdanının millileşmesinde, telafi edici misyonu, gayrimüslimlerin Türkiye topraklarından tasfiyesi üstlenmiştir (Laçiner, 2014a: 11). Ezeli dış düşmanların yanına iç düşmanların da katılması ve Türkçülük akımı ile birlikte, Rum, Ermeni, Musevi gibi cemaatler gayrimüslimliklerinden, Kürtler ise etnik kimliklerinden dolayı ideal ötekilere dönüşmüşlerdir (Türkeş, 2008: 819).

Türk milliyetçiliği bakımından iç düşmanlar ise “biz”in vücut bulması için gerekli “öteki”lere dönüşmüştür. Esasında Türk milliyetçiliği bir bakıma ötekilerin reddedilmesi üzerine inşa edilmiştir. Fakat söz konusu olan ötekiler, içeride bulunan ötekilerdir, yani gayri Türkler ve gayri Müslimlerden müteşekkil azınlıklardır. Onlar, koca imparatorluğun yıkılmasına müsebbip olanlar olarak kabul edilmektedir. Dış devletleri içişlerine bela eden ve ebed müddet devletin bekasını tehdit eden iç mihraklardır. Türk milliyetçiliğini diğer milliyetçiliklerden

farklı kılan da işte bu özelliktir. Türk milliyetçiliği öteki milliyetçilikler gibi tek ve dış bir düşman üzerinde şekillenmemekte, aksine sayısal olarak birden fazla “içerdeki ötekiler” üzerinde kendi milliyetçi argümanlarını geliştirmektedir. “Efendisi olduğu milletlerin ihanetlerine karşı” gibi bir söylemle şekillenen Türk milliyetçiliği böylece, bir milliyetçi hareket için gereken “zorunda bırakılma” duygusunu temin etmektedir (Dündar, 2008: 893).

Türk milliyetçiliği çerçevesinde bir öteki olarak Ermeniler de Ekşi Sözlük'teki birçok başlık ve entriye konu olmuş ve ötekileştirilmiştir. Ötekileştirme böylece başlıklar ve entriler ile sürekli üretilmiş ve sıradanlaşmıştır. Bir kısmı trollük olarak değerlendirilebilecek birçok başlık açılmış, ancak çoğunlukla başlığı eleştiren entriler girilmiştir. Bu trol yazarların amacı aslında kasıtlı olarak yanlış veya alevlendirici başlık açıp diğer yazarları provoke ederek tepkilerini ölçmek ve herhangi bir müeyyideyle karşılaşmadan yaşananları bir köşeye çekilip izlemektedir. Hatta birçok başlıkta trol yazarın başlığı açtıktan sonra yazdığı ilk entriyi sildiği ve kalanların başlığa muhalif entriler girdiği görülmüştür. Örneğin “tribün lideri ermeni olan takım” (5433465), “ermeniler rum değiliz biz bu vatanın çocuklarıyız” (5373022), “kılıçdaroğlu'nun annesinin ermeni olması” (5293812), “hayko bağdat'ın ermeni çıkması” (5112538), “alparslan türkeş ermeni miydi” (371178), “kemal kılıçdaroğlu ermeni dönmesi mi” (2430515), “madem ermeni istemedi vermemeli” (3447068), “ayağa kalkmayan ermeni olsun” (1649639), “ermeniler ama iyi çocuktur gerçekten” (3616399), “bu kapıdan ermeniler ve yahudiler giremez” (2036875) bu entrilerden bazılarıdır. Görüldüğü üzere, bir futbol kulübü, ana muhalefet partisi lideri, MHP eski lideri, bir şarkıcı Ermeni etiketiyle ötekileştirilmektedir. Böylece yukarıda ayrıntılı olarak yer verdiğimiz milli kimliğin oluşumu için gereken “öteki” nasıl “biz”i kurmak için düşmanlaştırılarak hariçte bırakılıyorsa, sosyal medyada da bir öteki olarak “Ermeni kimliği” düşmanlaştırılmakta ve bu yolla toplumun çeşitli figürleri ötekileştirilmektedir. Bu figürler kah muhalefet lideri olurken kah bir müzisyen hatta tribün lideri olabilmektedir. Onlar “Ermeni” imlemesi ile birlikte bir nevi maraz, anormallik ve istisnailik haline dönüşmekte, böylece “Ermeni” kelimesi bir küfür veya hakaret anlamında kullanılmaktadır.

Öte yandan dikkat çeken bir nokta da, Türkiye’de öteki olarak kabul edilenlerin bir arada gösterildiği başlıklardır. Trollük olarak değerlendirilebilecek bu başlıkların nefret söylemine hizmet ettiği aşıkardır. Bunlara örnek olarak, “annesini musevi babası ermeni olan solcu ateist gay” (3311710), “annem ermeni babam kürt kendim eşcinselim” (4525916), “kürt anne arap babadan doğan rumla evli ermeni” (4564282), “sırp anne arap babadan doğma kürtle evli ermeni” (4563218), “ermenii asıllı zenci gezici ateist laik öğretmen” (4476679), “annem kürt babam ermeni ben çinliyim” (2387329) verilebilir. Belirtmek gerekir ki, bu durum aslında Türk sağının “düşmanlaştırma” ritüelinin bir yansımasıdır. Zira çok partili dönemden bugüne komünizm, masonluk vb. düşman odaklar bazen hep beraber, bazen de biri diğerinin yerine kodlanarak şeytanlaştırılmış ve düşmanlaştırılmıştır. Her ne kadar söz konusu hususlar aynı ile vaki olmayıp trol yazarların hayal dünyasının birer mahsülü olsalar da, toplumdaki düşman portrelerini açığa çıkarması bakımından önem arz etmektedir.

“şişli ermeni mezarlığı” başlığında yer alan *“ermenii lobisi sebebiyle bir yere taşınmayacak olan vasat mezarlık. nüfusu 10.000 dahi olmayan bir kitleye tahsis edilmesi sosyal adaletsizliğin pozitif ayrımcılığın daniskasıdır.”* (#30245700) şeklindeki entride ise ötekinin kutsalı üzerinden yerilerek rasyonelleştirilmesi mevzu bahistir. Özellikle sayı verilmek suretiyle ötekinin değersizleştirilmesi, Türkiye’de karşılığı olmayan “Ermeni lobisi”ni mesnet göstererek ve hadisenin dış güçlere bağlanarak komplo teorileri üretilmesi ve son olarak “Ermeniler”in pozitif ayrımcılık yapılacak kadar güçsüz, savunmasız ve değersiz olduğunun kabul edilmesi bu entride ortaya çıkan ötekileştirme pratikleridir.

“Öteki” hakkındaki kavramsal çerçeve ve Ekşi Sözlük’teki başlık ve entriiler değerlendirildikten sonra belirtmek gerekir ki; ötekileştirme pratikleri tekdüze değildir. Biçim, içerik ve yöntem itibarıyla farklılaşabilmektedir. Bu çalışmada da Ermenilerin Ekşi Sözlük’te “ötekileştirilmesi”; “düşmanlaştırma-şeytanlaştırma”, “günah keçisi yaratma ve linç”, “nefret söylemi”, “mazlumluk-mağduriyet”,

“Ermeniler’in ihaneti” ve “komplo teorileri ve dış güçler” başlıkları altında irdelenmeye çalışılacaktır.

3.1. DÜŞMANLAŞTIRMA-ŞEYTANLAŞTIRMA

Ötekinin şeytani bir varlık olarak kodlanması, her türlü beladan, sorundan ve krizden, kısacası her türlü kötülükten sorumlu tutulması anlamına gelmektedir. Toplumsal hafızada tortulaşan kalıp yargılarla birleştiğinde ötekinin şeytaniliği, çok kolay bir şekilde ötekinin dini/mezhebi, ırkı/etnik kökeni, cinsiyeti, kültürel değerleri, politik düşüncesi ile ilişkilendirilebilmektedir (Parlak, 2015b: 37-38).

Şeytani kimlik taşıyan ötekiler arasında amaçsal olarak bir işbirliği ve ittifaklar olduğu ne kadar iyi formüle edilebilirse ve bu sayısız ötekiler ne kadar büyük suçlardan sorumlu tutulursa, o ölçüde insanlık dışı alçak mahluklar oldukları algısı üretilebilecektir. Bu durum onların uğradıkları kötü muameleyi hak ettiklerini, onlara zulmetmenin yapılacak tek doğru şey olduğunu gösteregelmiştir (Parlak, 2015b: 99).

Tam da bu noktada Arkan’ın şiirleştirdiği Talat Paşa’nın 1915 olaylarına ilişkin savunması söz konusu düşüncüyü ete kemiğe büründürmüştür:

*Biz Doğu’da bir yola çıktık hakim bey...
Bati, bizi bu yolda yalnız bıraktı...
Bıraktı da ne oldu?
Bizim öldürme hakkımız doğdu...
Ama az öldürdük...
Bir milyon filan değil...
En çok üç yüz bin...
İnsandan bahsediyoruz tabii, siz de haklısınız...
Hadi üç yüz elli bin diyelim...
Taş çatlasa beş yüz bin...
Bu beni katil yapmaya yeter mi hakim bey (Arkan, 2015: 28).*

Şiirde ölümlerin rakamla ifade edip anlamsızlaştırılması söz konusudur. Bunun en önemli amacı ötekilerin insanlıktan azade kılınmasıdır. Zira düşmanlaştırılarak izole edilenlerin insanlık dışı olarak kabul edilmesi, onların insan haklarından müstesna kılınmalarının da ötesinde yaşama hakkı başta olmak üzere temel haklarının ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir (Bora, 2006: 73).

Ekşi Sözlük'te bu minvalde açılan “ermenî itlafı” (3235949), “ermenî köpekler beşiktaş'ı destekler” (2586977) ve “polis köpeklerine ermenice isim verilmesi” (613322) gibi başlıklar Ermenileri insanlık dışı varlık göstererek düşmanlaştırılmalarını kolaylaştırmaktadır. “ermenistan'da türk bayrağının yakılması” başlığındaki “*hani böyle gece uyurken bi sivrisinek gelir, kulağınızda vızıldamaya başlar. uzaklaştırmaya çalışırsınız yine gelir, sabrınızın sınırını zorlar. sonra ışığı açar pat diye ezer geçersiniz. bu hareketlerle de bana o sivrisineği hatırlatıyorlar.*” (#18854825) şeklindeki entrinin de bu kapsamda değerlendirilmesi mümkündür. Ermenilerin köpeğe ve sivrisineğe, yani hayvana benzetilmeleri onların yaşama haklarının ortadan kaldırılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu durumda, yani insan haklarının bulunmadığı bir ortamda onların her türlü muameleyi hak etmeleri meşru olarak gösterilebilmektedir. Öte yandan geleneksel medyanın sosyal medyayayansımalarını örneklemek adına, Ekşi Sözlük'te Ermenilere yapılan köpek benzetmesinin, Ömer Seyfettin'in “Ashab-ı Kehfimiz Bir Ermeni Gencinin Hatıraları” romanında (1972). Ermeni'ye biçilen “kıtmır” rolüyle benzerlik arz ettiğini söylemek mümkündür. Bu itibarla, geleneksel medya söyleminin sosyal medyada da vücut bulduğu ve ona ilham kaynağı olduğu da ortaya çıkmaktadır. Yaklaşık yüz yıl önce yazılan eserle günümüz sosyal medyasında Ermeni'ye biçilen rol değişmemiştir.

Bora'ya göre, “kimlik inşa süreci”nde, “düşman”, çok zaman, kendine kimlik oluşturan öznenin kendini tanımlamasından daha etkili ve belirleyici olmaktadır. Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyet'in belirli evrelerinde bunu doğrulayan birçok örnek vardır. Koşullar, bu içi içe geçmeyi oldukça ileri derecelere vardırmıştır (Bora, 2008: 184).

Parlak, Bora'nın bahsettiği kimlik inşa sürecindeki düşman rolünü şeytanlaştırılan azınlıklar üzerinden ele almıştır:

Altı yüz yıllık bir imparatorluğun mirasçısı olarak, uzun bir savaşlar, mağlubiyetler ve doğal olarak incitilmiş gurur ve yıpranmış onur üzerine inşa olunan yeni Türk ulus-devletinde azınlıklar da, şeytanlaştırma sürecinin basitçe nesne konumuna indirgendiği önemli unsurlarından bir diğeridir. Örneğin gavur ifadesi ya da beden temelinde şeytani figürlerin azınlık mensuplarına mal edilmesi, kadın bedeni üzerinden ahlaken düşük/iffetsiz gösterilişleri, hain ve nankör olduklarına dair

popülist retorik vb. azınlıkların şeytanlaştırılmalarında anahtar kavram/tema setini oluşturur. Bu bağlamda Türkiye’de azınlık olmak, makbul olmayan bir kimlik taşımak anlamına gelmekte veya itham edici bir kimlik gösterenini ya da soy özrünü karşılayacak biçimde anlamlandırılmaktadır (Parlak, 2015a: 8-9).

Bora, azınlıkların Erken Cumhuriyet dönemindeki konumlarını ise şöyle ifade etmiştir:

Birçok temel kanunun hazırlayıcısı olan, 1924-1927 döneminin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt, 1936’da bir yazısında gayri müslim azınlıkları “kanun, nizam Türkleri” diye tanımlayacaktır; “kültür, vicdan Türklüğünden...öz Türklükten” ayrı, ondan daha düşük bir statüdür bu. Bozkurt, bu statünün hakkını “Öz Türk olmayanın Türk vatanında hakkı, hizmetçi olmaktır” hükmüyle tanımlayacak, hümanist sapmalara karşı da tedbirini alacaktı: “Türk’ten başkasını Türk gibi sevmeyeceğiz”; “Önce Türk, hatta bir tek Türk, sonra beşeriyet, insaniyet” (Bora, 2017: 220).

Bu sözlerden; Cumhuriyetin kuruluş evresinde, azınlıkların, milli bedenden atılmış bir zehir gibi tasavvur edildiğini söylemek mümkündür (Bora, 2008: 911).

Cumhuriyetten günümüze, özelde Ermeni, genelde ise gayrimüslim azınlıkları ülke vatandaşı değil yabancı, potansiyel hain ve iç mihrak olarak kabul eden bir anlayış bulunmaktadır (Karaşlı, 2014: 255). Azınlıklar arasında Ermeni düşmanlığının ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Burada, son dönemde kıyım konusunun özellikle Ermenistan devleti tarafından uluslararası gündemde sıcak tutulmasının payı da vardır. Ama bu kıyım, Türkiye’de en sahici ve derin uzantıları olan azınlık düşmanlığını da su yüzüne çıkarmaktadır (Belge, 2008:192).

Belirtmek gerekir ki, çoğu düşman imajı ve kimliği azınlıklar üzerinden bina edilmiştir. Mesela azınlıkları etiketleyen Ermeni, Rum, Yahudi ve dönme isimleri, siyasi ve sosyal azınlık olarak tanımlanarak düşman haline getirilen solcuları da damgalamakta kullanılmıştır (Bora, 2008: 913). Zira bu “ortak düşmanlar” Türk sağını bir arada tutan en önemli aktörlerdir. Sol ve sağ siyasetler arasındaki siyasi söylem oluşturma süreçleri incelenecek olursa, sol söylemlerin genellikle kurumsallığa atıfta bulunan kitabi bir dile sahip olduğu, sağ söylemlerin daha fazla pratikliğe atıfta bulunan bir pragmatizme sahip olduğu görülecektir. Mevcut sağ partileri bir arada tutacak olan kuramsal çerçevenin zayıf kaldığı noktalarda, bu

birlikteliği sağlayan tutkal ise gündelik hayatta maruz kalınan ortak düşmanlar olacaktır (Ertan, 2016: 211).

Türk sağıının düşman imgelerinden Ermeniler ise özellikle ASALA terör örgütünün eylemleriyle birlikte en büyük düşman haline gelmiştir. Bora'nın da ifade ettiği üzere, Ermeni düşmanlığı 1980 askeri darbesinden sonra artmıştır. Zira bu yıllarda ASALA'nın çeşitli ülkelerdeki Türk diplomatlarını katletmeleri neticesinde fanatik bir Ermeni düşmanlığının tezahür ettiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Neredeyse varoluşsal manada anti-Türk şeklinde tasvir edilen Ermeni kimliği, Kıbrıs kampanyalarında Rumlar'a karşı sergilenen tavrı da aşmış, bir hakaret sözcüğüne dönüşmüş ve böylece 'Ermeni uşaklığı', en büyük düşmanlığın simgesi haline gelmiştir (Bora, 2008: 917).

Ekşi Sözlük'te de bunun yansımaları net olarak görülmekte olup, birçok başlıkta Ermeni sözcüğü hakaret olarak kullanılmıştır. Örneğin “ermenî uşakı kahpeler” (5353978), “ermenî dölü” (360450), “ermenî piçleri” (5020364), “tıksinti veren bir kelime olarak ermeni” (4733756), “bunlar ermeni yahudi rum tohumu siyonist uşakları” (4018741), “kahrolsun faşist ermeni yahudi dönmeleri” (4014350), “ermenî tohumu” (507488), “yezidi süryani ermeni yahudi dönmesi kürtler” (3590402), “sözde ermeni dölü” (2166805), “ermeniler anadolu ve mezopotamya'nın kanseridir” (4380035) bu tür başlıklar olarak değerlendirilebilir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, Ermeni'nin ulusal düşmanlığın temel birimi haline gelmesinin en sansasyonel ifadesi, özellikle 80'li yıllarda ivme kazanarak Türkiye'nin politik aklına kilit vuran Kürt sorununun, Ermeni ile eşleştirilmesidir. Resmi devlet söylemi, hem Kürtleri ırk olarak Türk kabul eden ırkçı biçimiyle, hem de Türklüğü Kürtleri de kapsayan kültürel bir kimlik olarak kabul eden biçimiyle reddettiği Kürt etnik kimliğini düşman haline getiremediğinden dolayı, bu kimliği bastırma siyasetini bir başka düşman imgesini oyuna sokarak çözüm bulmak istemiştir (Bora, 2008: 918). Nitekim Ekşi Sözlük'te de Kürt kimliği bazı başlıklar altında yazılan entrilerde Ermeni ile kodlanarak düşmanlaştırılmıştır. Örneğin

“paris’te ermeni kürk dayanışması” (330769) başlığı altındaki entriler, bu pratiğin somut örneklerindendir:

- (bkz: kutsal ittifak) (#27819734).
- güneydoğuda yerleşik ermenilere ve tehcir konvoylarındakilere yapılan saldırılarda yer alan fail-maktül ikilisinin yıllar sonra hasret gidermesidir. musa anter anılarında diyarbakır’da ermenilere yapılanları anlatır. çüngüş’te iki ağa yazısında da buna yer vermiştir (bkz: stockholm sendromu) (#27819882).
- geçmişte birbirlerini kestikleri gayet iyi bilinen gerzeklerin, ortak çıkar karşısında yavaşakça dayanışmasıdır. (#27820352)

PKK-Ermeni işbirliği konusunda ise ortaya atılan ve Türkiye’deki Ermeni topluluğunu da işin içine katan iddialar, “Ermeni” kelimesinin bir sövgüye, bir hakarete dönüşmesine yol açarak, Ermenilerin tüm kötülüklerin kökü olarak resmedildiği bir durumun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Yumul, 1998: 87). Bu konuda “pkk bir ermeni terör örgütüdür” (3244316) şeklinde Ekşi Sözlük’te başlık açılmıştır. Başlıkta bulunan entriler şu şekildedir:

- dağ ve yerleşik siyasi kadrolarında yüzlerce ermeni ve ermeni dönmesinin bulunduğu defalarca kez ifşa edilmesi ile bilinen gerçek. taşnak çetelerinin 20. ve 21. yüzyıl versiyonaları (#27217543).
- asala’nın sona ermesi ile aynı tarihlerde ortaya çıkması yeterli kanıttır. (#68664092)

“ermenii soykırımını kabul eden sözlük yazarları” (2355143) başlığı altında ise “büyük bir kısmı pkk’yı özgürlük savaşçısı, teröristleri de gerilla olarak nitelendirir” (#54061846) şeklinde bir entri yer almaktadır.

Tüm bu entri ve başlıklar bir arada değerlendirildiğinde, tezin önceki bölümlerinde de ifade edildiği gibi Türk sağının düşman imgelerinin bir arada veya birbirleri yerine kullanılmasına bu vakada da rastlandığı gözlenir ve Ermeni ile PKK eşleştirmesi yapılır. Bora’nın da ifade ettiği gibi böylece hem tanınmayan Kürk

kimliği, hem de Ermeniler aynı anda düşmanlaştırılmaktadırlar. Dolayısıyla Ermenilerin ötekileştirilmesi terör imlemesiyle meşru kılınmaya çalışılmaktadır.

3.2. GÜNAH KEÇİSİ YARATMA VE LİNÇ

“Günah keçisi kuramı”, yoksunluk-saldırganlık-yansıtma sıralamasını kapsayan varsayıma dayanmaktadır. Yoksunluk saldırganlık duyguları yaratmakta, saldırganlık ise savunmasız günah keçilerine yönelmektedir. Bu sırada uygulanan şiddet daha sonra, olumsuz yargılar ve stereotiplerle akılcı hale getirilerek doğrulanmaktadır (Schnapper, 2005: 137).

Öteki ne ölçüde günah keçisi haline getirilirse, toplumsal ve politik düzenin korunması için o ölçüde fırsat yaratılmış olmaktadır (Parlak, 2015b: 68). Çoğu kültür, yabancıları günah keçisi haline getirmek için kurban mitleri üretmektedir. Günah keçisi bulma meraklıları, toplumsal marazlardan sorumlu tuttıkları bu yabancıları tecrit etmekte ya da ortadan kaldırmaktadırlar. Böyle bir kurban etme stratejisi, topluluklara bağlayıcı bir kimlik bahşetmekte; yani biz ve onlara dair temel bir farkındalık sağlamaktadırlar (Kearney, 2012: 41).

Öte yandan günah keçisinin olumsuzluklara dair sorumluyu işaret etme gibi bir işlevi de vardır. Örneğin Soğuk Savaş sonrası toplumlarda milli veya etnik kimlik, komünist yönetimler artık günah keçisi işlevi göremez hale gelince, günahsız bir topluluğu tanımlamanın ve bu topluluğun berbat halinden mesul olan suçluları belirlemenin bir vasıtası haline gelmiştir (Hobsbawm, 1993: 204).

Bora (2014: 35), günah keçisini faşizm ile kitlenin oluşma noktasındaki kritik ve ilkel bir güdü olarak görmektedir. Sosyal, siyasal, ekonomik vb. sorunların karmaşık yapısı, bunların kolaylıkla ve hızla çözümlenmesinin güçlükleri karşısında günah keçisi bütün sorumlulukların üzerine yükleneceği bir hedef olarak önem kazanır. Günahın üzerine yüklendiği keçinin ortadan kaldırılması, tüm meselelerin çözümü olarak görülür.

Sadece kitlenin mobilizasyonu değil, bir tür meşruiyet kaynağı olarak da günah keçisine ihtiyaç duyulabilir. Siyasal iktidarların korku teması üretmeleri, var olan

korkuları manipüle etmeleri ya da en azından sürekli gündemde tutmaya çalışmaları, iktidarlarının meşruiyetini sağlamayla doğrudan ilgilidir. Zira korku, beraberinde koruyucu-kurtarıcı motifini de getirir. Topluma ciddi bir tehlike içinde olduğu, ancak bundan korunacakları mesajı verilir. Bu tehlikeyi yaratan, korkunun kaynağı olan günah keçisi motifi de söylemin ayrılmaz bir parçasıdır (Kerestecioğlu, 2016: 37).

Günah keçisi olgusu ve bunun yüklediği işlevler göz önüne alındığında, bunun ötekileştirme pratiklerinin bir parçası olduğu ve Türkiye’deki Ermenilerin durumu ile doğrudan örtüştüğü açıktır. Bu bakımdan Türkiye’deki Ermeniler kendilerini, sorumlu olmadıkları olaylara karıştırıldığını, Müslüman çoğunluğun yurtseverlik hislerini harekete geçirmek için adeta günah keçisi ilan edildiklerini ve topluluklarına karşı olumsuz önyargılar yaratıldığını düşünmektedirler Bazılarının, Ermeni asıllı olmanın utanılacak bir şey olduğu varsayımına dayanan davranışlarından duydukları endişeyi dile getirmektedirler (Yumul, 1998: 88).

Yumul’un dile getirdiği utanma hali Ekşi Sözlük’teki bir entride ete kemiğe bürünmüştür. “annenin rum babanın ermeni olması” (4239088) başlığı altındaki entri şöyledir: “*türkiye’de yaşayan insanların büyük çoğunluğunca utanılacak bir durum olduğu düşünülür ki gerçekten utanç vericidir.*” (#40433141). Söz konusu entride Ermenilerin Türk toplumu nezdindeki hali melali gözler önüne serilirken aynı zamanda ötekileştirmenin kabullenilmesi de dikkat çekicidir.

Öte yandan Ermenilerin günah keçisi haline getirilmesine ilişkin başlıklar ise şu şekildedir: “her taşın altında ermeni veya kripto ermeni aramak” (1904831), “gezi parkı’nın ermeni oyunu olması” (4012259), “yaşlılara yer vermeyenlerin asıl ermeni olması” (2231385), “olimpiyatları istemeyenlerin ermeni tohumu olması” (4018664), “ermeniler yüzünden olimpiyatların alınamaması” (4021818). Başlıklardan da anlaşılacağı üzere yaşlılara yer vermeyenlerin Ermeni olması gibi trol başlıklar olduğu gibi, olimpiyatlara katılamamaya sebep olarak Ermenilerin gösterilmesi bahsedilen kuramın yaygın kullanımına dair önemli bir örnektir. Olimpiyatlara katılamamanın bile Ermenilere bağlandığı bir anlatının

sıradanlaşması ve popülerleşmesi, bir sonraki adımda iç ve dış politik gelişmeleri AB politikalarına, ekonomik krizlere vb.'ne benzer bir biçimde yaklaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Kuşkusuz günah geçişinin yaratılması, genel bir siyasa ve söylem tarzının sadece ilk adımını oluşturmakta ve akabinde gündeme yaratılmış olan günah keçisine nasıl yaklaşılacağı ve yarattığı sıkıntılar karşısında nasıl bir yaptırıma maruz bırakılacağı soruları gelmektedir. Bu noktada birçok toplumsal pratikte karşılaşılan farklı tür ve kapsamıyla “linç” olgusu ortaya çıkmaktadır.

Bora; linci, kalabalık bir gürhunun azınlığı veya tek bir kişiyi çiğnemesi olarak ifade etmektedir. Linç, çaresiz ve korunmasız bir durumda bulunana saldırmak, köşeye kıştırılarak kuşatılmış olana çullanmak, yerdekine bir tekme savurmaktır. İnsanlar bunu bireysel bir mesuliyet üstlenmeksizin, kalabalığın içinde anonim bir suçun gölgesine saklanarak yapmaktadır. Lincin kurbanıyla onun meselesiyle doğrudan alakalı olması bile gerekmemektedir. Yığılmış hoşnutsuzlukların yükü, engellenmişlik duygusunun biriktirdiği saldırganlık potansiyeli, zayıf ve serbest bir hedef bulmuştur ve onun üzerine boşalır (Bora, 2014: 10-11).

Özellikle 1991'den sonra, ulusal değerlere ve menfaatlere aykırı olarak kabul edilenlerin düşmanlaştırılması ve bir linç tehlikesi altında yaşamaya mahkum edilmeleri, hatta kriz anlarında linç edilmeleri, amme efkarı oluşturma bir aracı haline gelmiştir (Bora, 2006: 198). Zararlı ve tehlikeli sayılan hareketlere, kişilere, gruplara karşı milli refleksi seferber etmek, bir gayrinizami asayiş tedbiri olarak iş görmektedir. Devletin şiddet tekeli bir süreliğine askıya alarak millete devredebileceğini ima etmesi, açık bir tehdit olarak kullanılmaktadır (Bora, 2014: 32-33).

Türkiye’de son yıllarda görülen linç vakalarının büyük bir çoğunluğu Kürtlere ve LGBTİ bireylere yönelmiştir.¹⁴ Ermenilere karşı bu derecede linç vakası görülmesi de, günah keçisi haline getirilen ve nefret söylemine tabi tutulan bir kitlenin fiziken

¹⁴ (Bkz: Bora, 2014)

olmasa da söylem düzeyinde lince tabi tutulduğu söylemek mümkündür. Ekşi Sözlük'teki Ermeniler hakkında girilen entrilerde de bu husus görülmektedir. Örneğin “ermenî saklayanın evini yakın kapısı önünde asın” (5359121) ile “en güzel ermenî ölmüş ermenî” (5124746) başlıklarını bu çerçevede değerlendirmek mümkündür.

Belirtmek gerekir ki, Agos Gazetesi yazarı Hrant Dink'in öldürülmesi yazılı ve görsel medyadaki linç sonucunda olmuştur. Ancak cenazesinde her milletten insanın “Hepimiz Hrant'ız hepimiz Ermeniyiz” sloganı atması lince karşı duruşu göstermiştir. Laçiner'e göre “Hepimiz Hrant Dink, hepimiz Ermeniyiz” sloganında yoğunlaşan ve dışa vuran tepki potansiyelinin temelinde, son on yılların karmaşasında milliyetçiliklerin ağır tasallutu altında salt ilkel güdülere cevap verir bir içeriğe kısırılmış olan kimlik/kişilik sorunlarına insani-evrensel nitelik ve değerler temelinde bir cevap arama-bulma arzusu, bunun susuzluğu bulunmaktadır (Laçiner, 2014b: 16-17). Laçiner'in ifade ettiği bu arzuya sahip insanlar bulunsa da, beyanatlarında diasporayı eleştirerek “Türkiyeli” olduğu vurgusu yapan Dink'in nefret söylemi sonucu suikaste kurban gitmesini protesto etmek için söylenen slogana dahi tahammülsüz olan kitlenin de bulunduğunu hatırdan çıkarmamak gerekir.

Gerek günah keçisinin yaratılması, gerekse söylemsel ya da fiziki bir lince tabi tutulmasının belki de temel motivasyonu Wilhelm Reich'in tartıştığı “küçük adam”'a ulaşma kaygısıdır. Reich'e göre her toplumda yazardan çiftçiye, politikacıdan hırsıza, askerden sokak kabadayısına değin çok çeşitli “küçük adam” bulunmaktadır. Bunların her birinin ortak vasfı kendisine her söylenene inanan, ne öğretilirse ona inanan, nereye çekilirse oraya giden insanlar olmalarıdır. Küçük adam; yenilikçi bütün düşünceleri boğan, anlasa da, anlamasa da gazetelerde ne yazıyorsa ona inanandır. On ya da yirmi yıl önce geçen olayların anılarını bile saklamayan ve insanların ikibin yıldan fazladır anlattıkları aynı şeyleri yineleyen, ırk, sınıf, ulus, din baskısı, sevme yasağı gibi delilliklere saplanıp kalan insandır (Reich, 1976).

Faşizmin temel gücü, diğer tüm bileşenleri kadar bir şekilde küçük adama sesini duyurması, dinletmesi ve onu seferber etmesinde yatmaktadır. Öyle ki faşizm, bütün gücünü küçük adam'ın öfkesini kışkırtmaya, onun sıkıntısının sebebi olarak şeytani bir düşman imajına saldırmaya adamaktadır (Bora, 2006: 144).

Ekşi Sözlük'te Ermenilerin günah keçisi ilan edilişi ve sonrasında lince maruz bırakılmasının arka planı, bir şekilde küçük adama ulaşılması ve onun yönlendirilmesi ile ilgilidir. Resmi ideolojiyi sorgulamayan, tasdik eden ve ileri sürülen tezleri peşinen kabul eden bir küçük adamın ruh hali içinde olduğu görülmektedir. Düşünceler Reich'in de belirttiği üzere sorgulanmadan kabul edilmiş, ezberlenmiştir. Öyle ki Ermeni tehciri anlatılmak istenirken, "ermenî soykırımı yoktur ermeniler buharlaşmıştır" (4994789) başlığında ve "ermenî soykırımı yoktur demek" (4753254) başlığında, Ermeni Tehciri yerine tecrit kelimesi kullanılmıştır. Sözün bittiği yerde, küfür, hakaret ve alaya başvurulmuştur. Bu, küçük adamla kurulan ilişkinin tarihsel süreç ve kimliklerle ilişkiyi de ne denli dönüştürebildiğinin en somut örneklerindendir.

3.3. NEFRET SÖYLEMİ

Nefret söylemi, 1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından şöyle tanımlanmıştır: *"İrkçi nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm veya hoşgörüsüzlük ifade eden saldırgan milliyetçilik de dahil olmak üzere, hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her türlü ifade biçimidir"* (Council of Europe, 2018).

Eleştirel söylem analizinin en önemli kuramcılarında van Dijk'a göre söylem, ideolojilerin yeniden üretiminde ve günlük ifadelerinde rol oynayan temel aktörlerden biridir (Dijk, 2003). Söylemler, özellikle, ideoloji, ırkçılık ve etnik önyargı gibi konularda daha açık seçik olarak karşımıza çıkmaktadır. Nefret söylemi de bu ideolojiler, ırkçı ve etnik önyargılar üzerinden kurulmakta ve dolaşıma sokulmaktadır (Aygül, 2010: 99-100).

Nefret söylemi, yeni medya mecrasının kendine has özellikleri nedeniyle daha kolay şekilde yayılmakta ve sıradan hale gelerek hızlı bir şekilde sirküle

olmaktadır. Bu şekilde birçok dışlayıcı ve ayrımcı söylem şekillerine alışılmakta, zamanla da toplumdaki farklı etnik kimlik ve varoluş pratikleri ötekileştirilmektedir (Binark, 2010: 11).

Medya olumsuz, alaycı ifadeler, küfür, hakaret, aşağılama, abartı taktiklerine başvurarak ötekileştirdiği ve hedef haline getirdiği grupları kamu güvenliğini tehdit edici potansiyel risk ve tehdit saçan öcüler gibi sunarak, toplumdaki öteki gruplara karşı beslenen önyargıları pekiştirmekte ve bu grupların kendilerini korumasız ve savunmasız hissetmelerine yol açmaktadır (İnceoğlu ve Çoban, 2014b: 71).

Milliyetçiliği ve ırkçılığı yeniden üreten medya, özellikle kriz ve çatışma dönemlerinde nefreti ötekilere yöneltmekte, cinnet ve linç atmosferi yaratmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da bu atmosfer meşru ve doğal olarak içselleştirilmektedir (İnceoğlu ve Sözeri, 2012: 24).

Nefret söyleminin en belirgin sonuçlarından bir tanesi mağdurlarını sessizleştirmesidir. Nefret söylemini gerçekleştirirken söylenen kelimeler belirli gruplar hakkında çeşitli klişeler yaratarak onların ötekileşmesine sebep olabilmekte ve bu söylemin devam ettirilerek yeniden üretilmesi halinde çeşitli gruplar üzerindeki baskı artmaktadır (Alğan ve Şensever, 2010: 16-17).

Nefret söyleminin özellikle toplumda azınlık olarak kabul edilen gruplara yönelik olduğu kabul edildiğinde, bunun hızla yayılması neticesinde, zaten ekseriyetle toplum içinde görünmez olan azınlık gruplar çoğunluk grupların bu tavırları ile karşı kalmama adına daha da görünmez hale gelebilmektedir (Karan, 2012: 82).

Nefret suçları demokratik ve çoğulcu toplumların temeli ve yapısı bakımından tehdit oluşturmaktadır. Bu suçlar çok çirkindir; çünkü temel olarak kurbanların kimliklerine saldırır, bireyin ötesine geçerek bireyin ait olduğu topluluğun geneline yönelik bir mesaj gönderir (Ataman, 2012: 75).

Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi Projesi kapsamında oluşturulan nefretsoylemi.org internet sitesinde nefret söylemi aşağıdaki gibi kategorize edilmiştir:

“1) Abartma/Yükleme/Çarpıtma: Bir kişi ya da olaydan yola çıkarak bir topluluğa yönelik olumsuz genellemeler, çarpıtmalar, abartmalar, olumsuz atıflar içeren söylemler (Örneğin; “Türkiye çan sesine boğuldu”)

2) Küfür/Hakaret/Aşağılama: Bir topluluk hakkında doğrudan küfür, aşağılama, hakaret içeren (Örneğin; Kalleş, Köpek, Kanıbozuk) söylemler

3) Düşmanlık/Savaş Söylemi: Bir topluluk hakkında düşmanca, savaşı çağrıştıran ifadelerin yer aldığı söylemler (Örneğin; Gavur Zulmü)

4) Doğal Kimlik ögesini nefret aşağılama unsuru olarak kullanma/Simgeleştirme: Doğal bir kimlik ögesinin nefret, aşağılama unsuru olarak kullanıldığı, simgeleştirildiği söylemler (Örneğin; olumsuz anlamda “senin annen Ermeni zaten” söylemi ya da senin soyadın Davutoğlu mu Davutyan mı?” (Nefret Söylemi, 2018).

Yukarıda kategorize edilen nefret söyleminin birçok şekli Ekşi Sözlük’te de vücut bulmuştur. Bunlardan bazıları aşağıda gösterilmiştir:

“ermenî kızları vs türk kızları” (4351624) başlığında (*bkz: madem ermeni istemedenden vermeli*) (#42194092) denilmek suretiyle cinsiyetçilik üzerinden Ermeni kimliği aşağılanmıştır.

“katledilen 1.5 milyon ermeni’nin kemikleri nerede” (4763721) başlığında ise (*bkz: hacı şakir*) *hitler bizden öğrendi sabun yapmayı.*” (#50792778) ifadesiyle 1915 olaylarıyla alay edilerek nefret söyleminde bulunmaktadır.

“türklerin ermeni sevgisi” (2358350) başlığında (*bkz: severken öldürmek*) (#20860680), “25 nisan 2010 taksim’de ermeni bayrağı yakılması” (2393998)

başlığında “*üşüyen bir grup bbp’li arkadaşın ısınmak için yaptığı masum eylem. (bkz: üşüyoruz reis)*” (#18862235), “ermenistan’da 8.9 büyüklüğünde deprem olması” (2712828) başlığında (*bkz: ikinci ermeni soykırımı*) (#22518359) entrieleri ile alay etmek suretiyle Ermenilere karşı nefret söylemi açığa çıkmıştır.

“30 bin kürt 1 milyon ermeniye neden öldürdük” (2759535) başlığında “*cevabı “elimizde fazla tabut vardı, stoklar erisin istedik” olan sorudur.*” (#22979438), “ermenî” (82595) başlığında “*dölü meşhurdur, güvenilmeyecek adam, ismini duyduğumu zaman tiksindiğim bir ırk (bkz: ermenilersiz bir dünya istiyorum)*” (#50811237) entrieleri ile hakaret ve alay yoluyla nefret söylemi Ekşi Sözlük’te yeniden üretilmiştir.

Aktarılan tüm bu entrieler bir arada değerlendirildiğinde; bir doğal kimlik ögesi olan Ermenilerin yoğun bir şekilde nefret ve aşağılama unsuru olarak kullanıldığı görülmektedir. Bunlar yapılırken izlenen metot da “alay etme” olmaktadır. Örneğin Ermeni kızlarından bahsedilirken “madem ki ermeni istemeden vermeli” denilmek suretiyle onların kolay bir şekilde elde edilebilecek, bayağı karakterli oldukları vurgulanmaktadır. 1915 olaylarının Hitler’in Yahudi katliamına ilham kaynağı olduğunu ileri süren bir entride ise adeta kötünün sıradanlığı tezahür etmektedir. Toplama kamplarında öldürülen Yahudilerin yakılarak sabuna dönüştürülmesi, 1915 olaylarında hayatını kaybeden Ermeniler ile eşleştirilmekte ve entriye bir Türk sabun markası olan “Hacı Şakir” bkz.’ı ilave edilmek suretiyle ölümler sıradanlaştırılarak anlamsız hale getirilmektedir.

Öte yandan, Ermeni bayrağının yakılmasının gerekçesi olarak “ısınma”nın gösterilmesi, Ermenistan’da yaşanan 8.9 şiddetindeki depremin “ikinci ermeni soykırımı” olarak adlandırılması, Ermenilerin 1915 yılında hayatını kaybetmelerinin sebebi olarak tabut stoklarının eritilmesinin gösterilmesi, Ermenilere karşı nefret söyleminin alay ederek yapıldığının farklı örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.4. MAZLURLUK-MAĞDURİYET

Genelde öteki ile kurulan ilişki biçimlerinin, özelde ise Ermeniler’e ilişkin söylemin dikkat çekici bir türü de öteki ile girilen mukayese üzerinden “biz”in mazlum ve mağdur biçimde resmedilmesidir. Buradaki mazlum ve mağdur olma hali yüzeysel bir nitelemenin oldukça ötesine geçmekte, bizatihi psikanalitik bir boyutta ele alınabilmektedir. Özellikle Fethi Açıkel’in başlığından anlaşılacağı üzere mazlumiye “kutsal” bir paye verdiği araştırması, burada da önemli bir başvuru kaynağı olacaktır.

“Kutsal Mazlumluğun Psikopatolojisi” adlı çalışmasında Açıkel, kutsal mazlumluğu şöyle tanımlamaktadır: geç kapitalistleşmenin ve hızlı modernleşmenin şiddeti karşısında toplumsal, kültürel ve imgesel yurtsuzlaşmaya uğrayan; mülksüzleşerek altlarındaki maddi zemini hızla kaybeden yığınların güç istemlerini temsil eden baskıcı-nevrotik bir siyasal ideolojiye dönüşme momentidir. Ona göre bu psikopatolojik durum, bir toplumsal yapının kapitalizme, uluslararası güç dengeleri ve modernleşmenin patolojileri içinde ürettiği savunma, karşı çıkma ve eklemlenme stratejisidir. Kutsal mazlumluk, sosyo-ekonomik geri kalmışlık ve topluluğun ezikliğini ifade etmektedir. Ayrıca bunu aşabilmenin nevrotik-kısıtlayıcı yöntemlerini politik aygıt vasıtasıyla birleştiren; “büyük Türkiye” ve “şanlı tarih” gibi düşünceler bağlamında kapitalist sistemin iktidar talebini kitlesel hale getiren ve onu meşrulaştıran söylemsel bir pratiktir (Açıkel, 1996: 155-156).

Kutsal mazlumluk halet-i ruhiyesi içindeki mazlum birey, yaşamış olduğu zamana öyle bir açıdan bakar ki, bu zaman bir mazlumluk manzumesi şeklinde dile gelir. Tarihe baktıkça acısı küllenir; acısı küllendikçe de tarihe geri döner. Uğradığı haksızlıkların meşru gerekçelerine binaen Türk-İslam Mazlumluğu, geçmişi - faturasını ‘malum başkalarına’ ödeterek- yeniden inşa etmenin, benliğini kurtarmanın ve “üç kıtada” egemen olmanın hayalini kurar (Açıkel, 1996: 164-165).

Türk-İslam sentezindeki ezik öznenin ütopyası, kapitalizm sistemden dolayı yaşadığı sükut-u hayalden ortaya çıkar. Bu bir özgürleşme ütopyası olarak değil; bir

haddini bildirme ve yitik itibarını geri alma mücadelesi olarak karşımıza çıkar (Açıkel, 1996: 180). Kurtuluş Savaşı, Açıkel'in belirttiği “yitik itibarını geri alma mücadelesi” olarak değerlendirilebilir. Bu meyanda, Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında Misak-ı Milli'nin kabul edilip Anadolu'nun vatan olarak tanımlanmasıyla, Turancılığın saldırgan niteliğinden farklı, savunmaya ve mazlumiyet anlayışına dayanan yeni bir Türk Milliyetçiliğinin (Anadoluculuk) ortaya çıktığını söylemek mümkündür (Atabay, 2008: 529).

Kurtuluş Savaşı döneminde mazlum ve mağdurluk algısını yansıtması bakımından Atatürk'ün şu sözleri çok önemlidir: “(...) *Vakaa bize milliyetperver derler. Fakat biz öyle milliyetperveranıza ki, bizile teşriki mesai eden bütün milletlere hürmet ve riayet ederiz. Onların bütün milliyetlerinin icabatını tanırız. Bizim milliyetperverliğimiz her halde hodbinane ve mağrurane bir milliyetperverlik değildir ve bhusus biz islam olduğumuz için, İslamiyet nokta-i nazarından bizim ümmetçiliğimiz vardır ki, milliyetperverliğin çizmiş olduğu daire-i mahdudeyi namütenahi sahaya nakleder ve bu itibarla da bu nokta-i nazardan bizim istikametimizde Bolşevik istikameti görülebilir. Bhusus Bolşevizm millet içinde mağdur olan bir sınıf halkı nazar-ı mütalaaya alır. Bizim milletimiz ise heyeti umumiyesiyle mağdur ve mazlumdur. Bu itibarla dahi bizim milletimiz beşeriyeti tahlise müteşebbis olan kuvvetler tarafından himayeye şayestedir. (...)*” (Atatürk, 2008: 1001-1002). 14 Ağustos 1920 tarihinde TBMM'de Şark Cephesindeki gelişmelere ilişkin soru önergesi sırasında söylenen bu sözler, din ve milliyet ekseninde Türk milletinin mazlum ve mağdurluğuna vurgu yapmaktadır.

Akçam, tüm bir dünyanın bize karşı olduğu, adeta şamar oğlanı yerine konulduğumuz ve bu itibarla da bizlere karşı mütemadiyen haksızlık edildiğini, sabit bir düşünce olarak zihinlerimizde yer ettiğini ileri sürmüştür. Batılı veya dış güçlerin bize yönelik her girişimine, alıngan ve ne yaparsa yapsın bir türlü anlaşılamayan bir kişinin ruh halinden kalkarak tepki göstermek ulusal özelliğimiz olmuştur (Akçam, 1993: 50). Bunun en önemi sonucu ise kendimizi bir kurban, bir günah keçisi olarak görmemizdir:

Batı'nın (aralarında bazen uydurma ve abartmaların da olduğu), sadece Hristiyan katliamları ile ilgilenmesi, Müslüman/Türklere yapılan haksızlıkların kimseyi

ilgilendirmedığı yolunda derin bir inancın bizlere yerleşmesine yol açmıştır. Bunun sonuçlarından birisi de, kendimizi tarihin gerçek kurbanları olarak görmemizdir. Asıl kötülüğe ve haksızlığa uğrayan bizlerizdir, ama Batı'nın çıkarlarına uygun gelmediği için bundan hiç bahsedilmez. Tarihin şamar oğlanı yerine konduğumuza, sürekli her şeyin suçlusu olarak gösterildiğimize inanırız. Bunun nedeni de Batı'nın elimizdeki topraklara göz dikmesidir. Bizi parçalamak ve yok etmek istemektedirler (Akçam, 1993: 82).

Öte yandan, Erken Cumhuriyet döneminde yüzleşilmekten kaçınılan travmatik olayların ağır yükü, kolektif benliği kırılğanlaştırmış; bu yükü hatıra getiren vesileler, suçluluk veya acz duygusuyla mağduriyet mazlumiyet halesi altına sığınan reaksiyoner bir saldırganlığı kolayca tahrik edebilmiştir (Bora, 2009: 350). Devlet akıllı, masumiyet-mazumluk ilişkisini, müesses nizamın ön kabullerine göre çerçeve içine alıp buradan operasyonel mekanizmaları devreye sokarak kitlelerin mazlum ve mağdur olarak kendilerini yeniden inşa etmelerine zemin hazırlamıştır (Turan ve Öztan, 2018: 40). Bu süreçte özellikle sağ/milliyetçi mukaddesatçı literatürde, Türk ve Müslümanlar kategorik olarak masum ve mağdur; düşmanları ise zalim ve acımasız olarak resmedilmiştir (Turan ve Öztan, 2018: 215).

Erken Cumhuriyet döneminde masumluk-zalimlik dikotomisi anlamında romanlar önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Bu romanlarda, Osmanlı romanında olduğu gibi Türkler mazlum, iyi, komşuları Rumlara (Ermeniler ve Yahudiler) karşı sevgi dolu, ahlaki ve fiziksel açılardan kusursuz olarak tasvir edilmektedirler. Milli Mücadele'yi konu edinen romanların ilginç özelliklerinden biri de, ortada bir savaş sürüp gitmesine rağmen Türklerin şiddetten neredeyse imtina eder bir tarzda resmedilmesidir (Türkeş, 2008: 820).

Ekşi Sözlük'te de mazumluk-mağdurluğu resmeden Ermenilere yönelik birçok entri bulunmaktadır. Örneğin “ermenî rum değiliz biz bu vatanın çocuklarıyız” (5373022) başlığı altında,

solcu yalanlarından bıktım arkadaş. bu topraklarda ermeni bizi arkadan vurmuş adamdır. yunan ise en büyük düşmanımız. türk ise müslümandır. dünya böyle bilir, adam bunlardan biri değilim diyor... (#68333236).

“24 nisan 2016 ermeni soykırımı anması” (5091655) başlığı altında,

kadrolu türk düşmanlarının toplanıp, türklere, türk bayrağına sövüp sayıp demokrasi havariliğine soyunacakları bir tiyatro.
bunlar türk lafından nefret ederler. ermeni ol, rum ol, kürt ol, arap ol ama türk olma.
zaten türk diye bir şey yok ki. türk tarihi yok ki. hepsi resmi tarih.

...
bunlara göre türkler hep haksızdır, konu önemli değil. ne olursa olsun türkler haksızdır
ve sürekli türklere hakaret edilmelidir, küçük düşürülmelidir.
... (#60030693).

“ermenii soykırımı yoktur ermeniler buharlaşmıştır” (4994789) başlığı altında,

kardeş ne alaka ermeni soykırımı vs? şu anda yeni nesil bilmelidir ki kürt sorunu, ermeni sorunu, patrikhane sorunu, suriye sorunu ve diğer pek çok sorun giderek ısıtılıp ısıtılıp ortam bulandırılmak isteniyor. sevenimiz yok kardeş ama ne kadar çabalarsanız çabalayın bu millet boyunduruğa gelmez (#57113000).

“pierre loti ve ermeni soykırımı” (4766635) başlığı altında,

ermenilerin avrupa’yı kandırabilmelerindeki en büyük etkenin hristiyan olmaları olduğunu tekrar yüzümüze çarpmıştır. insanlar “bunlar” müslüman kesin yapmışlardır” diyerek kafalarında bir acaba bile oluşmadan kabul ediyorlar bunu. neye inanmak istiyorlarsa ona inanıyorlar. önyargılarını kırmak zor diyemiyorum çünkü imkansız. bizim kendimizi sevmekten başka şansımız yok. çünkü bugüne kadar kimseden hayır görmedi bu millet. ne yaptıysa yalnız başına yaptı kimse yanında olmadı. yanımızda görünenler üç kuruşa harcadı. bu yüzden zaferlerimiz bu kadar kıymetli. hepsi sonuna kadar bize ait (#50867902).

“ermenii soykırımı” (93023) başlığı altında ise,

tanrı türk’ü korusun! yine yedi cihan birleşti ve soykırım da soykırım diye inletiyorlar ortalığı. savaş meydanında imkansızlıklar içerisinde tek diş kalmış canavarlarla savaşan yiğit erlerin garip yavrularını öldüren, ordunun geçeceği bölgedeki içme suyu kuyularını zehirleyen, muhbirlik yapan, vatani satan ermenilerin yaptığı soykırımı değil de bizim onları sürmemiz mi soykırım? ingiliz’i fransız’ı, italyan’ı, anzak’ı benim ülkemde garip anadolu insanını katlediyor. bu soykırım değil de, öz vatanımızı canımız ve kanımız pahasına savunmak mı soykırım! o dönemdeki atalarımız ne gerekiyorsa onu yaptı. ellerine, kollarına, yüreklerine sağlık. şu an güven içerisinde yaşamamızı sağlayan tüm atalarımızın ruhları şad mekanları cennet olsun. yüce tanrı türk’ün yar ve yardımcısı olsun (#64795255).

denilmektedir.

Tüm bu örnek entriler birlikte değerlendirildiğinde; Türk lafından nefret edildiği, Türklerin hep haksız olduğu, hakarete maruz kaldığı, Avrupalıların bize karşı önyargılı oldukları, kimseden hayır görmediğimiz ve kimsenin yanımızda olmadığı, sevenimizin olmadığı vurgulanmak suretiyle Ekşi Sözlük üzerinden mazlumluk-mağdurluk psikolojisi resmedilerek yeniden üretilmiştir. Yukarıda misal olarak verilen entrilerin psikolojik altyapısı hep mazlumluk üzerine inşa edilmiştir. Bu

yapılırken farklı yöntemlere müracaat edilmiştir. Mesela “ermeniler rum değiliz biz bu vatanın çocuklarıyız” başlığı, tezin önceki bölümlerinde de zikredildiği üzere çeşitli düşman figürlerinin bir arada gösterilmesine örneklik teşkil etmektedir. Misal olarak gösterilen diğer başlıkların tümü ise Ermeni soykırımı iddialarına yöneliktir. Burada girilen entrilerde söz konusu iddiaların dünyada kabul görmemesinin sebebi olarak, Türkiye’nin her meselede haksız ve hakareti hak eden bir toplum olarak kabul edilmesi ve Müslüman olması gösterilmiştir. Bu halet-i ruhiye tam da Açıklık’ın ifade ettiği Türk-İslam Mazlumluğuna karşılık gelmektedir. Öte yandan entrilere Türk milliyetçiliğinde sıklıkla kullanılan “Türk’ün Türk’ten başka dostu yoktur.” anlayışı hakimdir ki bu anlayış mazlum psikolojisinin temel yapıtaşını oluşturmaktadır. Ancak bu anlayış aslında ironik bir duruma da tekabül etmektedir. Zira nasıl Ermeniler Türkiye’de “öteki” olarak kabul ediliyorsa, Türkiye de dünyada Ermenilere karşı kendini “öteki” olarak konumlandırmaktadır.

Son olarak, diğer etnik sınıfların Türkiye’de Türklerden daha çok değer gördüğü şeklinde bir mazlumluk-mağdurluk algısının Ekşi Sözlük’te de neşv ü nema bulduğu görülmüştür. Örneğin “türkiye’de ermeni olmak”(1646193) başlığı altında,

türkiye’de türk olmak kadar zor değildir. ben türk’üm dediğinizde “faşist” damgası yiyorsunuz bu ülkede.

halbuki ermeniyiseniz, öldüğünüzde bir anda herkes ermeni olabiliyor...(bkz: hrant dink) (#32479504).

“ermenistan milli marşı çalarken çömelmek” (4744069) başlığı altında,

birileri mağandalık falan demiş. ne desem bilemedim ama şunu sormalı önce aynı hareketi ermeni sporcu yapsa ne diyecektin merak ediyorum eminim sesini çıkartmayacaktın ya da özgürlük vs. zıvalarla meşrulaştıracaktın. sözlükte türklük her türlü hakarete layık hale geldi yazıklar olsun... (#50308678)

“ermenilerden özür diliyorum” (1990394) başlığı altında ise

türkiyede aydın (!) olmak için öncelikle bu ülkenin bir ferdi olmaktan utanmak, ülkeyi aşağılamak ve bilumum yerlerde bunu afişe ederek dikkat toplamak gerektiği için yapılmasına şaşırmadığım kampanya. ermeni terör örgütü yüzünden onlarca diplomatımızı şehit vermemizin, asala mensubu teröristin ermenistan’da kahraman olarak karşılanmasının falan bir önemi yok anlaşılan. zira bunları söylerseniz faşist, ülkenize saldırırsanız aydın (!) oluyorsunuz. bu iş türkiye’de bu kadar basit (#14602550).

denilmektedir.

Nitekim, Türkçüler, ülkedeki tüm azınlıkların insan hakları, düşünce özgürlüğü ve demokrasi çerçevesinde kendi etnik milliyetçiliklerini çok rahat şekilde yaparken, Türkiye'nin kurucu temel unsuru olan Türklerin ise kendi milliyetçiliklerini yapmalarının bazen ayıp, bazen de sosyal bir cürüm haline geldiğini ileri sürmektedirler (Bora, 2006: 241).

Milliyetçi muhafazakar ideologlar ise, Türkiye'de Türk'e karşı ırkçılık yapılı hale geldiğini, tüm diğer etno-kültürel kimliklere ses çıkarılmaz hatta teşvik edilirken, asli unsur olarak kabul edilen Müslüman-Türk kimliğinin bastırıldığını horlandığını, neticede insanımızın Türk olmaktan eziklik duyar hale geldiğini ifade etmektedirler (Bora, 2006: 256).

Sonuç olarak yukarıdaki entrilerin gerek milliyetçi muhafazakar, gerekse de Türkçü cenahın bu düşüncelerinin sosyal medyadaki izdüşümü olduğunu söylemek mümkündür. Zira mezkur entrilerde de "Ermeni" kimliği üzerinden Türk kimliğinin aşağılandığı belirtilmek suretiyle, nevrotik bir aşağılanma duygusu içinde adeta Türklere karşı ırkçılık yapıldığı ifade edilmektedir. Bu itibarla, entrilerdeki halet-i ruhiyeyi mazlumluk-mağdurluk psikolojisinin başka bir boyutu olarak değerlendirmek mümkündür.

3.5. ERMENİLERİN İHANETİ

Akçam, sürekli toprak kaybının Osmanlı-Türk yöneticilerde yarattığı intikam duygusunun, özellikle bu topraklarda yaşayan, dünkü uşaklara, yani azınlıklara yönelik olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre I.Dünya Savaşı'nda, Bulgar'dan, Yunan'dan alınamayan bu intikam, "emperyalistlerle işbirliği yaparak bizi arkadan vuran, nankör Ermeni"den alınacaktır. Yapılan eylemlerin tümü Batı'nın müdahalesini isteyen azınlıklarca örgütlenmiştir. Ermenilere yönelik kitlesel katliamlar bu mantıkla izah edilmekte, hatta haklı bulunarak savunulmaktadır (Akçam, 1993: 80-85).

Avcıoğlu'nun aktardığı üzere Atatürk de Kurtuluş Savaşı döneminde Ermeni sorununun emperyalist ülkelerin bir projesi olduğunu savunmaktadır:

Mustafa Kemal, Ankara'ya ilk gelişinde Ankara eşrafına verdiği söylevde, Rum ve Ermeni sorununu “emperyalist oyunlara kapılma” biçiminde açıklar: “Memleketimizde yaşayan hristiyan unsurların başına ne gelmiş ise, kendilerinin yabancı entrikalara kapılarak ve ayrıcalıklarını kötüye kullanarak vahşi biçimde izledikleri ayrılık politikasının sonucudur.” (Avcıoğlu, 1978: 1053).

Sonuç olarak, Hristiyan azınlıklarla çatışmalar ve onlara yönelik katliamlar, Müslüman ahalinin, Hristiyanlarca kışkırtılması ve Müslümanların haklı tepkisi olarak algılanmıştır. Hristiyanların öldürülmelerinin ana sorumluluğu gene onlarda aranmıştır. Nitekim “Ermenilerin başına gelenin sorumlusu gene Ermenilerin kendileridir” tezi, bugüne kadar sarkmış ve resmi bir ideoloji halini almıştır (Akçam, 2008a: 59).

Ermeni tehciri gerekçelendirilirken de, meselenin politik kökenlerinin çetrefil izdüşümleri ve Ermenilere yönelik katliamlar hemen hiç hesaba katılmamaktadır. Ermeni örgütlerinin 1915 öncesinde tedhiş eylemlerine (örneğin 1896 Osmanlı Bankası Baskını ya da 1905 Abdülhamid'e suikast girişimi) ve Ermeni çetelerinin bilhassa 1917 sonrası baskınlarına odaklanılmak suretiyle, emperyal güçlerin özellikle de Rusya'nın Ermenileri kullandığı argümanı öne sürülmüştür (Turan ve Öztan, 2018: 37).

Timur ise “biz değil asıl onlar yaptı” söylemine şu şekilde katkıda bulunmaktadır:

Türkiye’de sadece Ermenilerin öldürdükleri Türkler söz konusuydu ve ne zaman birisi Ermeni tehcirinde ölenlerden söz etse “Ya bizimkiler? Ya bizim ölülerimiz? diye susturuluyor ve Türkiye’de bu konudaki yayınların, bir kısmı da “Ermeni vahşeti”, “Ermeni Mezalimi” gibi ırkçılık kokan başlıklar altında, sadece ve sadece bunları anlattığı unutuluyordu (Timur, 2007: 121-122).

Son olarak Avcı ise “Ermeninin hançeri, paranoyak arzu” adlı çalışmasında meseleye çok farklı bir açıdan bakmaktadır. Ona göre, Osmanlı İmparatorluğunda millet-i sadıka olarak tanımlanan Ermeniler isyan ederek değil, sadık kalarak Osmanlı'yı sırtından vurmuştur. En nihayetinde, Ermeniler kendilerini onurlu bir şekilde katletme hakkını Osmanlı'dan esirgemiştir. Onu onursuz, haksız, aşağılık bir cinayet işlemeye mahkum etmişlerdir (Avcı, 2015: 17).

Ekşi Sözlük'te de özellikle Ermeni tehcirini gerekçelendirirken, Ermenilerin savaşta ihanetlerinin buna neden olduğu sıklıkla vurgulanmıştır.

Örneğin “24 nisan 2016 ermeni soykırımı anması” (5091655) başlığı altında, *ermenii çeteleri tarafından katledilen türkleri de anıyor muyuz gençler?* (#60030095)

“ermenii soykırımı'nın 100.yıl anma etkinliğı” (4746304) başlığı altında,

ülkede savaş var ve sen düşmanını öldürmek ile suçlanıyorsun. evine giren hırsızı vurursun. romantik naralar atmanın anlamı yok. savaş vardı vurduk, kahpelik ettiler öldürdük. bu kadar basittir (#42221724).

“ermenilerden özür diliyorum” (1990394) başlığı altında,

böyle bir şey olamaz ya, tabii ermeniler o kadar saflar o kadar temiz kalpliler ki biz onları öldürürken onlar; ay canım türk kardeşlerimizi öldürmeyelim, bırakalım onlar bizi öldürsünler, demişlerdir eminim. ve hiçbir türkü öldürmemişlerdir!

ermenii soykırımı diye bir şey yoktur. ya biz güçlü, kahraman bir milletiz. bize saldıran sürekli isyan çıkaran bir azınlığın başını alamadıysak tabiki ülkeden çıkartabiliriz ki bu ırkçılık değildir. öyle bir durumda da bu insanların burada evleri var diye de düşünülmez çünkü ilk onlar başlatmıştır.

onlarda bu ülkeden giderken hala isyan, hala bize saldırma, zarar verme düşüncesiyle hareket etmişlerdir ve taktir edersiniz ki türklerde onlara aynı şekilde karşılık vermiştir.

eğer bir özür dileme olayı olacaksa bu karşılıklı olmalıdır, onlarda aynı oranda suçludur!

sonuç olarak ermenilerden özür dilemem, dilemiyorum (#14637159).

denilmektedir.

Entrilerden de görüleceğı üzere, Ermenilerin bize ihanet ettiğı, arkamızdan vurduğı, onların bu savaşı başlattığı, asıl soykırımı onların yaptığı ve başına gelenleri hak ettikleri vurgulanmıştır. Özellikle Ermeni Tehciri gerekçelendirilirken kullanılan ve resmi ideoloji tarafından ileri sürülen “Ermenilerin ihaneti” tezi, bu vurgunun merkezinde yer almaktadır. Ancak ihanetin boyutlarına ilişkin herhangi bir ayrıntıya ver verilmeden, yüzeysel, afaki ve Reich'in “küçük adam”ı tarzında açıklamalara ve gerekçelendirmelere başvurulmaktadır. Ayrıca Ermeni ihanetinin

sebepleri arasında dış güçlerin kışkırtmaları bağlamında çeşitli komplo teorileri üretilmektedir.

3.6. KOMPLO TEORİLERİ VE DIŞ GÜÇLER

Komplo teorileri ve buna bağlı olarak dış güçlerin Türkiye üzerindeki emelleri Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemlerinden beri Türk siyasetine, hususiyetle de Türk Sağ'na damgasını vurmuştur.

TDK Güncel Türkçe Sözlüğe göre komplo teorisi, “Bir kimse, kuruluş veya ülkeye karşı gizlice, zarar verici tuzak kurulduğu varsayımına dayanan düşüncelerin tümü”dür (TDK, 2018).

Komplo zihniyeti, her politik olayı mutlak konuyu temsil eden yabancı menşeli gizli öznelerin entrikalarıyla açıklayarak, böylelikle hiçbir öznenin iradesine hiçbir politik söze özerklik ve meşruiyet değeri atfetmeyerek, faşizme müsait bir düşünce evreni kurar (Bora, 2009: 361-362).

Açıkel, komplo teorilerini mazlumluk ideoloji üzerinden betimlemiştir. Ona göre mazlum ideolojisinin şekillendirildiği komplo teorilerinin karakteristiği, kötülüğün ve olumsuzluğun objektif olarak değil, fakat hususiyetle kendisine yönelik bir eylem olduğu düşüncesidir. Bu nedenledir ki, bu şekilde bir ideolojinin en çok üstünde durduğu konu kendi mağduriyetidir. Kötülük ona karşı kasıtlı bir şekilde yapılmakta, düşmanları onun çıkarlarına kastetmek için hazır beklemekte ve hak ettiklerinden mahrum etmek için, düşmanları kendisine karşı kutsal bir ittifak kurmaktadır (Açıkel, 1996: 184).

Kutsal mazlumlukta mağdur özne dışarı bırakılmıştır. Komplo, dışarıda bırakılmış olmanın bastırılmışlığı giderilmeye çalışıldığında, özneyi bu giderme anına eklemlenmektedir. Böylece geride kalan her şeyi haksız kılmaya dönüşen, böylece de kendisini öteki tarafından tehdit edilen her şeye ve her yere “kurtarıcı” olarak yerleştiren özne, dışarıda kaldığı uzama yerleşme imkanını keşfetmektedir (Baştürk, 2014: 129).

Bütün 20.yy Türk tarih tezine ve Türkiye'nin Cumhuriyet üzerine kurulu olduğu ideolojik bagaja baktığımızda komplonun komploculuğun bir tarih tezi olarak aynı zamanda tarihsel inşanın, kimliksel tezahürün devamı ya da oluşturucu niteliği olduğunu söylemek mümkündür (Sustam, 2014: 104-105). Örneğin kendini Türklük ve/veya Müslümanlık temelinde kimliklendiren öznenin içinde bulunduğu mağduriyetin sorumlusu, her an bir komplo ile dininin ve milletinin karşısına dikilecek olan mason/masonluk örgütü ve diğer “düşmanlar”dır (Özman ve Dede, 2016: 171).

Komplo teorilerini bu şekilde izah ettikten sonra belirtmek gerekir ki, söz konusu komplo teorilerinin ancak “dış güçler” mefhumu ile ete kemiğe bürünmesi mümkün görünmektedir.

Bora'ya göre; kuvvetli bir merkezi devletin dış mihraklardan kaynaklanan bölünmeye ve güç odaklarına müsaade etmemesi, Türk devletinin ezelden beri sahip olduğu yaşam sırrı olarak kabul edilmektedir. Ancak ulusal tarih bakımından, Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne devrolunan azınlıklar, yani azınlık statüleri resmen kabul edilmiş gayrimüslimler, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılış devrinde sömürgeci güçlerin işbirlikçisi olarak suçlanmışlardır (Bora, 2006: 54-81).

Konuya işbirlikçi olarak suçlananlardan Yunanistan ile başlamak yerinde olacaktır. Zira Yunanistan'ın bağımsızlığı ile birlikte, gelecekte sık tekrarlanacak bir kalıp yaratılmıştır. Bu kalıp; “İçimizdeki düşman” (Rumlar veya başka ”azınlıklar”) bir vesile uydurup hadise çıkarır, “dışımızdaki düşman” (Britanya, Fransa, Rusya) bunu fırsat bilip müdahale eder (yani “iç işlerimize” karışıyor), böylece memleketin bir parçası daha koparılıp elimizden alınır, şeklinde ifade edilmektedir (Belge, 2008: 182).

Milliyetçi dönemde geliştirilen tezlerde ise, Türk tarihçiliği Yunanlıların bağımsızlığını ‘öteki’nin nankörlüğü olarak sunmuştur. Yunanlılar, yabancı güçlerle anlaşıp onlara iyi davranmış olan, dinlerine, dillerine, cemaatlerinin iç

işlerine karışmamış olan Osmanlı'ya/Türk'e kötü davranmıştır; ya da en azından yabancı tahriklere kanmıştır (Millas, 2008: 195).

Türk milliyetçilerce Yunanlıların geçmişteki davranışları değerlendirilip çıkarılan genel görüş, Yunanlıların tek başlarına kendileri değil, 'düşman Batı'nın bir ajanı/müttefiki olarak tehlike oluşturduklarıdır. 'Öteki', 'bize' göre değersizdir, aşağıdır, biz ondan her alanda üstünüz/güçlüyüz; tehlikeli olması ise ancak başkalarının desteğini kazandığındadır (Millas, 2008: 196-197).

Dış güçlerin kışkırttığı "öteki" sadece Yunanlılar değildir. Kürtler de erken Cumhuriyet döneminden beri böyle kodlanmaktadır. Türkeş, Kürt meselesinin, başka devletlerin kışkırtmasıyla vücut bulan, suni bir mesele olduğu kanaatinin, Türk milliyetçiliğinin neredeyse bütün zamanlarında ve inkılapçısından köktencisine bütün çeşitlemelerince benimsendiğini ifade etmiştir. Ona göre Kürt rahatsızlığının ardında ecnebi kışkırtmasının bulunduğu daha 1925 Şeyh Sait Ayaklanması esnasında 'tespit edilmişti'. Ayaklanmanın önderlerini idama mahkum eden İstiklal Mahkemesi, ayaklanmanın ardında 'yabancı kışkırtması' olduğuna hükmetmişti. Ancak, Türk milliyetçiliği, ecnebi kışkırtması fikrini zamana ve zemine bağlı olarak farklı biçimlerde içeriklendirmiştir. Kışkırtanlar bazen Batılı emperyalistler, bazen Kuzeyli komünistler, bazen de Güneyli komşular olmuştur (Türkeş, 2008: 886).

Dış güçlerin işbirlikçisi olarak kodlanan diğer bir "öteki" ise Ermenilerdir. Erken Cumhuriyet döneminde Yunanlılar ile diplomatik ilişkilerin gelişmesi ile birlikte, Ermeni tehcirinin de etkisiyle bayrağı devralan Ermeniler, "Ermeni Soykırımı"nı dünya kamuoyuna sundukları için dış güçlerle işbirliği konusunda suçlanmışlardır. Ermeniler, Türkiye'deki ders kitaplarında bile "Kışkırılmaya açık, dış güçlerin emrinde, bölücü, hain, iç mihrak" bir imge olarak zihinlere kazınmıştır (Karaşlı, 2015: 29).

Örneğin Ermeni tehcirine ilişkin olarak Laçiner'e göre, iç kamuoyuna yönelik propaganda, bu gibi durumlarda adet olduğu üzere "Türkiye aleyhine bir tertip"le

karşı karşıya olunduğu teması üzerine oturtularak, “soykırım”ın kabulü dayatmasıyla kimlerin –“dış düşman”ların- hangi hesabı göttüklerini açıklamak ve böylece konuyu bir “milli savunma” meselesi olarak algılamayı sağlamak amacıyla yürütülmektedir (Laçiner, 2014c: 57).

Ermenilerce dile getirilen soykırım iddialarının dış güçlerin oyunu olduğuna ilişkin Türkiye’deki yazılı basının sosyal medyaya önderlik ettiği görülmektedir. Eser Köker ve Ülkü Doğanay’ın “İrkçı Değilim Ama: Yazılı Basında İrkçı-Ayrımcı Söylemler” adlı eserinde, 2006-2007 yılında ulusal ve yerel basındaki bazı gazetelerdeki ırkçı ve ayrımcı haber ve manşetler değerlendirilmiştir. Söz konusu çalışmada, Ermenilerin soykırım iddialarının gazetelere yansımalarına da yer verilmiştir:

Bir yandan AB’nin ve özellikle de Fransa’nın Ermenilerce kandırıldığı/kullanıldığı iddiaların başlıklara taşıyan medya elitleri, diğer yandan olup bitenleri “tüm dünyanın Türkiye’ye ve Türklere karşı olduğu” argümanı ile desteklenen popülist milliyetçi söylem ile açıklama çabası içindedir. Ulusal ve yerel basın, asıl kullanılan Ermeniler olduğu, Fransa’nın Türkiye’ye karşı “hain bir plan” içinde bulunduğu, soykırımı bahane ederek Türkiye’nin AB’ye girişini engellemeye çalıştığı, bunun “Türk milleti”ne yapılmış bir haksızlık olduğu başlıklarını sıralamıştır (Köker ve Doğanay, 2010: 48-49).

Çalışmada, Hrant Dink cinayetinin basında ele alınışı aktarılırken, başlıklarda cinayetin sabotaj, komplo, karanlık ellerin işi, istikrara karşı ve tahrik amaçlı bir cinayet olduğu ifade edilerek, bu cinayetin asıl mağdurunun Türkiye olduğu işaretlenmekte ve bu mağduriyet durumu “herkes bize karşı” söylemiyle birleşmektedir (Köker ve Doğanay, 2010: 52-53).

Öte yandan, Türkiye’de dillendirilen “dış güçler” söyleminin aslında suni olduğu, işler kötüye gittiğinde iktidar tarafından devreye sokulduğu ve gerçeğin görülmesini engellendiği de sıklıkla ileri sürülmektedir. Örneğin Belge, sürekli birilerinin (Ermeni, Kürt vs.) bizi kışkırttığı söylemiyle şekillenen bir dünyamız olduğunu, bu durumun yaşadığımız gerçek hayatı anlamamızı engelleyen bir duvar gibi gerçekleri görmemizi, anlamamızı ve analiz etmemizi imkansız hale getirdiğini ifade etmektedir. Her şey ne idüğü belirsiz dış güçler diye açıklanmakta ve bizim yaptığımız hiçbir şey de belirleyici olmamaktadır (Belge, 2006: 152).

Belge, “dış güçler” mefhumunu gerçek hayatı anlamamızı engelleyen bir duvar olarak nitelerken, Bali ise işler kötüye gittiğinde kullanılan bir kavram olduğunu ileri sürmüştür. Türkiye’nin siyasi söyleminde vazgeçilmez bir yer edinmiş olan “dış mihraklar” kavramı, işlerin kötüye gittiği her türlü vesilede gündeme gelmiş, “dış mihraklar” veya daha geniş tanımıyla “Türkiye’yi bölmek isteyen iç ve dış güçler” gizli, gizemli ve “karanlık emeller”i olan bir lobiler güç birliğini ifade etmiştir (Bali, 1996: 60-62).

Son olarak, dış güçlerin soykırım iddialarına karşılık, asıl soykırımı onların yaptıkları tezi üzerinde durulduğu söylenilebilir. Köker ve Doğanay’ın yukarıda ayrıntılarını belirttiğimiz çalışmasına göre; gazetelerde Türkiye’ye mağduriyet rolü, soykırımı bizden ziyade asıl Batı ülkelerinin yaptığı iddiası arkasına saklanan bir aklama girişimi ile pekiştirilmektedir. Misal olarak Fransa’nın Cezayir’de soykırım yaptığından dolayı Türkiye’yi soykırımla itham edenlerin kendi tarihleri nedeniyle buna haklarının olmadığı ifade edilmektedir. Hususiyetle Ermeni meselesinin haberleştirildiği 2006 senesinin Ekim ayında, meclisinde Ermeni soykırımını inkar yasasını oylayan Fransa’nın geçmişte Cezayir’de yaptığı soykırım hatırlatılmakta, Ermenileri destekleyen ülkelerin sömürgeci geçmişlerinden dem vurulmaktadır (Köker ve Doğanay, 2010: 159).

Tez çalışmasına konu olan Ekşi Sözlük’te de dış güçlerin Ermenileri kışkırttığı ve asıl soykırımı onların yaptığı çeşitli entrilerde vurgulanmıştır. Örneğin “ermenî meselesi” (1996831) başlığı altında,

çok büyütülmemesi gereken bir mesele. savaş esnasında güvenlik adına sürülen ermenilerin sürgün esnasında hayatlarını kaybetmesi olayı. aynı şekilde güvenlik için abd japon halkını da 4 sene boyunca sürgün etmiştir (google it pls) japonların sağ kalmasının sebebi gelişmiş teknoloji ile yer değişimi yapılması, yer değişiminin bu nedenle kısa sürmesi ve güvenilir yapılması, sürgün esnasında amerikanın 5 farklı cephede savaşmıyor oluşudur.

ayrıca aynı zaman diliminde ermenilerin ruslarla bir olup savunmasız türk köylerini basıp sivil halkı katlettiğini söylememe gerek yok di mi?

eğer ikna olmuyorsanız dün cumhurbaşkanının dediğini yapıp tüm tarihi ve askeri arşivlere erişebilir ve inceleyebilirsiniz. zira türkiye fransızlar gibi cezayir’e uyguladığı soykırımdan sonra arşivlerini kapatmış değil (#50815282).

“ermenî soykırımı” (93023) başlığı altında,

avrupa birliği ülkelerinin ab ye girmemizi geciktirmek için öne sürdüğü bahanelerden en çok başımızı ağrıttandır.

öncelikle hiçbir devletin başka bir devleti eskiden savaşta yaşanmış bir olay için şu an suçlamaya hakkı yoktur.

bir kere savaşta karşılıklı ölümler vardır ve bu savaşta olan en doğal şeydir.

şunu açıkça belirtmek lazım, evet, binlerce ermeni öldürülmüştür o zamanki savaşta ama bu tek taraflı olmamıştır. yani aynı sayıda belki de daha çok türk ölmüştür. bu basit bir etki-tepkidir. ortada kesin bir planlı programlı katliam yoktur. hele ki soykırımla uzaktan yakından alakası yoktur. avrupalı devletlerin ‘soykırım’ sözcüğünü kullanma ve kabul ettirmeye çalışma sebepleri tipik politika-iktidar oyunları ve gizli emellerinin iştahlanmasını sağlamaya yöneliktir. bunlar blöften başka bir şey değildir. bir kere bu ülkelerin ‘soykırım’dan bahsetmeye hakkı olamaz çünkü herkesin ilk önce kendi kapısının önünü temizlemesi lazım. bu temizliğe özellikle bu iddiada başı çeken fransa ve almanya gibi ülkeler kendi tarih kitaplarındaki ‘soykırım’ ve ‘sömürgecilik’ gibi konularını sayfalarındaki tozları temizleyerek başlamalıdır.

ama işte ne yazık ki haklı olduğumuz bir davada bu denli haksızlığa uğramamızın en büyük sebebi güçsüz olmamızdır iktidar, ekonomik vb. her alanda devletin şu an içinde bulunduğu güçsüz durumdadır. tarih boyunca bu bağlamlarda güçlü olan devletler her zaman güçsüz olanlara yaptırımlarını kabul ettirmişlerdir (#7827746).

Yine “ermenî soykırımı” başlığı altında

eli kanlı batı’nın kanı başkalarının üzerine sıçratma girişimi. tarihleri boyunca sayısız katliam yapan; bütün afrika’yı, amerika’yı acıyla kendi topraklarına katan medeni insanların yeni hedefi şimdi de bir doğulu toplumu soykırım suçuyla suçlayarak kendi yaptıklarını meşrulaştırmak. evet yüzbinlerce ermeni ölmüştür ama bir o kadar da türk ölmüştür. ölenlerin çoğu masum insanlardır. bu bir iç savaştır ve normaldir. hangi iç savaşta masumlar ölmemiştir. sonunda bir taraf kazanmış diğerine üstün gelmiştir. şimdi eğer bunu holocaust ile eşdeğer tutarsak, büyük bir hata yapmış oluruz. burada iki komşu toplumuz, konuşup anlaşmak varken batı’nında dayatmasıyla ermenistan ve diaspora her gün soykırım lafını önümüze getirip duruyor. ayıptır. aynı batı ölen çerkeslerin, tatarların, kızılderililerin (bu kelimeden nefret ediyorum), balkan savaşından sonra kaçarken ölen türklerin, azteklerin ve daha nicelerinin sorumlusunu aramıyor. çünkü sorumlular kendi kurbanlarının mezarlarının üstünde oturuyorlar (#8776894).

denilmektedir.

Söz konusu entrilerde de görüleceği üzere, Ermenilerin dış güçlerle işbirliği yaparak savaşdaki ihanetleri vurgulanmış, bu durum tehcirin gerekçelendirilmesinde kullanılmış, ayrıca günümüze gelindiğinde ise Ermenilerin yine dış güçlerle bir olup Türkiye’yi soykırım iddiasıyla zor duruma soktuğu ifade edilmiştir. Türk sağının alet çantasındaki değişmeyen enstrümanlarından “komplo teorileri” ve “dış

güçler” kavramları 1915 olaylarını izah etme noktasında sıklıkla kullanılmıştır. Resmi ideolojiye uygun tarzda oluşturulan entrilerde yazarlar tarafından “komplo teorileri” bağlamında çeşitli görüşler üretilmiştir. Örneğin soykırım iddialarına ilişkin olarak, aslında bunun dış güçlerin gizli emellerinin iştahlanmasını sağlamaya yönelik olduğu belirtilmiş, fakat bu gizli emellerin neler olduğu açıklanmamıştır. Bir nevi mistik bir hava oluşturmak suretiyle, yaşananları yok sayma ve/veya inkar etme yoluna gidilmiştir. Olayların inkarı psikolojisi içinde, yaşananlar basite indirgenmiştir. 1915 tehciri “Çok da büyütülmemesi gereken bir mesele” olarak ifade edilmiştir. Çöle sürgün edilmenin doğal sonuçları göz ardı edilmiş, Ermenilerin savaş döneminde çıkardığı isyanlar ve yaptıkları katliamlar yapılanlara meşruiyet kazandırmak için kullanılmıştır.

Öte taraftan dış güçlerin savaş koşullarında neden oldukları sürgünlerden ve göçlerden bahsedilerek 1915 olayları olağanlaştırılmaya çalışılarak pragmatik davranıldığı aşikardır. Zira 1915 olayları normalleştirilirken bazı dış güçlerin de buna benzer icraatlarının olduğu dile getirilmiştir (Örneğin ABD’nin II. Dünya Savaşında Japonya’yı işgali sonucunda yaşanan sürgünler). Ancak tehcire ilişkin geliştirilen savunma mekanizması ile aslında yapılanlar kabul edilmektedir. “Biz değil, asıl onlar yaptı” anlayışı, içinde “İlk taşı en günahsızınız atsın” söylemini barındırmaktadır. Fransa’nın Cezayir, Almanların Yahudi soykırımı varken, bizi eleştirmelerinin mümkün olmadığı ileri sürülmektedir. Yine Batı’yı eleştirirken “Doğulu toplumu soykırımla suçlamak” denilerek Batı diliyle, oryantalist bir bakış açısı sergilenmiştir. Reich’in küçük adamı gibi pragmatik davranılmak istenirken ironiye yol açılmıştır.

Sonuç olarak, bu bölümde ayrıntılı olarak aktardığımız üzere Ermeniler Ekşi Sözlük’te çeşitli kategoriler üzerinden ötekileştirilmiştir. Yazarlarca oluşturulan ötekileştirici başlık ve entrilerin bazıları trol olarak nitelendirilebilirken, bazıları ise alelade ve banal şekle sahiptir. Aslında üzerinde durulması gereken esas mesele de budur. Kötülüğün sıradanlığı asıl bu şekilde tezahür etmektedir. Bu noktada Arendt’in eserine dönmek yararlı olacaktır.

Arendt eserinde; Eichmann'ın Kudüs'te yargılanması sırasında, herkesin dış görünüşü, hareketi ve söylemleriyle karşısında bir şeytan beklediklerini ifade etmektedir. Çünkü insanların zihnindeki kadim şeytan tasavvuru bu şekildedir. Şeytan her zaman doğrudan farkına varılacak bir şekilde aranmaktadır. Ama Eichmann'ın sıradanlığı çok basit, düz, yalın ve farkına varılamayacak derecede bir monotonluğa sahiptir. İşte bu, kötülüğün sıradanlığıdır. Kötülüğü önemli kılan şeytan gibi dışarıdan göreceğimiz figürle değil, tam sıradan olarak görünen insanlarda yeniden üretilmesidir.

Billig de banallikte bu sıradanlığa vurgu yaparak, milliyetçiliği coşkulu bir kitlede değil normal, rutin ve alelade kavramsallaştırmalarda aramaktadır. Mesela kamu binasında asılı duran bir bayrağın varlığını sorgulamamak, banallığın ta kendisidir. Ekşi Sözlük'tek şeytan, banallik ve kötülüğün sıradanlığında trollük kilit bir öneme sahiptir. Troller dikkat çekerek ve sıradanlığı aşan davranışlarda bulunarak kendini ifade etmektedir. Ama ötekileştirme pratiğinin asıl gücü hiç de trol denilemeyecek paylaşımlarda kendini göstermesidir. Örneğin polis köpeklerine ermenice isim verilmesi başlığında girilen entrielerde, bunun doğal olduğu ve Ermenilerin düşmanımız olduğu düşüncesi kötülüğü asıl sıradanlaştıran ve üreten düşüncedir.

SONUÇ

Çocukluğumdan hatırlarım: Büyükler sohbet ederken arada kazayla “Ermeni” kelimesi geçtiğinde ekseri tuhaf bir sessizlik hasıl olurdu. Sanki o kelimenin zikredilmesiyle beraber evin içinde ürkütücü bir hayalet gezinmeye başlar, sadece büyüklerin gözüne görünen o hayalet, serin bir rüzgar eşliğinde yaptığı gezintisini tamamlayana dek diller tutulurdu. Yeniden sohbe başlandığında da çoğunlukla konu değiştirilir, bir daha “Ermeni” kelimesinin yanına yöresine uğramamak için özen gösterilirdi (Uyurkulak, 2015:123).

Uyurkulak’ın da ifade ettiği gibi “Ermeni” kelimesini bir konuşma sırasında “kaza” ile zikretmek bile gerginlik sebebi olabilmektedir. Zira bu kelime bir tabu gibidir ve eğer bir bahiste geçiyorsa hakaret veya küfür yerine kullanılmaktadır. Ermeni dölü, Ermeni tohumu, Ermeni uşağı...Bunun kodlarını tarihte, Türk-Ermeni ilişkilerinde aramak doğru olacaktır.

Aslında Osmanlı İmparatorluğu’nda millet-i sadıka olarak kabul edilen Ermenilerin Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemiyle beraber vatan hainliği mertebesine erişmesi hayrete mucip olsa gerektir. Kozmopolit bir imparatorlukta ekonomik ve sosyal hayata müspet bir biçimde tesir esen bir cemaatin birden bire düşman haline gelmesi, 19. yüzyılda başlayıp 20. yüzyılda devam eden milliyetçilik hareketleriyle başlamıştır. Yunan, Roman ve Sırların bağımsızlığını kazanmasının akabinde, kurdukları partilerle seslerini duyurmaya çalışan Ermeniler, İttihat ve Terakki Partisi’nin desteğini alsa da yine aynı partinin üst yönetimi tarafından verilen tehcir kararı ile yolun sonuna gelmişlerdir. Savaş atmosferinde Ermenilerin ihaneti vurgusu ile şekillenen resmi ideolojiye karşı, Ermenilerin tehcir kararının soykırımı dönüştüğü tezi bugüne değin uzanan Ermeni düşmanlığının temel sebebini oluşturmaktadır.

Belirtmek gerekir ki, 1915 yılındaki tehcir kararından sonra Türk-Ermeni ilişkileri soğuma dönemine girmiştir. Tehcirden sonra Türkiye’ye dönen Ermeniler Lozan Antlaşması uyarınca Türk vatandaşı olarak kabul edilse de, hatırı sayılır bir çoğunluk da yurtdışında bir diaspora oluşturmuşlardır. Suskunluk dönemi ilk olarak 1965 yılında “soykırımın 50.yılı” kapsamında çeşitli ülkelerde yapılan gösterilerle sona ermiştir. Ardından ASALA terör örgütünün Türk diplomatları öldürmesi ile

devam etmiştir. Soğuk Savaşın bitişiyle birlikte bağımsızlığını kazanan Ermenistan'ın temel dış politikası “Ermeni soykırımı”nın Türkiye’ye kabul ettirilmesi olmuştur. Gerek Türkiye’nin AB’ye üyelik müzakerelerinde soykırım iddialarının ileri sürülmesi, gerekse de dünyadaki birçok ülke parlamentosunca soykırım iddialarının kabulü Türkiye’de Ermeni düşmanlığının körüklenmesine neden olmuştur.

Tüm bu tarihsel sürecin ışığında Ermenilerin bir düşman imgesi haline gelmesini iki yönden irdelemek mümkündür. Birincisi; Ermenistan’ın Ermeni tehcirini Ermeni Soykırımı olarak dünya kamuoyuna sunmasıdır. İkincisi ise Türk sağı tarafından mazlumluk ve mağduriyet psikolojisi içinde Ermenilerin dönemsel olarak düşmanlaştırılması, şeytanlaştırılması ve günah keçisi haline getirilmesidir. Bu durum geleneksel medyaya sıklıkla işlendiği gibi sosyal medyada da kendisine yer bulmuştur. Alexa verilerine göre Türkiye’nin en çok ziyaret edilen on sitesinden biri olan Ekşi Sözlük’te de Ermenilerin ötekileştirildiği ve nefret söylemine maruz kaldıkları görülmektedir (Alexa, 2018).

Tez çalışmamızda Ekşi Sözlük’te “Ermeni” kelimesi geçen başlıkların ve entrilerin taranması sonucunda ulaşılan sonuçları üç kısımda değerlendirmek mümkündür. Birincisi, geleneksel ve sosyal medyada ötekileştirmeye maruz kalan sınıfları bir arada gösteren başlıklardır. Örneğin “ermenî asıllı zenci gezici ateist laik öğretmen” bunlardan biridir. Trol yazarlar tarafından açılan bu ve buna benzer başlıkların altındaki entriler aslında ötekileştirmeyi eleştirmektedir. Ancak trol yazar bu başlıkları açarak diğer yazarların tepkisiyle beslenmekte ve hatta girdiği entriyi de daha sonra silmektedir. İkincisi, Ermenilerin düşmanlaştırıldığı, nefret söylemine maruz kılındığı ve günah keçisi haline getirildiği başlıklar ve entrilerdir. Bunların ortak özelliği Ermenilere hakaret edilmesi, küfredilmesi, onların aşağılanması ve onlarla alay edilmesidir. Örneğin “polis köpeklerine Ermenice isim verilmesi”, “ermenî dölü” bunlardan birkaçıdır. Bu başlıkların altında girilen entrilerde de aynı durumun devam ettiği gözlenmiştir. Ermeniler bazı olaylarda da günah keçisi haline de getirilmiştir. Örneğin Türkiye’nin aday olduğu olimpiyatlara ilişkin oylamada elenmesi sonucu “ermeniler yüzünden olimpiyatların alınamaması” şeklinde bir

başlık açılmıştır. Ayrıca Ermeniler sıklıkla nefret söylemine de maruz kalmıştır. “Ermeni” başlığı altında girilen “dölü meşhurdur, güvenilmeyecek adam, ismini duyduğum zaman tiksindiğim bir ırk” şeklindeki entri bunlardan sadece biridir. Toplumsal cinsiyetçilik bağlamında toplumda da kullanılan “madem ermeni istemedim vermeli” sözü de başka bir nefret söylemidir.

Sonuncusu; “Ermeni soykırımı” iddiaları ve onun çevresinde şekillenen olayların işlendiği başlık ve entrilerdir. Bu başlık ve entrilerde mazlumluk-mağdurluk bağlamında birçok başlık açıldığı ve entri girildiği görülmüştür. Batı’nın her zaman Türkleri suçladığı, Türklerin hep haksız olduğu, hakarete maruz kaldığı, sevenimizin olmadığı sıklıkla işlenmiştir. Ayrıca Ermeni tehcirinin Ermenilerin savaşta Osmanlı’ya ihanet etmesi nedeniyle gerçekleştirildiği ve bu olayın Türkiye Cumhuriyeti’nin değil Osmanlı İmparatorluğu’nun sorumluluğunda olduğu belirtilmiştir. Ermeni soykırımı iddialarının dış güçlerin kışkırtmasıyla ortaya çıktığı ve bunların bir komplo teorisi olduğu da her daim ifade edilmiştir.

Ekşi Sözlük’teki tüm paylaşımlar birlikte değerlendirildiğinde, Ermenilerin ötekileştirilmesinin en temel dayanağının Ermeni soykırımı iddiaları olduğu açıkça görülmektedir. Esasında girilen entrilerin çoğu resmi ideolojinin temel argümanları olan inkarcılık ve unutma politikasının yansımalarını içinde barındırmaktadır. Renan’ın (1946) da ifade ettiği “unutma” mefhumu üzerine kurulan ulus devletin bu tip travmatik bir olayı hatırlaması beklenemez. Bu nedenle 1915 olayları hakkındaki resmi söylemin sosyal medya platformlarından Ekşi Sözlük’te de yeniden üretildiğini söylemek mümkündür.

Diğer taraftan yukarıda da belirttiğimiz gibi Türk sağı tarafından düşman imgeleri arasında gösterilen Ermenilerin Ekşi Sözlük’te de düşmanlaştırıldıkları ve bu nedenle hakarete uğradıkları görülmektedir. Soğuk Savaş döneminde Türk Sağı için düşman olan tüm figürlerin komünist olarak etiketlendiği gibi Ermeniler de toplum tarafından düşman olarak veya ötekileştiren sınıflarla bir arada gösterilmiştir.

Girişteki epigraf anlatıda da belirtildiği üzere “Ermeni” kelimesi bir hayalet gibidir. Türkiyeli Ermeniler de aslında toplumda bir hayalet gibi görünmezdir. *Türkiye’de Ermeniler: Cemaat-Birey-Yurttaş* adlı eserden de anlaşıldığı kadarıyla, toplumda görünmek için bir çaba sarf etmedikleri gibi, kimliklerinin açığa çıkmaması için çaba sarf etmektedirler. Devlete sadık kaldıkları ölçüde sorunsuz bir hayat yaşamaktadırlar. İşte tam da bu nedenle örneğin Kürtler ve LGBTİ bireyler gibi toplumda sık sık lince uğramazlar. Kürtler Kürtçe konuşmaları, LGBTİ bireyler ise görünüşleri ve eylemleriyle toplumda görünür oldukları için lince uğrarlar. Ancak Ermeniler’in toplumda görünülülükleri olmadığı için lince uğramaları da mevzu bahis değildir. Ermeniler somut şekilde bir lince uğramasalar da, geleneksel ve sosyal medyada lince uğramakta, nefret söylemine maruz kalmakta ve hülusa ötekileştirilmektedirler. Kendi içinde ihbar ve şikayet sistemi olmasına rağmen bu durumun yaşandığı mecralardan biri de Ekşi Sözlük’tür.

Sonuç olarak tez çalışmasında amaçlanan Ermenilerin ötekileştirilmesinde mihenk taşı olarak kabul edilen 1915 olaylarını bir kalıba sokmak, “soykırım”, “kırım”, “kıtal”, “büyük felaket” gibi tanımlamalara yerleştirmek veya meseleyi tarihçilere havale etmek değildir. Kaldı ki, mesele tarihçilere bırakılmayacak kadar günceldir. Zira tarihte kaldığı sanılan ötekileştirme veya nefret günümüzde sosyal medyada yeniden üretilmektedir. Halbuki “öteki” aslında muhayyel bir mefhumdur ki sıradan insan gündelik hayatta bununla karşılaşmaz. Ancak sosyal medyanın anonim olması ve ötekileştirme içerikli paylaşımların çoğunlukla müeyyide getirmemesi, “öteki”nin sosyal medyada bu kadar kolay ortaya çıkmasını sağlamakta ve nefret söylemini körüklemektedir. Böylece soyut bir kavram olan “öteki” sosyal medya vasıtasıyla ete kemiğe bürünmekte ve somut hale gelmektedir. Ekşi Sözlük de bu anlamda “nefret mecrası” olarak tanımlanabilir. Ancak bu platformun “empati mecrası”na dönüşebilmesi mümkündür. Örneğin nefret söylemiyle gündelik hayatta karşılaşan bir Türk’ün “türk silahlı kuvvetleri’nde ermeni askeri olmak” (3069236) başlığı altında girdiği entri aslında söylemin gündelik hayatta da yinelendiğini, ancak yazarın empati yapabildiğini tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır.

kısa dönem er olarak yaptığım askerliğimde bir ermeni kökenli arkadaş ile karşılaşmışım. bölüğe geldiğinde isminden dolayı ermeni olduğunu anlamışım.

bölükte çok cahil adam olduğundan ben kendi koğuşuma aldım. ismi ari olduğundan bölükteki askerlerin çoğu kendisine ali diye sesleniyordu ve ermeni olduğunu bilmiyorlardı. ben de madem anlamadılar söyleme demiştim. beraber kaldığımız dönemde biz kısa dönem çavuşlar dışında ermeni olduğunu bilen pek yoktu. kimse bilmediği için birlikte geçen 4-5 ayda hiç bir sıkıntı olmadı. bölükteki askerler dışında komutanlardan da pozitif veya negatif farklı bir muamele görmedi. bir şikayetini de duymadım.

sadece o zaman çok üzüldüğüm bir olaya denk gelmişim. televizyonda şampiyonlar ligi maçını izlerken bir hatalı hakem kararı sonrası askerin biri hakeme içinde ermeni dölü kelimeleri geçen bir küfür salladı. ari de hemen çaprazımda maçı izliyordu. şöyle göz ucuyla ari'ye baktım, gözünü ayırmadan televizyona izlemeye devam ediyordu. ari'nin yerinde olsam içimden neler geçerdi diye düşündüm, düşüncesi bile çok rahatsız etti. içim sıkılmış şekilde bölüktekilere küfür etmeden izleyelim arkadaşlar diye seslenebildim. o zamana kadar üstünde hiç düşünmemiştim ama o gün gerçekten bu ülkede ermeni olmanın zor olduğunu anladım (#348514445).

Bu örnekteki bakış açısının sosyal medyada yaygınlaşması, başta Ermeniler olmak üzere ötekileştirilen tüm kimlikleri anlama ve empati kurma noktasında bir umut ışığının yanmasını sağlayacağı muhakkaktır.

KAYNAKÇA

- AÇIKEL, F. (1996). “*Kutsal Mazlumluğun*” *Psikopatolojisi*. Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı 70 (s. 153-198).
- AKÇAM, T. (1993). *Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2. Baskı.
- AKÇAM, T. (2008a). Türk Ulusal Kimliği Üzerine Bazı Tezler. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Cilt 4: Milliyetçilik* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı (s. 53-62).
- AKÇAM, T. (2008b). *Ermeni Meselesi Hallolunmuştur: Osmanlı Belgelerine Göre Savaş Yıllarında Ermenilere Yönelik Politikalar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- AKÇAM, T. (2010). *Ermeni Yazıları*. İstanbul: İletişim Yayınları. 2. Baskı.
- ALĞAN, T. C. ve ŞENSEVER, F. L. (2010). Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek. İstanbul: Sosyal Değişim Derneği.
- ANSONG, E. D., TAKYİ, T., DAMOAH, D., AMPOMAH, E. A., LARKOTEY, W. (2013). *Internet Trolling in Ghana*. International Journal of Emerging Science and Engineering (IJESE) (p. 42-43).
- ARENDT, H. (2012). *Kötülüğün Sıradanlığı: Adolf Eichmann Kudüs’te*. İstanbul: Metis Yayınları, 2. Baskı.
- ARKAN, H. (2015). Talat Paşa’nın Savunmasıdır. Yiğit Bener (Ed.). *İçimizdeki Ermeni (1915-2015)* içinde. İstanbul: Can Yayınları (s. 25-28).
- ATABAY, M. (2008). Anadoluculuk. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Cilt 4: Milliyetçilik* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı (s. 515-532).
- ATAMAN, H. (2012). Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları. Yasemin İnceoğlu (Ed.). *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde İstanbul: Ayrıntı Yayınları (s. 47-80).
- ATATÜRK, M. K. (2008). Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri’nden. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Cilt 4: Milliyetçilik* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı (s. 1001-1003).

AVAGYAN, A. ve MINASSIAN, G.F. (2005). *Ermeniler ve İttihat ve Terakki: İşbirliğinden Çatışmaya*. İstanbul: Aras Yayıncılık, 2. Baskı.

AVCI, S. , S. (2015). *Ermeninin hançeri, paranoyak arzu*. Birikim Dergisi. İstanbul, Nisan 2015 (s. 12-17).

AVCIOĞLU, D. (1978). *Milli Kurtuluş Tarihi: 1838'den 1995'e-Üçüncü Kitap*. İstanbul: Tekin Yayınevi, 3. Baskı.

AYDEMİR, Ş. S. (1972). *Makedonya'dan Ortaasya'ya Enver Paşa. Üçüncü Cilt (Son), (1914-1922)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

AYGÜL, E. (2010). Facebook'ta Nefret Söyleminin Üretilmesi ve Dolaşıma Sokulması. Tuğrul Çomu (Ed.), *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık (s. 95-140).

BADİOU, A. (2013). *Etik: Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Metis Yayınları, 3. Baskı.

BALİ, R. N. (1996). *Suçlu Sam Amca, Siyonistler ve Yahudiler'dir*. Birikim Dergisi. Sayı 90, Ekim 1996 (s. 60-62).

BAŞTÜRK, E. (2014). *Mağduriyet ile İktidar Arzusu Arasında Türk Sağı: Komplocu Bir Söylemin Anatomisi*. Teorik Bakış Dergisi. Sayı 5, Eylül 2014 (s. 117-150).

BELGE, M. (2006). *Linç Kültürünün Tarihsel Kökeni: Milliyetçilik*. İstanbul: Agora Kitaplığı.

BELGE, M. (2008). Türkiye'de Zenofobi ve Milliyetçilik. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Cilt 4: Milliyetçilik* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı (s. 179-192).

BİLLİG, M. (2002). *Banal Milliyetçilik*. İstanbul: Gelenek Yayıncılık.

BİNARK, M. (2007). Yeni Medya Çalışmaları. Mutlu Binark (Ed.), *Yeni Medya Çalışmaları* içinde. Ankara: Dipnot Yayınları (s. 11-53).

BİNARK, M. (2010). Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi. Tuğrul Çomu (Ed.), *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

BİNARK, M., KARATAŞ, Ş., ÇOMU, T., KOCA, E. (2015). *Türkiye'de Twitter'da Trol Kültürü*. Toplum ve Bilim Dergisi. İstanbul, Aralık 2015. (s. 124-157).

BORA, T. (2006). *Medeniyet Kaybı: Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar*. İstanbul: Birikim Yayınları, 2. Baskı.

BORA, T. (2008). “Ekalliyet Yılanları...”: Türk Milliyetçiliği ve Azınlıklar. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Cilt 4: Milliyetçilik* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı (s. 911-918).

BORA, T. (2009). Türkiye’de Faşist İdeoloji “Hürriyet Değil Faşizm Gibi Bir İdare İstiyoruz”. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Cilt 9: Dönemler ve Zihniyetler* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları (s. 349-369).

BORA, T. (2014). *Türkiye’nin Linç Rejimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

BORA, T. (2017). *Cereyanlar: Türkiye’de Siyasi İdeolojiler*. İstanbul: İletişim Yayınları, 4. Baskı.

BOZARSLAN, H. (2014). Bazı Karşılaştırma Unsurları: Ermeni ve Yahudilerin İmha Edilmesi. Abdullah Onay (Ed.). *Bir Zamanlar Ermeniler Vardı* içinde. İstanbul: Birikim Yayınları, 4.Baskı (s. 71-115).

CASTELLS, M. (2008a). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Üçüncü Cilt: Binyılın Sonu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

CASTELLS, M. (2008b). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Birinci Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı.

COHEN, L. (1971). *From Selected Poems, 1958-1967 by Leonard Cohen*. New York: Bantam Books.

ÇAVDAR, T. (1984). *Talat Paşa: Bir Örgüt Ustasının Yaşam Öyküsü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ÇOMU, T. (2010). Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi. Tuğrul Çomu (Ed.), *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık (s. 146-147).

DEWDNEY, A. and RIDE, P. (2006). *The New Media Handbook*. Oxon: Routledge Taylor&Francis Group.

DIJK, J. V. (2003). Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım (Çev: Nurcan Ateş). *Söylem ve İdeoloji*. Barış Çoban ve Esra Özarslan (Ed.). İstanbul : Su Yayınları.

DIJK, J, V. (2006). *The Network Society*. London: SAGE Publications, Second Edition.

DÜNDAR, F. (2008). Milli Ezber: Saf Türk-Karışık Öteki. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Cilt 4: Milliyetçilik* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı (s. 893-900).

ENGİN, M. S. (2015). Web Teknolojileri Dünyasında Yeni Trendler. Arzu Baloğlu (Ed.), *Sosyal Medya Madenciliği* içinde. İstanbul: Beta Basım Yayım (s.40).

ERASLAN, L. ve ESER, D.Ç. (2015). *Sosyal Medya Toplum Araştırma: Sosyal Medya Sosyolojisine Giriş*. İstanbul: Beta Basım Yayım.

ERIKSEN, T.H. (2007). Nationalism and the Internet. *Nations and Nationalism*. 13, 1. (p. 1-17)

ERTAN, M. (2016). Türk Sağının Kızılbaş Algısı. İnci Özkan Kerestecioğlu ve Güven Gürkan Öztan (Ed.). *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı (s. 203-241).

FUCHS, C. (2014). *Social Media: A Critical Introduction*. London: SAGE Publications.

GEORGEON, F. (2008). Türk Milliyetçiliği Üzerine Düşünceler: Suyu Arayan Adam’ı Yeniden Okurken. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Cilt 4: Milliyetçilik* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı (s. 23-36).

GIRARD, R. (2005). *Günah Keçisi*. İstanbul: Kanat Kitap.

GÖÇEK, F. M. (2008). Osmanlı Devleti’nde Türk Milliyetçiliğinin Oluşumu: Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Cilt 4: Milliyetçilik* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı (s. 63-76).

GÜREL E. ve YAKIN, M. (2007). *Ekşi Sözlük: Postmodern Elektronik Kültür*. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, Cilt:4, Sayı:4, Konya, Ocak 2007. (s. 203-219).

HALAÇOĞLU, Y. (2004). *Ermenilerin Suriye’ye Nakli: Sürgün mü, Soykırım mı? Belgeler*. Ankara: ATO Yayınlar.

HARDAKER, C. (2013). *Uh....not to be Nitpicky,,,but...The Past Tense of Drag is Dragged, not Drug*. Journal of Language Aggression and Conflict. (p. 58-86).

HOBBSAWM, E. J. (1993). *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, "Program, Mit, Gerçeklik"*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

HÜR, A. (2009). Türk Milli Kimliğinin Kurucu Unsuru Olarak Ermeni Tabusu. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Cilt 9: Dönemler ve Zihniyetler* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları (s. 1121-1148).

İNCEOĞLU, Y. ve ÇOBAN, S. (2014a). Giriş. Yasemin İnceoğlu ve Savaş Çoban (Ed.). *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* içinde. İstanbul: Ayrıntı Yayınları (s. 7-10).

İNCEOĞLU, Y. ve ÇOBAN, S. (2014b). "Öteki"leştirme Sürecinde Medyanın Yeri. Yasemin İnceoğlu ve Savaş Çoban (Ed.). *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* içinde. İstanbul: Ayrıntı Yayınları (s. 50-102).

İNCEOĞLU, Y. ve SÖZERİ, C. (2012). Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: "Ya sev ya terk et ya da..." Yasemin İnceoğlu (Ed.). *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde. İstanbul: Ayrıntı Yayınları (s. 23-37).

İNSEL, A. (2015). *Medenileşmenin Gereği Olarak Soykırımla Yüzleşmek*. Birikim Dergisi. İstanbul, Nisan 2015 (s. 5-7).

KAHRAMAN, M. (2014). *Sosyal Medya 101 2.0: Pazarlamacılar için Sosyal Medyaya Giriş*. İstanbul: Mediacat Kitapları.

KAPANOĞLU S. vd. (2002). *Kutsal Bilgi Kaynağı Ekşi Sözlük*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

KAPANOĞLU S. (2012). *Etkileşimli Tematik Sözlükler ve Sosyal Medya-Ekşi Sözlük*. Bilişim Dergisi. Sayı: 140. Ankara: Türkiye Bilişim Derneği (s. 28-35).

KARA, T. (2013). *Sosyal Medya Endüstrisi*. İstanbul: Beta Basım Yayım.

KARAN, U. (2012). Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk. Yasemin İnceoğlu (Ed.). *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde. İstanbul: Ayrıntı Yayınları (s. 81-102).

KARAŞLI, K. (2014). Gül Olmayı Beceremeyen Medya ve Siyaset Dilinin Dikenleri. *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* içinde. İstanbul: Ayrıntı Yayınları (s. 239-274).

KARAŞLI, K. (2015). Tarih, Coğrafya, İçimizdeki ve Dışımızdaki Ermeniler. Abdullah Onay (Ed.). Yiğit Bener (Ed.). *İçimizdeki Ermeni (1915-2015)* içinde. İstanbul: Can Yayınları (s. 29-38).

KARATAŞ, Ş. ve BİNARK, M. (2016). *Yeni Medyada Yaratıcı Kültür: Troller ve Ürünleri 'Caps'ler*. TRT Akademi Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, Ankara, Temmuz 2016. (s. 426-448)

KAVAK, H.Z. (2014). *22. Yıl Dönümünde Hocalı Katliamı*. İstanbul: İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi.

KAYA A. (2011). *Türkiye’de Çerkesler: Diasporada Geleneğin Yeniden İcadı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

KEARNEY, R. (2012). *Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar: Ötekiliği Yorumlamak*. İstanbul: Metis Yayınları.

KERESTECİOĞLU, İ. Ö. (2016). Korku ve Siyaset: Türk Sağının Ezberlerini Çözümlmek. İnci Özkan Kerestecioğlu ve Güven Gürkan Öztan (Ed.). *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı (s. 29-43).

KIRCOVA, İ. ve ENGİNKAYA, E. (2015). *Sosyal Medya Pazarlama*. İstanbul: Beta Basım Yayım.

KOÇAK, G. (2015). Buzlar ve Fotoğraflar. Yiğit Bener (Ed.). *İçimizdeki Ermeni (1915-2015)* içinde. İstanbul: Can Yayınları (s. 223-228).

KÖKER, Ö. ve DOĞANAY, Ü. (2010). *İrkçi Değilim Ama: Yazılı Basında İrkçi Ayrımcı Söylemler*. Ankara: Kapasite Geliştirme Derneği.

KUTLAY, N. (1992). *İttihat Terakki ve Kürtler*. Ankara: Beybun Yayınları, 3.Basım.

LAÇİNER, Ö. (2014a). Sunuş. Abdullah Onay (Ed.). *Bir Zamanlar Ermeniler Vardı* içinde. İstanbul: Birikim Yayınları, 4.Baskı (s. 9-12).

LAÇİNER, Ö. (2014b). Hrant Dink’in Katledilmesi Bir Milat Olmalıdır. Abdullah Onay (Ed.). *Bir Zamanlar Ermeniler Vardı* içinde. İstanbul: Birikim Yayınları, 4.Baskı (s. 15-24).

LAÇİNER, Ö. (2014c). Önümüzdeki Geçmiş. Abdullah Onay (Ed.). *Bir Zamanlar Ermeniler Vardı* içinde. İstanbul: Birikim Yayınları, 4.Baskı (s. 55-70).

LEVINAS, E. (1998). *On Thinking of The Other: Between Us*. Londra: Athlone Press.

MAHÇUPYAN, E. (2014). Ermeni Meselesinin Öteki Yüzü. Abdullah Onay (Ed.). *Bir Zamanlar Ermeniler Vardı* içinde. İstanbul: Birikim Yayınları, 4.Baskı (s. 117-147).

MANOVICH, L. (2001). *The Language of New Media*. Massachusetts: The MIT Press.

MERCİMEK, B., YAMAN, N., KELEK, A., ODABAŞI, H. (2016). *Dijital Dünyanın Yeni Gerçeği: Troller*. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:6, Sayı:1, Edirne, 2016. (s. 67-77)

MİLLAS, H. (1998). *Ulusal Kimlikler, Türkler, Yunanlılar ve Edebiyat Metinleri*. Defter Dergisi. Yıl:11, Sayı:32, İstanbul: Metis Yayınları (s.27-34).

MİLLAS, H. (2008). Milli Türk Kimliği ve ‘Öteki’ (Yunan). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Cilt 4: Milliyetçilik* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı (s. 193-201).

NEFES, T.S. (2015). *Online Anti-Semitism in Turkey*. New York: Palgrave Macmillan Press.

ÖZDOĞAN, G., ÜSTEL, F., KARAKAŞLI, K. VE KENTEL, F. (2009). *Türkiye’de Ermeniler: Cemaat-Birey-Yurttaş*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ÖZKIRIMLI, U. (2016). *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 6. Basım.

ÖZMAN, A. ve DEDE, K. (2016). Türk Sağ ve Masonluğun Söylemsel İnşası. İnci Özkan Kerestecioğlu ve Güven Gürkan Öztan (Ed.). *Türk Sağ: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı (s. 169-201).

PARLAK, İ. (2015a) Önsöz. İsmet Parlak (Ed.). *Öteki’nin Var Olma Sancısı: Türk Politik Kültüründe Şeytanlaştırma Eğilimleri* içinde. Bursa: Dora Basım-Yayın (s. 7-12).

PARLAK, İ. (2015b) Kimliğin İnşası, Ötekinin İcadı ve Şeytanlaştırma. İsmet Parlak (Ed.). *Öteki’nin Var Olma Sancısı: Türk Politik Kültüründe Şeytanlaştırma Eğilimleri* içinde. Bursa: Dora Basım-Yayın (s. 25-122).

POSTER, M. (1999). *National Identities and Communications Technologies*. Information Society. Vol:15. (p. 235-240)

POYNTER, S. (2010). *The Handbook of Online and Social Media Research: Tools and Techniques for Market Researchers*. West Sussex: Wiley Publication.

REICH, W. (1976). *Dinle Küçük Adam*. İstanbul: Selkan Yayınları.

RENAN, E. (1946). *Nutuklar ve Konferanslar. Millet Nedir? içinde*. Ankara: Sakarya Basımevi.

ROMERO, L.D. (2014). On the Web and Contemporary Social Movements. B. Patrut and M. Patrut (Eds.) *Social Media in Politics: Case Studies on the Political Power of Social Media* içinde. Switzerland: Springer International Publishing. (p. 19-34)

SCHNAPPER, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

SEYFETTİN, Ö. (1972). *Ashab-ı Kehfimiz, Bir Ermeni Gencinin Hatıra Defteri*. İstanbul: Malazgirt Yayınları.

SKEY, M. (2009). *The national in everyday life: A critical engagement with Michael Billig's thesis of Banal Nationalism*. Sociological Review. 57, 2. Oxford: Blackwell Publishing (p. 331-346)

SUSTAM, E. (2014). *Karşıt-iktidar Aracı Alarak Komplonun Toplumsal İnşası*. Teorik Bakış Dergisi. Sayı 5, Eylül 2014 (s. 98-116).

SZULC, L. (2017). Banal Nationalism in the Internet Age: Rethinking the Relationship Between Nations Nationalisms and the Media. M. Skey and M. Antonsich (Eds.) *Everyday Nationhood: Theorising Culture, Identity and Belonging after Banal Nationalism* içinde. London: Palgrave Macmillan (p. 53-74)

ŞİMŞEK, A. (2012). Araştırma Modelleri. Ali Şimşek (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları (s. 80-106).

ŞİMŞİR, B. (2013). *Ermeni Meselesi: 1774-2005*. Ankara: Bilgi Yayınevi. 6. Basım.

TİMİSİ, N. (2005). Sanallığın Gerçekliği İnternetin Kimlik ve Topluluk Alanlarına Girişi. Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay (Ed.), *İnternet, Toplum, Kültür* içinde. Ankara: Epos Yayınları (s. 89).

TİMUR, T. (2007). *Türkler ve Ermeniler: 1915 ve Sonrası*. Ankara: İmge Kitabevi, 3. Baskı.

TÖRENLİ, N. (2005). *Bilişim Teknolojileri Temelinde Haber Medyasının Yeniden Biçimlenişi: Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

TURAN, Ö. ve ÖZTAN, G., G. (2018). *Devlet Akı ve 1915: Türkiye’de “Ermeni Meselesi” Anlatısının İnşası*. İstanbul: İletişim Yayınları.

TÜRKEŞ, A. Ö. (2008). Milli Edebiyattan Milliyetçi Romanlara. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Cilt 4: Milliyetçilik* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı (s. 811-828).

URAS, E. (1976). *Tarihte Ermeniler ve Ermeniler Meselesi*. İstanbul: Belge Yayınları.

UYURKULAK, M. (2015). Salonda Gezinen Hayalet. Yiğit Bener (Ed.). *İçimizdeki Ermeni (1915-2015)* içinde. İstanbul: Can Yayınları (s. 123-125).

YUMUL, A. (1998). Ermeniler: Millet-i Sadıka mı, Beşinci Kol mü, Geçmişin Yadigarları mı? Ali Berktaş ve Hamdi Can Tuncer (Ed.). *Tarih Eğitimi ve Tarihte “Öteki” Sorunu* içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları (s. 85-93).

YUMUL, A. (2015). Başka Tanrı’nın Çocukları. İsmet Parlak (Ed.). *Öteki’nin Var Olma Sancısı: Türk Politik Kültüründe Şeytanlaştırma Eğilimleri* içinde. Bursa: Dora Basım-Yayın (s. 349-366).

YUMUL, A. ve ÖZKIRIMLI, U. (2000). *Reproducing the nation: ‘banal nationalism’ in the Turkish press*. Media, Culture and Society. Vol:22/6. (p. 787-804).

ZİZEK, S. (2011). Milletin Keyfini Çıkar, Kendinmiş Gibi. *Metis Seçkileri: Kırılğan Temas* içinde. İstanbul: Metis Yayınları, 3.Baskı (s. 211-258).

ZÜRCHER, E. J. (2016). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 33. Baskı.

YARARLANILAN İNTERNET SİTELERİ

Alexa (2018). 30 Ocak 2018 tarihinde <https://www.alexa.com/topsites> adresinden erişildi.

Council of Europe (2018). 8 Mart 2018 tarihinde https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680505d5b adresinden erişildi.

Ekşi Sözlük (2016, 26 Ocak). 30 Ocak 2018 tarihinde <https://eksisozluk.com/entry/19784395> adresinden erişildi.

Ekşi Sözlük (2017, 29 Aralık). 30 Ocak 2018 tarihinde <https://eksisozluk.com/eksi-sozlukte-2017-yilinda-olan-biten--5535391> adresinden erişildi.

Facebook (2018, 30 Ocak). Wikizero içinde. 30 Ocak 2018 tarihinde <http://www.wikizero.info/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvRmFjZWJvb2s> adresinden erişildi.

İnci Sözlük (2018, 30 Ocak). 30 Ocak 2018 tarihinde <http://www.incisozluk.com.tr/?sa=yaritim&sa2=yaritim> adresinden erişildi.

İnstela (2014, 24 Aralık). 30 Ocak 2018 tarihinde <https://tr.instela.com/instela-kurallari---13614784> adresinden erişildi.

Nefret Söylemi (2018, 1 Mart). 1 Mart 2018 tarihinde <http://www.nefretsoylemi.org/metodoloji.asp> adresinden erişildi.

Türk Dil Kurumu (2018). 31 Ocak 2018 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a7c2e99d3fc23.20507238 adresinden erişildi.

Türk Dil Kurumu (2018). 29 Mart 2018 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5abce6700d1730.19841609 adresinden erişildi.

Türk Tarih Kurumu (2018). 9 Mayıs 2018 tarihinde <http://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3-Lozan13-357.pdf> adresinden erişildi.

Twitter (2018, 2 Şubat). Wikizero içinde. 2 Şubat 2018 tarihinde <http://www.wikizero.info/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvVHdpdHRlcg> adresinden erişildi.

Uludağ Sözlük (2018, 30 Ocak). 30 Ocak 2018 tarihinde <https://www.uludagsozluk.com/hakkinda/> adresinden erişildi.

Youtube (2018, 2 Şubat). Wikizero içinde. 2 Şubat 2018 tarihinde <http://www.wikizero.info/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvWW91VHViZQ> adresinden erişildi.

EK:1

EKŞİ SÖZLÜK'TE İÇİNDE “ERMENİ” KELİMESİ GEÇEN BAŞLIKLAR¹⁵

ermeni ve rum dönmesi olarak trabzonlular
 ermeni kızları
 ermeni soykırımı
 14-17 eylül potsdam üniv ermeni soykırımı çalıştay
 14 eylül 2017 ermeni soykırımı çalıştay
 ermeni rum kürt arap ile karışmış ulus
 ermeni
 ermeni tarihçilerin gözünden malazgirt muharebesi
 istanbul'un ermeni ve rum kabadayıları
 afedersin çok daha çirkin şeyler ermeni diyen oldu
 tribün lideri ermeni olan takım
 dadyan ermeni ilköğretim okulu
 ermeni ve rum kültür varlıklarıyla kayseri
 ermeni askerlerin tehditkar fotoğrafı
 ermeni kelimesini küfür olarak kullanmak
 filistin'in ermeni soykırımı anısına pul çıkarması
 ermeni soykırımı yoksa ermeniler neden bize düşman
 ortak türk ve ermeni isimleri
 ermeni kökenli olduğunu kabullenemeyen kayserili
 azerbaycan'ın ermeni birliklerini vurması
 ermeni techiri soykırım değil nefsi müdafaadır
 ermeni techiri nefsi müdafaadır
 1863 ermeni milleti nizamnamesi
 annesi musevi babası ermeni olan solcu ateist gay
 sözlükteki ermeni yazarlar
 ermeni soykırımını tanıyan ülkeler listesi
 ermeni malları
 pkk bir ermeni terör örgütüdür
 gömlek cebimde ermeni kartı
 filistin yönetiminin ermeni soykırımı hatıra pulu
 kürt vs ermeni
 ermeni diasporası
 ermeni rum değiliz biz bu vatanın çocuklarıyız
 ermeni erkekle evlenen türk kızı
 ermeni cemiyetleri
 ermeni müziği
 üç hilal'in mucidi ermeni ülkücümüzün vefatı
 ermeni saklayanın evini yakın kapısı önünde asın
 sözde ermeni soykırımını kabul eden ülkeler
 rusya'nın ermeni soykırımını tanınması
 ermeni uşağı kahpeler

¹⁵ Son erişim tarihi 29.09.2017'dir.

surp pırgıç ermeni hastanesi
 ermeni halk müziği
 ermeni kültürü ve dayanışma derneği
 ermeni soykırımını kabul eden sözlük yazarları
 ermeni tehciri
 sözde ermeni soykırımı
 ermeni mezalimi
 ermeni soykırımının sherlock holmes'u
 24 nisan 2017 ermeni soykırımı anması
 türkiye'de 30000 kürd öldürüldü 1 milyon da ermeni
 ermeni dramı
 affedersin ermeni
 bir ermeni'nin türkiye cumhuriyeti'ni yok etmesi
 ermeni okullarının duvarına ırkçı yazılar yazmak
 15 mart 2017 ermeni patrik seçimine müdahale
 özel anarat hıgutyun ermeni okulu
 özel feriköy ermeni ilk ve orta okulu
 nersesyan yermonyan ermeni ilkokulu
 ermeni katliamı yapıldığı çok açık
 yunan ermeni ve arapların osmanlı torunu olması
 chp'nin kürdce ermeni ve lazca hayır diyememesi
 uluslararası hukuk açısından ermeni sorunu
 ermeni hısmı türklüğün yaşayan düşmanısın
 özel esayan ermeni ilköğretim okulu ve lisesi
 kılıçdaroğlu'nun annesinin ermeni olması
 kilikya ermeni krallığı
 fransa'da ermeni soykırımı inkar yasasının iptali
 sırp yunan ermeni ve kürtlere düşman olmayan türk
 hdp'nin ermeni soykırımı iddasını tbmm'ye taşıması
 ali nasuh mahruki ermeni midir
 gedikpaşa ermeni protestan kilisesi
 ermeni dölü
 hepimiz ermeni oldunuz neden şehit olmadınız
 ingiliz dururken yunan ve ermeni'ye düşman olmak
 ermeni bestekarlar
 donald trump'ın ermeni soykırımını tanınması
 hulusi akar'dan ermeni vekile çok sert tepki
 çavuşoğlu'nun ermeni vekile verdiği efsane ayar
 ermeni öğrencilerin abd'de atatürk dersi basması
 ermeni çomarı
 fransa'nın ermeni soykırımını inkar yasası
 surp asdvadzadzin ermeni kilisesi
 ermeni mimarisi
 türkiye 10 milyon kürd 100 milyon ermeni öldürdü
 ermeni kızları vs türk kızları
 ermeni sinema oyuncuları
 almanya'nın ermeni soykırımını kabul etmesi
 22 eylül 2005 boğaziçi ermeni konferansı

süryani ermeni ve ezidiler bizi bağışlasın
 27 ağustos 2016 tr'deki ermeni ajanların ifşası
 bayburt'ta ermeni mezalimi
 1915 öncesi anadolu'daki ermeni nüfusu
 ermeni güreşçiyi 23 saniyede yenen azeri mutluluğu
 ermeni haltercinin korkunç kazası
 türkçe konuştuğu için sınır dışı edilen ermeni
 ermeni mimarlar
 ermeni mülkü cumhuriyetin temelidir
 ermeni soykırımını inkar edenlerin hapse atılması
 ermeni kültürü
 türkiye'nin ermeni soykırımını kabul etmesi
 ermeni lafının hakaret olarak kullanılması
 ermeni sözünün hakaret olarak kullanılması
 ermeni belgeleriyle ermeni soykırımı yalanı
 özel getronagan ermeni lisesi
 ermeni evlatlıklar
 balıklı ermeni mezarlığı
 ermeni katliamı
 ermeni tehcirini bugün olsa yine yapardık
 en güzel ermeni ölmüş ermeni
 atatürk'ün ermeni tehciri ile ilgili düşünceleri
 ermeni belgeleriyle 1915
 vikipedi'deki türkçe ermeni soykırımı sayfası
 ermeni ve yunan bayrakları arasındaki hdp bayrağı
 sözde ermeni soykırımı iddiaları
 ermeni sorunu
 ermeni soykırımı'nı soykırım tehdidiyle savmak
 almanya'nın ermeni soykırımı tasarısı tam metni
 misvak dergisinin ermeni soykırımı karikatürü
 ermeni soykırımını kabul eden ülke ve kuruluşlar
 azerbaycan'ın ermeni soykırımını tanıması
 almancıların ermeni soykırımı tepkisi
 hdp'liler ermeni mallarını iade etsin kampanyası
 ermeni meselesine takım tutar gibi yaklaşmak
 ermeni soykırımını kürtlerin yapmış olması
 ermeni soykırımını kabul etmeyen sözlük yazarları
 ilber ortaylı'nın ermeni soykırımına dair görüşü
 sözde ermeni soykırımı tasarısı
 notos'un ermeni edebiyatını kapak yapması
 şaka maka almanların artık ermeni katliamı demesi
 neden hep ninelerimiz ermeni
 kars caddelerinde ermeni avına mı çıkalım
 türkiye'de ermeni olmak
 hala ermeni misiniz
 hayko bağdat'ın ermeni çıkması
 azeri ve ermeni dövüşçülerin birbirine girmesi
 150 belgede ermeni meselesi

ermeni soykırımllı şarkının eurovision'u kazanması
 ermeni soyadları
 12 nisan 2015 papa'nın ermeni soykırımı demesi
 istanbul'daki ermeni kütüphaneleri
 surp nişan ermeni kilisesi
 1915 ermeni soykırımı
 24 nisan 2016 ermeni soykırımı anması
 islam ve ermeni soykırımı
 ermeni soykırımı'nı savunanların hdp'li olmaları
 ermeni soykırımı yalanının artık sıkması
 25 nisan 2015 ny'da ermeni'ye saldıran türk
 almanya'nın ermeni tehcirindeki rolü
 ermeni soykırımı'nın şahitleri
 ermeni topraklarında bayrağımız dalgalanıyor
 ermeni askerin ölüp azeri'nin ise şehit olması
 ermeni çifti öldüren azeri askerler
 müzik ve ermeni diasporası
 güney kıbrıs'ın ermeni soykırımını kabul etmesi
 azeri vs kürt vs ermeni vs arap vs boşnak
 alparslan türkeş ermeni miydi
 ırkçı bir ermeni yazısının debe'ye girmesi
 ermeni mallarına el koymuş türkiye zenginleri
 conan'ın ermeni soykırımını tanıması
 temsili ermeni
 çölde türk ve ermeni arasında yaşanan diyalog
 moskova'daki ermeni restorantı kapısındaki harita
 pkk aslen ermeni örgütüdür
 ermeni edebiyatı numuneleri
 kayseri'de harabe olmuş ermeni kiliseleri
 kürt ve ermeni hareketleri arasındaki benzerlikler
 her taşın altında ermeni veya kripto ermeni aramak
 ermeni miyim rum muyum kürt müyüm pkk'lı mıyım lan
 rus kulübünden ermeni futbolcu transfer etmek
 ermeni piçleri
 türk kürt ermeni rum arap ile mozaik olmak
 ermeni milliyetçiliği
 imzacıların ermeni aşığı çıkması
 instagram'da ermeni soykırımı idiası
 hanedanı sürgüne ağlayıp ermeni tehciri'ne susmak
 ben japon'um ermeni falan değilim
 ermeni askere pkk paçavrasıyla cenaze töreni
 pkk'lılara ermeni demek
 tereddüt etmeden ermeni soykırımını kabul ediyorum
 ermeni soykırımı yoktur ermeniler buharlaşmıştır
 beşiktaş surp asdvadzadzin ermeni kilisesi
 1915 ermeni tehcirine karşı çıkan osmanlı valileri
 ermeni kızı
 türkiye'nin parçalanması ve ermeni sorunu

şişli ermeni mezarlığı
 rusya'nın ermeni soykırımını kabul etmesi
 yeşilköy ermeni okulu
 sözde ermeni dili ve edebiyatı
 ermeni edebiyatı
 26 kasım 2015 teog ermeni soykırımı sorusu
 25 kasım 2015 rusya'nın ermeni soykırımı yasası
 ermeni diasporasının 1001 geceden rahatsız olması
 ermeni gelini gibi kırmak
 tl simgesinin ermeni parasından arak olması
 samatya surp kevkork ermeni kilisesi
 portishead'in sözde ermeni soykırımı açıklaması
 bilimsel kanıt görünce kaçan ermeni
 rum ermeni olmanın türk olmaktan daha güzel olması
 avrupa ermeni federasyonu'nun hdp'yi desteklemesi
 akp'ye oy veren ermeni
 ermeni gampr köpeği
 ermeni soykırımı iddiası emperyalist bir yalandır
 ermeni soykırımı emperyalist bir yalandır
 ermeni soykırımı yoktur
 içimizdeki ermeni
 türklere düşman olmayan sırıp yunan ermeni ve kürt
 ermeni asıllı türk
 aramyan uncuyan ermeni ilköğretim okulu
 ermeni meselesi
 ermeni kızlarının dayanılmaz cazibesi
 sözlükteki ermeni kızlara açık mektup
 kız arkadaşın ermeni olması
 şanlı ermeni bayrağı altında güneşlenmek
 ermeni kadınlarının resmen sanat eseri olmaları
 aldığınız paralarla ermeni lobilerine gidiyorsunuz
 hepiniz ermenisiniz ermeni piçisiniz
 ermeniler sizi çok seviyor ermeni piçleri
 kemal kılıçdaroğlu ermeni dönmesi mi
 kürt ermeni dayanışması
 yalnızım dostlarım'ı söyleyen ermeni bernie dayı
 almanların ermeni soykırımı'ndaki payı
 ermeni bilim adamları
 doğu perinçek'in ermeni soykırımı davası
 kanalizasyonda ermeni mezar taşı bulmak
 hdp'ye oy veren ermeni
 23 mart 1923 atatürk'ün ermeni meselesi yorumu
 instagram'ın ermeni soykırımı iddiası
 instagram'da ermeni soykırımı iddiası
 bi ermeni var
 ermeni devrimci ordusu
 ermeni mutfağı
 bildiğin ermeni olup orta asya güzellemesi yapmak

türkiyeli ermeni şairler
 hdp'nin kızılbaş ermeni süryani eşbaşkanı olmaması
 04 07 2015 azerilerin ermeni hava aracı düşürmesi
 dua eden ermeni'nin karşısına geçip ezan okumak
 caddelerde ermeni avına çıkmak
 tbmm'de afedersiniz ermeni vekiller bile var
 ermeni katliamını kürtler yapmıştır
 türkiye'de hala ermeni yahudi rum bulunması
 ona buna faşist diyen ermeni tohumu
 brezilya'nın ermeni soykırımını tanıması
 türk düşmanı ırkçı ermeni klibi
 ermeni soykırımı iddiasına karşı argüman
 ermeni gençten insanlık dersi
 ermeni lobisi-new york times-economist-paralel
 hpd ermeni mitingi yapıyor gitmeyin
 ilber ortaylı'nın ermeni soykırımı röportajı
 ispanya'nın ermeni soykırımı önergesini reddetmesi
 ispanya'nın ermeni soykarımı onergesini reddetmesi
 tarihte ermeniler ve ermeni meselesi
 100.yılında ermeni soykırımı'nı konuşmak
 halkların demokratik partisi ve ermeni soykırımı
 ermeni bir ailenin çocuğunu yetiştirme biçimi
 elazığ'daki ermeni kilisesi'ne otel ruhsatı vermek
 hdp'ye dinsiz sünnetsiz ermeni komünist denecek
 isveç'in ermeni yalanlarını kabul etmemesi
 ermeni soykırımının hukuken yok hükmünde olması
 ermeni soykırımı yoktur demek
 filistin'de basılan ermeni soykırımı pulu
 ermeni tehciriyle yüzleşmek için olası adımlar
 1915 vesilesi ile ermeni ve çerkesler
 türk ile ermeni arasında geçen soykırım muhabbeti
 ermeni soykırımı başlığı taşısın kampanyası
 pierre loti ve ermeni soykırımı
 rok'un ermeni soykırımını kabul etmesi
 ermeni halkı toplu cinayetin ilk kurbanıdır
 500 yıl uslu durup osmanlı batınca efelenen ermeni
 alem ermeni'nin rum'un malını alırken uyuyan dede
 belge gören ermeni soykırımı savunucusu
 ilk ermeni başbakanı'nın itirafları
 ermeni soykırımı iddiasını protesto eden araplar
 israil'in ermeni soykırımını tanıması
 ermeni tehciriyle yüzleşmememizin nedenleri
 ermeni incinmesi
 1827 yılı bugünkü ermenistan'daki ermeni nüfusu
 kürdistan kurulursa ermeni katliamını üstlenir mi
 amerika'daki ünlü dallamalarının ermeni olması
 ermeni soykırımı'nın 100.yıl anma etkinliği
 katledilen 1.5 milyon ermeni'nin kemikleri nerede

türk ulusu ermeni ulusundan büyüktür
 troçki'nin ermeni soykırımı öngörüsü
 ermeni suçlamaları ve gerçekler
 ankara'da ermeni soykırımı anması
 kürtlerin ermeni yalakalığı
 anneannem bir ermeni'ymiş
 ermeni ulusal bildirgesi
 ittihatcıların efendi adam yerine ermeni tercihi
 ermeni soykırımı yerine ermeni tehciri denilsin
 erivan'a girip ermeni soykırımı anıtını yıkmak
 ermeni yetimini ermeni mezarlarına işettirmek
 23 nisan 2015 cnn türk ermeni tehciri tartışması
 ermeni yetimi evlat edinip azınlıkları bombalamak
 gerçekten ermeni soykırımı oldu mu
 ermeni vs çerkez
 istanbul'un en zenginleri ermeni
 ermeni meselesini tartışmayı tarihçilere bırakmak
 ermeni soykırımına katılmış sözlük yazarları
 ermeni soykırımı şehitleri meydanı
 ermeni mülklerinin yağmalanması
 sivas'ta yaşamış 100 bin ermeni
 sözde ermeni soykırımını reddeden ülkeler
 ermeni soykırımı yoktur varsa da kürtler yaptı
 24 nisan 2015 ekşi sözlük ermeni tehciri iç savaşı
 dünya ermeni olsun
 putin'in ermeni soykırımı ifadesini kullanması
 sivas'tan rus ordusuna katılan 15 bin ermeni
 ermeni soykırımı tazminatı
 ermeni soykırımını kabul eden mahkemeler
 ak saray'a gelenin ermeni soykırımını kabul etmesi
 babam bir katildi kahraman değil diyen ermeni
 avusturya'nın ermeni soykırımını tanınması
 reddit'teki ermeni soykırımı sorusu
 sözde ermeni soykırımındaki mantık hatası
 ermeni soykırımı tanınırsa olabilecekler
 akp'nin dış politikada ermeni soykırımı fiyaskosu
 akp'nin sözde ermeni soykırımı'nı kabul etmesi
 akp'nin öszde ermeni soykırımı'nı kabul etmesi
 ermeni soykırımını paraleller yaptı
 ermeni tehciriyle yüzleşmeyip ölü taklidi yapmak
 ermeni soykırımının 100.yılı
 terk edilmiş ermeni kiliselerini çürümeye bırakmak
 chp ermeni soykırımı demedi ona yazıklar olsun
 türkiye'deki ermeni kiliseleri
 24 nisan 2015 ermeni soykırımı anması
 ap'de ermeni soykırımı tasarısı'nın kabul edilmesi
 ermeni soykırımını kabul ettikten sonra olacaklar
 olası ermeni ve kürt devletinin sınır çakışması

1.5 milyon ermeni öldürüldü yalanında ısrar etmek
 diyarbakır ermeni soykırımı anıtı
 ermeni tehcirinin yaşanmadığı bir anadolu
 ermeni sorununda 3. yol önerisi
 ermeni soykırımı var diyeni cezalandırmak
 resmi tarihin ermeni soykırımı yalanı
 15 nisan 2015 apnin sözde ermeni soykırım oylaması
 ermeni soykırımında kurumsal roller
 baskların ermeni olması
 ermeni papası
 21. yüzyılda halen ermeni soykırımına inanan insan
 ermeni lobisinin neferinin kim kardashian olması
 1896 istanbul ermeni olayları
 chp'nin ermeni soykırımına bakışı
 ermeni tehcirinin türkiye'ye kaybettirdiği şeyler
 chp'nin ermeni cemaatini temsilen gösterdiği aday
 ak parti'nin ermeni aday göstermesi
 akp'nin afedersin ermeni milletvekili adayı
 yobazların alevilere ermeni deme eğilimi
 parti başkanları yahudi ve ermeni olan ülke
 yahudi miyik ermeni miyik
 ermeni tehciri hiç yaşanmamışçasına yaşamak
 tiksinti veren bir kelime olarak ermeni
 kaynakçalı ermeni meselesi kronolojisi
 makbul ermeni
 işte baş tacı edilecek ermeni
 ermeni değil osmanlı hissediyorum
 doğu anadolu'nun ermeni toprağı olması
 ermeni soykırımı tezini onaylayan mahkeme kararı
 ermeni kilisesi duvarına yazılmış ırkçı yazı
 ermeni devrimci paramaz
 melih gökçek'e göre ermeni kelimesinin anlamı
 suriye'nin ermeni soykırımı'nı tanınması
 ermeni ve rumların oylarını hdp'ye verecek yalanı
 ermeni ve kürtlerin sizden önce burdaydık goygoyu
 recep tayyip erdoğan'ın ermeni sorunu yorumu
 ermeni soykırımı yalanı belgeseli
 ben ermeni değilim makine mühendisiyim
 ab'nin ermeni soykırımını tanıyın çağrısı
 putin'in ermeni soykırımı anmasına katılması
 madem ermeni istemeden vermeli
 madem ki ermeni'sin istemeden vermelisin
 türkiye %10'luk ermeni nüfusa sahip olsaydı
 talat adında bir ermeni
 ermeni çeteleri
 bir ermeni olarak 2015 genel seçiminde oyum mhp'ye
 bomonti ermeni ilköğretim okulu
 dışişleri ajandasında ermeni soykırımının kabulü

ermeni diasporasının geziye verdiği destek
 27 ocak 1973 ermeni asala terör örgütü eylemi
 öcalan'ın ermeni olması
 abdullah öcalan'ın ermeni olduğu iddiası
 ermeni gazetesi
 ermeni terörüne lanet mitingi
 ermeni soykırımı vardır
 antep lilerin ermeni mallarını yağmaladığı iddiası
 rüyada ermeni görmek
 13 yaşındaki türk çocuğun derisini yüzen ermeni
 türk ermeni ilişkileri
 fransa'da ermeni soykırımı yoktur demek
 devleti varken hala türkiye'de yaşayan ermeni
 ermeni kültür
 #kumkapı ermeni incil kilisesi
 türk-ermenî uzlaşması neden bu kadar zor
 ermeni terörü
 kripto ermeni
 soad'ın ermeni soykırımı için turneye çıkması
 sebahat tuncel'in ermeni soykırımı kanun teklifi
 türkler olmasaydı ermeni diye bir şey kalmazdı
 bir ermeni bir rum ve bir türkün program yapması
 12 kasım 2014 ermeni helikopterinin düşürülmesi
 türkiye'deki çürümeye bırakılmış ermeni kiliseleri
 hem kürtler hem türkler bir ermeni boyudur
 annem ermeni babam kürt kendim eşcinselim
 sabiha gökçen'in ermeni olduğu iddiası
 benim ermeni başdanışmanım var
 etiyoopya ermeni cemaati
 1999 ermeni parlamentosu baskını
 ermeni yetimler halısı
 ermeni gözü
 kürt geçinen ateist ermeni
 alternatif kürt geçinen ateist ermeni kalıpları
 kökeni ateist ermeni
 alman belgeleri ermeni soykırımı 1915-16
 kürt anne arap babadan doğan rumla evli ermeni
 sırp anne arap babadan doğma kürtle evli ermeni
 biz başta ermeni'yi dövdürmeyecektik
 işid'in ermeni soykırım anıtını yıkması
 istanbul ermeni patrikhanesi
 herkes uyurken anadoludan kfkasyaya ermeni zulmü
 başbakanlığın ermeni sorunu konulu barış mesajı
 sahibinden satılık ermeni köyü
 sahibinden.com'da satılan 700 yıllık ermeni köyü
 ermeni olduğunu öğrenen ülkücü
 kutsal ermeni papalığı
 ermeni tehciri vs ermeni soykırımı

pazar günü entry giren ermeni yazar
 türkiye'deki ünlülerin çoğunun ermeni olması
 sözlükte ermeni varsa çaylak yapılmalı
 haylara ermeni diyen cahil insan
 ermeni soykırımı varsa benim komşum neden ermeni
 tayyip erdoğan'a ermeni diyerek hakaret etmek
 rte'nin ermeni soykırımı mektubunu kabul etmesi
 küstah ermeni haritası
 ermeni olmak zorunda değiliz
 ermeni öğrenciyi imam hatip lisesine yerleştirmek
 bunlar ermeni yahudi rum tohumu siyonist uşakları
 ermeni adları
 anadolu'da ermeni olmak
 mesut yılmaz'ın ermeni olması
 tayyip erdoğan'ın ermeni sözünün çarpıtılması
 müslüman ermeni
 ermeni ateist ve gay'im ama oyum akp'ye
 ermeni o'granger
 ermeni yahudi ve alevi düşmanı olmak
 afedersiniz ermeni olmak suç mu
 rte'nin afedersin ermeni sözünü eleştirmek
 maalesef ermeni
 daha çirkini ermeni
 ermeni olmayan hırsız
 ermeni asıllı zenci gezici ateist laik öğretmen
 ermeni soykırımının sebepleri
 kılıçdaroğlu ermeni dönmesi mi
 ermeni soykırımı anıtı
 ermeni soykırımı ve toplumsal hafıza
 final sınavında ermeni soykırımı sorusu sormak
 ermeni tehcirinin de bir insanlık suçu olması
 kudüs ermeni patrikliği
 ismail türüt'ü seven ermeni
 denize kürt mü düşse kurtarırsın ermeni mi
 soma için ermeni kilisesinde ayin yapılması
 ermeni soykırımı anketi
 24 nisan 2014 ermeni soykırımı anması
 surp haç ermeni lisesi
 ermeni malı
 kürt yunan ermeni hatta azeriye düşman olmak
 rte'nin sivas katliamıyla ermeni tehcirine bakışı
 osmanlıcıyım derken ermeni katliamını kabul etmek
 ermeni yazarlara açık soru
 ermeni soykırımı meselesinin kabak tadı vermesi
 abd'deki ermeni lobileri gücünü nereden alıyor
 ermeni soykırımı yoktur diye sayıklayan solcu
 ermeni açılımı
 türkiyeli ermeni arkadaşlarma soykırım mektubu

ermeni soykırımını ittihat ve terakki'nin yapması
 ermeni soykırımı muhabbetinin senede 5 gün sürmesi
 yandaş basında ermeni taziyesi ayrışması
 rte'nin ermeni açılımı
 ermeni soykırımını kabul eden başbakan
 diktatör ama ermeni meselesinde olumlu adım attı
 atatürk'ün ermeni gayrimenkullerini dağıtması
 atatürk'ün ermeni taşınmazlarını dağıtması
 özel yeşilköy ermeni ilköğretim okulu
 inönü'nün ermeni alfabesini söyleyerek can vermesi
 ermeni soykırımı kabul edilse olacaklar
 ermeni tasarısı
 nisan 2014 uluslararası ermeni soykırımı gerilimi
 10 nisan 2014 ermeni tasarısının kabul edilmesi
 canı sıkıldıkça ermeni soykırımını oylayan ülke
 abd'nin ermeni soykırımını kabul etmesi
 ermeni muhtar adayının yok sayılması
 yunan'ı ermeni'yi ülkeden kovup suriyeli almak
 ermeni kriptosu olmak
 ermeni'den süryani'den meydana gelmiş kızılbaşlar
 mhp'nin ermeni kökenli meclis üyesi adayları
 hocalı katliamı için yürüyen ermeni
 türk ermeni dostluğu için yapılması gerekenler
 ermeni gazetecilerin akp'yi beğenmesi
 ermeni diasporası vs ermenistan
 türk ermeni düşmanlığı için yapılması gerekenler
 türk ırkçılığı vs ermeni ırkçılığı
 ermeni tüccar vs türk tüccar
 ermeni soykırımı vs srebrenica katliamı
 laik türkiye'de ermeni generalin olmaması
 annenin ermeni babanın rum olması
 annenin rum babanın ermeni olması
 ermeni müslümanlar
 selçuklu mimarisine ermeni mimarisi demek
 öcalan'dan ermeni halkına mektup
 batılılaşan istanbul'un ermeni mimarları
 ermeni olduğunu yıllar sonra öğrenen insanlar
 200 bin ermeni gelecek iddiası
 demokratikleşmeyi ermeni ve rumlar engelliyor
 tuncelili ermeni soylu aleviler
 isviçre'de ermeni soykırımı yoktur demek
 ermeni askerlerinin türk çobanı öldürmesi
 her isteyen ermeni olamaz
 ermeni katliamcısını şakşaklayan solcu aday
 ermeni düşmanlığı
 el kaide için savaşan ermeni
 ermeni soykırımını gezicilerin yapmış olması
 ermeni çingeneler

samatya sapığı ermeni çıktı
 yeşilköy surp stepanos ermeni kilisesi
 ermeni askerlerinin türk bayrağına yaptığı hakaret
 anadolu ermeni tarihi
 kürt ermeni ve çingene asıllılar
 ermeni okulunda andımız hatıraları
 mısırın ermeni soykırımını kabul edeceği haberi
 milli takımda ermeni olmaması
 alevilerin ermeni katliamı tutumu
 ermeniye ısrarla ermeni demek
 ermeni zanaatleri
 özel eseyan ermeni ilköğretim okulu ve lisesi
 anadolu'da 150bin ermeni çocuk türk nüfusa karıştı
 muş'taki ermeni evleri
 türk kürt ve ermeni gen kardeşleridir
 türk kültürü vs ermeni kültürü
 ermeni kilisesi korosundaki kot pantolonlu kız
 ermeni kıpçakçası
 ermeni olduğumu öğrenince hüngür hüngür ağladım
 ermeni lobisi
 hepsi ermeni olanların 2020 olimpiyat yorumu
 olimpiyatları istemeyenlerin ermeni tohumu olması
 ermeni tohumu
 kahROLSUN faşist ermeni yahudi dönmeleri
 gezi parkı'nın ermeni oyunu olması
 oyunbaz ermeni
 temsili ermeni kuvvetleri erzurum'u ele geçirdi
 ermeni kızlarının çerkez kızlarından güzel olması
 ermeni dili ve edebiyatı
 ermeni edebiyatı numuneleri 1913
 bir kürt bir ermeni ve bir de sırıp
 kürtüm diyen ermeni
 ecdadımızın ekseriyetle ermeni katletmesi
 feriköy'de ermeni teyzeye saldırı
 gezi parkındaki ermeni propagandası
 iskenderun ermeni mezalim anıtı
 ermeni isyanları
 dincilerdeki ermeni takıntısı
 ermeni olup ak parti'yi desteklemek
 bir küfür olarak yahudi ermeni rum yunan kürt
 ermeni yetimine ezan okutmak
 ermeni arşivleri
 ermeni mezarlığına meyhane kuracak akp'li
 türk silahlı kuvvetleri'nde ermeni asker olmak
 türk vatandaşı olmayan 40 bin civarında ermeni
 ermeni olmak
 ermeni düdüğü
 gezi parkı'nda sözde ermeni soykırımı taraftarları

taksim ermeni mezarlığı
 istanbul'daki ermeni soykırımı anıtı
 chp'li alevi komünist kürt ermeni işçi güçsüz
 bir türk kürt ortak vahşeti ermeni katliamı
 ahtamar ermeni değil türk kilisesi
 7 ermeni öldüren için 7 cehennem kapısı kapanacak
 ermeni lejyonu
 tunceli'nin yüzde doksanı ermeni dönmesidir
 ermeni soykırımı kutlaması
 24 nisan 2013 ermeni soykırımı anması
 geleneksel ermeni soykırımı tasarısı şenlikleri
 ermeni katolik ateist müslüman laik insan
 birinci dünya savaşı ve ermeni sorunu
 belli ki ermeni
 kürt alevi ermeni kemalci olup sünni türk olamamak
 alevi ermeni ve kürtlerin habire mağdur olması
 türk'ten nefret eden ermeni'ye açık mektup
 ermeni soykırımının türkiye'de kabul edileceği gün
 solcu görünümlü liberal ermeni ve kürt faşisti
 samatya'da yaşlı ermeni kadınlara saldırı
 ermeni süreci
 ermeni asıllı zenci kilise şarkıcısı
 hocalı katliamını kınayan ermeni
 ermeni tehcirinin doğru bir hareket olması
 30 saniyede ermeni misin testi
 ermeni piçinin elini mi sıkıyorsunuz
 ermeni milliyetçisi
 ermeni olmadığı halde galatasaray'ı tutan insan
 27 ocak 2013 ermeni halkının yanındayız eylemi
 kumkapı ermeni incil kilisesi
 yahudi vs ermeni
 ermeni soykırımı varsa soad nasıl kuruldu
 ermeni asıllı kürt alevisi
 surp astvazazin ermeni kilisesi
 ermeni sovyet sosyalist cumhuriyeti devlet arması
 ermeni ırkçısı
 kürtçe duyunca çılgına dönen ermeni
 ayağa kalkmayan ermeni olsun
 adile naşit'i ermeni olduğu halde sevmek
 ermeni ninnisi
 türkiye'deki ermeni ve yahudilerin varlıklı olması
 ermeni ama iyi çocuktur gerçekten
 türkiye'nin ermeni meselesi
 ulusalcı ermeni izdivacı
 ermeni soykırımı yoktur diyen muhabbet kuşu
 ermeni soykırımını film yapmak
 ermeni gencin kürt gencine verdiği tarihi ayar
 odada türk mutfakta ermeni yatakta rum

erciyes üniversitesi ermeni dili ve edebiyatı
 yezidi süryani ermeni yahudi dönmesi kürtler
 türkiyeli ermeni aydın
 15 ekim 2012 ermeni uçağının erzuruma indirilmesi
 ermeni rum arap kürt zaza
 ermeni yahudi rum asıllı milletvekilleri
 bunlar ermeni dönmesi çocuklar
 ermeni zamanı unutma
 fethullah gülen'in ermeni olma ihtimali
 garip ermeni isimleri
 kayseri'de müslüman olan ermeni vatandaş
 ermeni meselesi hallolunmuştur
 sözde ermeni soykırımı iddiası
 türk ermeni ilişkilerinde tarihi gerçekler
 ermeni sözlük yazarları
 ermeni soykırımı tasarısına misilleme etapları
 özel tarkmanças ermeni ilköğretim okulu
 bdp'nin ermeni soykırımı teklifi
 kınılıada surp krikor lusavoriç ermeni kilisesi
 ermeni yahudi melezi
 ermeni balıkçı
 sünnetli ermeni
 ermeni lafının ormani'den gelmesi
 7 haziran 2012 ikinci ermeni soykırımı
 azerbaycan'ın 8 ermeni askerini öldürmesi
 ermeni pizzası
 ermeni radyosu
 sırrı süreyya önder ermeni soykırımcısıdır
 ermeni hatunun hatrına ağrı'yı verelim gitsin
 yalnız ermeni malı olsun
 alevi geçinen ermeni kökenli ateist
 ermeni kökenli ünlü türkler
 ermeni pilakisi
 ermeni haber ajansı
 t.c. ermeni soykırımı üzerine kurulu bir devlet
 ermeni erkekleri
 24 nisan 2012 ermeni soykırımı anması
 yüz sene önceki olayın peşinde koşan kindar ermeni
 ermeni diye system of a down dinlemeyen faşist
 ermeni milletindenim islam ummetindenim
 ermeni alfabesi
 ermeni araştırmaları enstitüsü
 sözlükte rum ermeni musevi veya süryani olmaması
 ermeni krallığı
 paris'te ermeni kürt dayanışması
 en iyi arkadaşın maalesef ermeni olması
 sözde ermeni dramı
 türkiye'nin ermeni soykırımı var yasası

ermeni soykırımını yahudiler yaptı
 beyaz tenli doğuluların ermeni dönmesi olması
 çankaya köşkü'ne ermeni soykırımı anıtı yapmak
 ermeni soykırımı yoktur diyen fransız
 malatya ermeni mezarlığı
 ermeni sineması
 ermeni soykarımı
 makruhyan ermeni okulu
 anonymous'tan ermeni soykırımı operasyonu
 hepimiz ermeni asıllı türküz
 erozyon sorununun nedeni 1915 ermeni olaylarıydı
 ermeni soykırımını inkar yasasına itiraz
 3 bin yıllık ermeni toprağını kürtlere vermek
 ermeni vatandaşların vermek zorunda olduğu karar
 ermeni cemaatinin akp'ye oy vermesi
 fransa'nın ermeni soykırımı yasasına sessiz kalmak
 kafaya ermeni kadar taş düşmesi
 1 ermeni öpmek için 1000000 ermeni öldürüldü demek
 ermeni itlafları
 sözde ermeni itlafları
 ermeni kürt yunan
 ermeni soykırımı iddiaları için ne dediler
 ermeni soykırımı yok değil demem desem yalan olur
 azerbaycan'da bir ermeni öldürülse olabilecekler
 hayatında hiç ermeni tanımamış insan
 biz ermeni değiliz
 ermeni olmadığını iddia eden türk
 ermeni kalbi kürt böbreği yunan ciğeri olan adam
 ermeni öldürürsen arkadayım
 ermeni öldürmek serbesttir
 türk ermeni kürt sünni alevi bunlar ne ya
 ermeni alfabesinde kaç harf var
 bir ermeni için
 ermeni_soykırımı.doc
 fransanın ermeni açılımına cezayir kartını oynamak
 ermeni vortvoks vorodman kilisesi
 ermeni soykırımı yok cezayir soykırımı kesin var
 ermeni oyları
 türk ermeni taali cemiyeti
 fransa'da ermeni soykırımını inkarın suç sayılması
 ermeni soykırımı yoktur diyeni hapse atmak
 ülkücü ermeni
 uyduruk ermeni tasarısı mide bulandırdı
 ermeni soykırımı yoktur diyen topluluk
 le monde ermeni yasa tasarısının anketi
 bir ermeni türkiye'de neden yaşar
 ermeni soykırımı vardır diyeni öldürmek
 paris'te ermeni soykırımı vardır diye bağırın türk

türkiye'nin ermeni soykırımını inkar yasası
 orman bakanının ermeni soykırım yasasına tepkisi
 ermeni soykırımını inkar ediyorum
 erdoğan'ın fransa'da ermeni soykırımı yok demesi
 ermeni soykırımını inkar edenlerin soykırımı
 ermeni soykırımı yasasını ergenekon'un hazırlaması
 ermeni oyu
 ermeni_soykırımı_sonhali.doc
 ermeni soykırımı yalan diyen sevgiliyi hapse atmak
 en çok stv'yi izlediklerini söyleyen ermeni
 dersim katliamı vs ermeni katliamı
 karadeniz açıklarında sulara atılan ermeni aileler
 kürt ermeni ve alevilere öss'de ek puan verilmesi
 ermeni kahvesi
 ermeni soykırımı için alternatif isim önerileri
 ermeni soykırımı var denince çıldıran türk
 istanbul ermeni patrikliği
 ermeni soykırımı olmasaydı
 ermeni soykırımı olsaydı
 ermeni gregoryen kilisesi
 yozgat merkezde ermeni olmak
 ermeni liri
 bir ermeni'nin genelkurmay başkanı olma ihtimali
 putu sikilmiş ermeni gibi bakmak
 ermeni diasporasının zihin haritası
 aynı anda alevi ermeni rum ve müslüman olmak
 ermeni soykırımı yaptınız diyen kürt
 ermeni soykırımı
 ermeni imam
 ermeni-azeri barışı
 türkiye'nin ilk ermeni asıllı memuru leo
 türkiye'ye ermeni soykırımını kabul ettirmek
 ermeni olduğu için dayak yiyen kadın
 ermeni soykırımını becerememiş olmak
 türkiye ermeni katolik cemaati
 talat paşa'nın ermeni soykırımı raporu
 gözde ermeni
 türkiye'nin ermeni nüfusu
 ermeni asıllı zenci cüce japon yönetmen
 ermeni meme lobisi
 ermeni cemaatleri
 akp döneminde ermeni kiliselerinin onarılması
 ermeni ve arap açılımı yaparak kürtleri boğmak
 ermeni ve rum evlerinin restorasyonuna tepki
 ermeni harfli türkçe
 kürdistan ermeni halkınıdır
 ermeni aydınların akp hayranlığı
 ermeni ve rum dönmesi olarak trabzonlular

baya kürt var rum'u ermeni'yi yahudi'yi siktir et
 bağlarbaşı ermeni mezarlığı
 kemal kılıçdaroğlu'nun ermeni soykırımı beyanı
 kumkapı ermeni balıkçıları 1952
 özel sahayyan-nunyan ermeni okulu
 bir küfür olarak ermeni
 torunlarına nasıl ermeni kestiğini anlatan dede
 ermeni yalanları
 özel pangaltı ilköğretim okulu ve lisesi
 ermeni soykırımının abartılması
 sözde ermeni soykırımı iddialarına dur de yürüyüşü
 iyi ki bize soykırım yapmışınız diyen ermeni
 keşke ermeni soykırımı yapılsaydı diyen türk
 ermeni soykırımını türklerin üstüne yıkmak
 ermeni tabusu üzerine diyalog
 ermeni kızı ağçık
 ermeni lobisi vs israil lobisi
 ermeni kırımı
 benim ermeni arkadaşlarım da var
 her toplu mezarın ermeni çetecilerin işi çıkması
 ermeni asıllı türk vatandaşlar
 annem kürt babam ermeni ben aleviyim
 hesapta ermeni soykırımı
 öldürülen ermeni gazeteciler
 türkiye'de ermeni soykırımı vardır demek
 ermenistan'da ermeni soykırımı yoktur demek
 ermeni lafını hakaret olarak kullanan insan
 mimar sinan ermeni değil türktü
 bezciyan ermeni ilköğretim okulu
 kayıp ermeni peygamber devesi husamettin
 hrant'ı ermeni diasporası öldürdü
 ermeni doktorlar 15 bin türk esiri kör etti
 ermeni olmakla suçlanmak
 askerin ermeni aydınları öldürebileceğine inanmak
 ermeni öldürerek iktidar gelmek
 bizim ermeni arkadaşlarımız vardı
 ırkçılıkla ermeni düşmanlığını aynı şey saymak
 ermeni köpekler beşiktaş'ı destekler
 türkiye'nin ilk ermeni başbakanı
 ermeni kimliği üzerine
 soyu ermeni olanlar nerden bilecek kürdü
 ermeni öldürdü diye hapsedilen türk
 ermeni sakalı
 temsilciler meclisi ermeni tasarısı
 terörist mecusi ermeni bilmem ne bela
 kim kardashian götüyle ermeni meselesini bitirmek
 çocuklarımıza ermeni dadılar bakıyor
 türk-ermenî dostluk günü

ermeni pozitif
 azerice'yle eğlenen ermeni tohumu
 türklerin ermeni sevgisi
 ermeni ve kürtler sürülsün
 ermeni masalları
 surp hac ermeni katedrali
 ermeni diye öğrenci yurduna alınmamak
 iran'ın sözde ermeni soykırımını tanıması
 iran'ın ermeni soykırımını tanıması
 ermeni olması sorun değil ama ermeni
 youtube'de yer alan ermeni soykırımı videoları
 ya aşkitom senin için ermeni dönmesi diyorlar
 wikipedia'nın ermeni soykırımını tanıması
 goran bregoviç'in ermeni asıllı olma ihtimali
 ermeni soykırımını tanıyanların ortak özellikleri
 şişli adliyesinin ermeni soykırımı ilgili kararı
 türkiye'deki ermeni lobisi
 oturup flüt çalan tonton ermeni dede
 ermeni faşizmi
 porno sinemaya çevrilen ermeni kilisesi
 ermeni tabusu
 bir ermeni'nin türkiye'de cumhurbaşkanı olması
 devlet bize keleş verdi pkk ermenidir dedi
 ermeni milliyetçisi türkiye solcusu
 25 nisan 2010 taksim'de ermeni bayrağı yakılması
 bize derler bbp yeteriz tüm ermeni'ye
 türk kaynaklarında ermeni soykırımı
 annem kürt babam ermeni ben çinliyim
 ermeni göndermesi
 3 silahşörlerin ermeni açılımı
 ermeni tasarısına karşı amerikaya koyulacak tepki
 ermeni okullarındaki doluluk oranlarının artması
 ermeni belge düzmeciliği
 ermeni sorununun çözümüne etki yapan iç dinamikler
 ermeni tasarısı sonrası ikea'dan alışverişi kesmek
 sözde ermeni soykırımı için sözde özür dilemek
 ermeni soykırımını kabul eden ünlüler
 ermeni tercihi
 ermeni soykırımını beraber yaptık diyen kürt
 alman belgelerinde ermeni tehciri ve trabzon
 ermeni diasporasının türk lobisinin eline vermesi
 meb ermeni soykırımı karşıtı kompozisyon yarışması
 isveç parlamentosu'nun ermeni soykırımını tanıması
 ermeni tasarısına evet oyu veren türk parlamenter
 ermeni soykırımını sallamayan sözlük yazarları
 ermenistan'ın ermeni soykırımını inkar etmesi
 guru'nun ermeni soykırımını kabul etmesi
 otisabi'nin ermeni soykırımını kabul etmesi

ama bütün dünya ermeni soykırımı var diyor
 tek oy farkla onaylanan ermeni tasarısı
 tbmm'nin ermeni soykırımını tanıması
 ermeni soykırımını tanıyacak masum ulus arayışı
 kurtuluş'ta oturuyoruz ama ermeni değiliz
 ermeni tasarısı onaylandı diye kahrolan adam
 ermeni soykırımını ermenilerin yapmış olması
 2000 yılı ermeni açılımı
 ekşi sözlük'te ermeni olmak
 temcitçiler meclisi ermeni tasarısı
 temsili ermeni askerinin galip gelmesi
 1923 sonrası ermeni mimarisinde art deco akım
 amerika'nın ermeni soykırımını kabul etmesi
 ermeni mandacıları
 soykırımda ölen ermeni sayısının sürekli arması
 24 nisan 2010 obama'nın ermeni soykırımını kabulü
 kışkırtılacak kadar ermeni kalmamıştır
 ermeni mezarlığı
 ben ermeni değilim deyip ağlayan hemşinli kız
 ermeni soykırımının tek belgesi murat belge
 ermeni kökenli türk
 uzunçayır ermeni mezarlığı
 hala hrant'ım hala ermeniyim
 anadolulu bir ermeni komünistin anıları
 ermeni harfli türkçe metinler
 hayatında hiç ermeni görmemiş ermeni düşmanı
 solun kürt ermeni ve alevi konularındaki paradoksu
 ermeni soykırım iddialarına karşı deklerasyon
 sözde ermeni lokantası
 yaşlılara yer vermeyenlerin asıl ermeni olması
 bölücü liboş fetullahçı ermeni dölü pkk'lı faşist
 ermeni konferansı'nın mahkemece durdurulması
 fifa'dan türk ermeni maçında azeri bayrağı yasağı
 ermeni konferansı erivan'da da yapılsın
 schwarzenegger'in ermeni soykırımını tanıması
 anadolu ermeni halk müziği
 meclis-i mebusan'daki ermeni milletvekilleri
 sözde ermeni eriği
 karasun manuk ermeni kilisesi
 ermeni gelinin mezarı
 sözde ermeni dölü
 ermeni kadar olamadık
 kudüs'teki ermeni ve rum ruhban kapışması
 google'ın ermeni soykırımı logosu
 ermenistan
 azerbaycan ermenistan ilişkileri
 ermenistan ordusu
 rusya ermenistan ortak ordusu

yunanistan ermenistan israil
türkiye ermenistan ilişkileri
ermenistan vizesi
the promise filminin ermenistan bayraklı afişi
ermenistan'ın 1915 arşivlerini saklı tutması
ermenistan komünist partisi
ermenistan sınırındaki mayınların temizlenmesi
yunanistan ermenistan pkk sync türkiye saldırısı
2 nisan 2017 ermenistan genel seçimleri
rüyada motosikletle ermenistan'a gitmek
26 mart 2017 ermenistan olayları
1919 ermenistan haritası
14 ekim 2009 türkiye ermenistan maçı
ermenistan maçında azerbaycan bayrağı yasağı
25 şubat 2017 ermenistan azerbaycan çatışması
ermenistan'ın gelişmemesinin nedenleri
25 aralık 2016 ermenistan iç savaşı
ermenistan'dan gelen cevapsız çağrı
türkiye ermenistan ve yunanistan'ın birleşmesi
ermenistan cumhuriyeti
rusya ile ermenistan'ın ortak ordu kurması
11 kasım 2016 ermenistan karadağ maçı
ermenistan dramı
gürcistan ermenistan ilişkileri
8 ekim 2016 ermenistan romanya maçı
ağrı dağını ermenistan'a vermek
17 temmuz 2016 ermenistan darbesi
ermenistan milli futbol takımı
ermenistan'ın trabzon'u istemesi
karadeniz sahil yolunun ermenistan için yapılması
eurovision'da ermenistan'ın yasaklı bayrak açması
2 nisan 2016 azerbaycan ermenistan savaşı
nükleer santral karşıtları ermenistan'a gitsin
azerbaycan ermenistan savaşında iran'ın duruşu
türk ordusu ermenistan'a girsin
2 nisan 2016 azerbaycan ermenistan çatışması
azerbaycan'ın ermenistan'ı vurması
pkk'lı teröriste ermenistan'da askeri tören
batı ermenistan futbol federasyonu
batı ermenistan
batı ermenistan milli futbol takımı
ermenistan ve yunanistan ile iyi anlaşamamamız
23 aralık 2015 ermenistan azerbaycan savaşı
7000 rus askerinin ermenistan sınırına yerleşmesi
7 aralık 2015 azerbaycan'ın ermenistan'ı vurması
rusya'nın tc ermenistan sınırına asker yığması
11 ekim 2015 ermenistan arnavutluk maçı
türkiye ermenistan savaşı

ermenistan sincar yezidi milli birliği
 zekeriya öz'ün ermenistan'dan almanya'ya geçmesi
 zekeriya öz'ün ermenistan'a kaçması
 zekeriya öz'ün ermenistan'a hicret etmesi
 sıkışınca ermenistan'a kaçan cesur savcı
 ığdır'ın şekline dikkat edin ermenistan korkmalı
 ermenistan futbol ligi
 en sıkıntısız komşumuzun ermenistan olması
 en sıkıntısız komşumuzun ermenistan olması
 büyük ermenistan hayali
 24 haziran 2015 ermenistan'daki zam direnişisi
 ermenistan cumhurbaşkanlığı sarayı'nın kuşatılması
 ermenistan'ın türkiye'den daha ileride olması
 ermenistan milli marşı çalarken çömelmek
 ermeniler çok yetenekliyse ermenistan neden fakir
 abdullah gül'ün ermenistan'a koz vermesi
 ermenistan'ın türkiye'yi yendik açıklaması
 ermenistan'a türkiye'yi bağlanmayı teklif etmek
 ermenistan'ın fethedileceği muhteşem gün
 ttb'nin ermenistan tabip odasına yazdığı mektup
 norveç'in ermenistan'a verdiği tarihi ayar
 ermenistan'ın kürdistan'ı işgal etmesi
 ermenistan'ın işgal ettiği azerbaycan toprakları
 1827 yılı bugünkü ermenistan'daki ermeni nüfusu
 türkiye'nin ermenistan'ı madara etmesi
 terörist devlet ermenistan
 ermenistan'da türk olmak
 ermenistan'daki türk nüfusu
 rusya'nın ermenistan'ı türkiye'ye tercih etmesi
 ermeniler çalışkansa ermenistan niye fakir
 batı ermenistan mı kuzey kürdistan mı sorunsalı
 ermenistan'a uzattığım barış eli havada kaldı
 ermenistan milli marşı
 ermenistan maçında türk bayrağı açan arnavutlar
 ermenistan sineması
 19 mart 2015 azerbaycan ermenistan savaşı
 ermenistan kürtleri
 türkiye ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi
 türkiye ermenistan'ı
 trabzon'un ermenistan'ı istemesi
 türkiye'de ermenistan konsolosluğu'nun bulunmaması
 lavaşın ermenistan'ın kültürel mirası olması
 doğu anadolu'nun ermenistan'a iade edilmesi
 spor toto süper lig 2010-2011 şampiyonu ermenistan
 27 ekim 1999 ermenistan ulusal meclisi'ne saldırı
 11 ekim 2014 ermenistan sırbistan maçı
 7 eylül 2014 danimarka ermenistan maçı
 ermenistan'ın insanlığa katkısı

5 ağustos 2014 azerbaycan-ermenistan çatışması
 ermenilerin ermenistan'a yerleşmeme sebepleri
 türkiye-ermenistan sınırının 2014'te açılması
 türkiye ermenistan sınırının açılması
 yunanistan-israil-ermenistan-kıbrıs yarı finali
 ermenistan bayrağı diye kolombiya bayrağı yakmak
 küçük ermenistan
 ermenistan'la tanışmak
 ters ermenistan bayrağı'na kolomiya bayrağı demek
 ermenistan'da türk bayrağının yakılması
 ermenistan'ın altından tünel geçirmek
 ani harabeleri'nden koşarak ermenistan'a geçmek
 çiçeklenen ermenistan partisi
 1988 ermenistan depremi
 3 mart 2014 türk ordusunun ermenistan'a girmesi
 fransa ermenistan ilişkileri
 iran ermenistan ilişkileri
 fransa'nın ileri karakolu ermenistan
 bağımsız ermenistan
 ermenistan'ın ipini elinde tutan oluşumlar
 ermeni lobisi vs ermenistan
 ermeni diasporası vs ermenistan
 ermenistan bağımsızlık kupası
 ermenistan satraplığı
 24 ocak 2014 azerbaycan ermenistan savaşı
 ermenistan azerbaycan savaşı
 25 ocak 2014 azerbaycan ermenistan savaşı
 23 ocak 2014 ermenistan-azerbaycan çatışması
 ermenistan sınırında öldürülen türkiyeli çoban
 doğu ermenistan cumhuriyeti
 ermenistan ve azerbaycan'la papaz olan ülke
 ermenistan notları
 11 ekim 2013 ermenistan bulgaristan maçı
 ermenistan ve azerbaycan türkiye'den ileri
 ermenistan'da dolmuş direnişçilerinin zaferi
 amerika israil ermenistan rusya iran
 ermenistan'ın türkiye'den toprak istemesi
 ermenistan'ın toprak istemesi
 ermenistan demokratik partisi
 ermenistan birleşik komünist partisi
 çözüm sürecinden büyük ermenistan'a
 türkiye'nin ermenistan'dan elektrik alması
 ermenistan'da bir türk öldürülürse olabilecekler
 ermenistan milli basketbol takımı
 ermenistan kargo uçağının erzurum'a indirilmesi
 erzurum'a indirilen ermenistan uçağı
 ermenistan sınırı
 ermenistan ermenileri

ermenistan'ın beş azerbaycan askerini öldürmesi
 ermenistan'ın il olması
 kürtçülerin ermenistan'a habire kürdistan demesi
 avrupa'ya siktiri çekip ermenistan'a saldırmak
 6 mayıs 2012 ermenistan genel seçimleri
 ermenistan'ın eurovision'a katılmaması
 ermenistan'ın 2 azeri askeri öldürmesi
 ermenistan türkiye sinema platformu
 ağrı'nın ermenistan'a iade edilmesi
 büyük ermenistan
 ermenistan'da çocuklara sarkozy ismi verilmesi
 ermenistan'ın ağrı dağı üzerinde hak iddia etmesi
 kürdistan ve ermenistan'ın birleşmesi
 ermenistan'ın fransa'ya şükranlarını sunması
 türkiye'yi ermenistan'a verip yeni bir ülke kurmak
 istanbul'u ermenistan'a satıp norveç'e taşınmak
 bayatyan ermenistan'a karşı davası
 ermenistan'da bir türkiyeli
 11 ekim 2011 ırlanda ermenistan maçı
 7 ekim 2011 ermenistan makedonya maçı
 israil-güney kıbrıs-ermenistan ortak tatbikatı
 6 eylül 2011 slovakya ermenistan maçı
 27 ekim 1999 ermenistan parlamentosu baskını
 türkiye'nin ermenileri ermenistan'dan kovma planı
 ermenistan sovyet sosyalist cumhuriyeti
 7 aralık 1988 ermenistan depremi
 kürdistan ermenistan savaşı
 ermenistan-türkiye filmleri zirvesi
 eurovision'da oylar ermenistan'a kampanyası
 ermenileri ermenistan'a göndermiyoruz
 ermenistan'da internet'in çökmesi
 ermenistan'ın başkentinin kars olması
 26 mart 2011 ermenistan rusya maçı
 ermenistan'da 8.9 büyüklüğünde deprem olması
 ermenistan'da ermeni soykırımı yoktur demek
 ermenistan'ın ab üyeliği
 ermenistan demokratik cumhuriyeti
 ararat'a dikilen ermenistan bayrağı
 ağrı dağı'na dikilen ermenistan bayrağı
 ermenistan'a bayrak direği satan kayserili esnaf
 ermenistan'ın türkiye'yi tehdit etmesi
 ermenistan'da rte posterinin yakılması
 ermenistan dünyanın efendisidir
 türkiye'nin ermenistan'a savaş ilan etmesi
 ermenistan'ı antalya'da her şey dahil davet etmek
 ermenistan'a unutamayacağı bir ders vermek
 ermenistan'ın ermeni soykırımını inkar etmesi
 ermenistan'ın amerikan soykırımını kabul etmesi

ermenistan'ın türkiye'ye 12 puan vermesi
 ermenistan'da eurovision skandalı
 abdullah gül'ü ermenistan'a maça göndermek
 türkiye ermenistan ilişkilerinin anormalleşmesi
 türkiye ve ermenistan serbest dolaşım anlaşması
 13 ekim 2009 türkiye ermenistan u-21 maçı
 ermenistan'la ilişki kurulmasından korkan kemalist
 ermenistan-rusya sınırı
 5 eylül 2009 ermenistan bosna hersek maçı
 sözde ermenistan sınırı
 türkiye ve ermenistan
 sen misin ermenistan'a oy veren
 azeriler kızar diye ermenistan'la ilişki kurmamak
 ermenistan'ın puan verirken gösterdiği resim
 ermenistan sınır kapısı açılmasın
 ermenistan maçına kayseri'nin talip olması
www.turkiye-ermenistan-kapilar-acilmasin.org
 ığdır'ı da aldılar ermenistan sınırına dayandılar
 9 eylül 2008 türkiye ermenistan ümit milli maçı
 abdullah gül'ün ermenistan'a gitmesi
 ermenistan'a karşı türk ordusunda savaşan ermeni
 eurovision'da soad'ın ermenistan adına yarışması
 ermenistan ile türkiye arasındaki ihtilafın çözümü
 ermeniler ermenistan'a
 6 eylül 2008 ermenistan türkiye maçı
 sözde ermenistan milli takımı
 20 ağustos 2008 ermenistan türkiye ümit milli maçı
 türkiye'nin ermenistan'a tazminat ödemesi
 türkiye'nin ermenistan'a 10 puan vermesi
 ermenistan'da türk bayrağının çiğnenmesi
 olası türkiye ermenistan futbol maçı yorumları
 ermenistan ambargosu
 akp erzurum'u ermenistan'a verecek
 8 eylül 2007 azerbaycan ermenistan maçı
 türkiye'nin ermenistan'a 12 puan vermesi
 12 eylül 2007 ermenistan azerbaycan maçı
 survivor türkiye ermenistan
 3 mayıs 2006 ermenistan uçak kazası
 ermenistan'a kaçan yaban domuzları
 google earth'te ermenistan sınırının olmaması
 19 şubat 2005 türkiye ermenistan buz hokeyi maçı
 ermenistan bayrağı
 ermenistan'daki antisemit hareketler
 dününden günümüze ermenistan
 ermenistan'a buğday yardımı yapılması
 ermenistan halk dansları topluluğu
 ermenice
 ermenice'de noktalama işaretleri

hdp'nin zazaca ve ermenice seçim şarkısı olmaması
 ermenice şarkı söyleyen kız güzelliği
 hdp'nin zazaca ve ermenice twitter hesabı olmaması
 güzel ermenice şarkılar
 kendi kendine ermenice
 alex de souza'ya ermenice isim önerileri
 türkçe isme ian ekleyip ermenice diye geçinmek
 tek kelime ermenice bilmemek
 malazgirt adının ermenice olması
 ermenice denilen lisan baştan aşağı türkçedir
 ermenice konuşan vatandaşları kibarca uyarmak
 ermenice teyze
 ermenice logo melodi
 ermenice göt
 polis köpeklerine ermenice isim verilmesi
 ermeniden çok kürtlerin soykırım yaygarası yapması
 bir ermeniden daha kötü olan şey
 ermeninin ermeniden başka dostu yoktur
 öldürülen 1.5 milyon ermeninin toplu mezarı
 sekiz yüz bin ermeninin katili sekiz kişi midir
 bir ermeninin rte'yi desteklemesi
 chp'nin başında bir ermeninin bulunması
 1 milyon ermeninin malına mülküne konan türkler
 100 bin ermeninin türk vatandaşı yapılması
 türk kürt ve ermeninin gen kardeşleri olması
 bir ermeninin türkiye'de cumhurbaşkanı olması
 ermeninin ermeniden başka dostu yoktur
 suriyeliler vs ermeniler
 ermeniler ve rumlar vs suriyeliler
 türkiyeli ermenilerin beşiktaş taraftarı olması
 türk bayrağı yakan ermeniler
 feminist ermeniler
 strasbourg'da gösteri yapan ermeniler
 bu ermeniler ne yaptı lan size
 gizli ermeniler
 ermeniler'in türk ve kürtler'i kılıçtan geçirmesi
 türk müziğinde ermeniler'in etkisi
 ailesi ermeniler tarafından katledilmiş türk
 ermeniler 50 milyon türk 5 milyon azeri öldürdü
 cezayir fransacı ermeniler neden türkçü değil
 ermeniler de olmasa bu savaşı kazanamazsınız
 ypg'nin ermeniler'i ve süryaniler'i öldürmesi
 ermeniler vs kürtler
 kürtler ermeniler gibi kendi sonlarını hazırlıyor
 bir zamanlar ermeniler vardı
 müslümanlaştırılmış ermeniler
 1915 öncesinde osmanlı imparatorluğu'nda ermeniler
 gizli ermeniler gerçek kimliklerine dönüyor

fars ırkçılığını teorize eden azeri ve ermeniler
 edebiyatta ermeniler
 dersimli ermeniler
 kürtler ile ermeniler arasındaki benzerlikler
 ermeniler ve rumlar yerine kürtler gitmiş olsa idi
 kripto ermeniler
 dersimli ermeniler inanç ve yardımlaşma derneği
 ermeniler hiçbir zaman sünniler kadar ezilmemiştir
 ermenilerden ele geçirilen işletmeler ve mallar
 24 nisan 2015 abd'de türk'e saldıran ermeniler
 önce ermeniler özür dilesin diyen türk
 ermeniler kürtlerden özür dilesin
 modern türklerin ataları ermeniler mi
 ermeniler'in söylediklerinden tatmin oldum
 ermeniler çalışkansa ermenistan niye fakir
 türkiyeli ermeniler'den çağrı
 ünlü ermeniler
 ermeniler ve rumlar oylarını hdp'ye verecek yalanı
 merkezi bir kararla ermeniler yok edildi
 bırakın ermeniler türkleri öldürseydi
 ve ermeniler kesilirken kana battı göbeğine kadar
 işte ermeniler'den geriye kalan hazineler
 çünkü ermeniler
 kürtlerle ermeniler arasındaki farklar
 ermeniler ve ittihat ve terakki
 ermeniler bu yüzleşmeyi bir türkten bekliyordu
 suriye ermenileri
 sevilen ermeniler
 palyaço ermeniler
 türkler kürtler araplar ermeniler
 akp'yi destekleyen ermeniler
 türkiye'deki ermeniler
 atatürk'ün ermeniler'e ilişkin düşünceleri
 mahallemizdeki ermeniler
 rumlarla ermeniler arasındaki farklar
 ermeniler anadolu ve mezopotamya'nın kanseridir
 ermeniler armany marka mont giyen türklerdir
 soykırım olsaydı türkiye'de yaşayan ermeniler var
 soykırım olsaydı türkiye'de ermeniler olmazdı
 ermeniler fransa için öldü
 ermeniler tehcir edilmeseydi ne olurdu
 bir kürt'ün ermeniler'den özür dilemesi
 ermeniler türktür
 kürtler gitsin ermeniler geri gelsin
 ankaralı ermeniler konuşuyor
 ermeniler ile türkler arasında genetik fark yok
 kendini türk sanan ermeniler
 müslümanlaştırılmış ermeniler konferansı

müslümanlaştırılmış ermeniler için konferans
 ermeniler müslüman olsa olabilecekler
 müslüman ermeniler
 ermeniler yüzünden olimpiyatların alınamaması
 ekşi sözlükteki kripto ermeniler
 ama hangi türkler ve ermeniler
 rum ve ermeniler camide su şişesinde şarap içtiler
 türk yemeklerini ermeniler en güzel yapar
 uruguaylı ermeniler
 diyarbakırlı ermeniler konuşuyor
 kürt bilinen ermeniler
 ermeniler kırmızı yahudiler siyah
 ermeniler katledilirken osmanlı'da türk olmak
 alevi ermeniler
 ermeniler masumsa peki bizi kim vurdu
 ikinci abdülhamit döneminde katledilen ermeniler
 ermeniler'den kalan mallar büyük sarsıntı yaratır
 ermeniler aleyhine olan sorunun iptal edilmesi
 sözde şiir türkler kürtler ermeniler
 ermeniler iki milyon osmanlı'yı öldürdü
 biyografileriyle ermeniler
 ermeniler incirlik'i istiyor
 soykırım olduysa neden hala ermeniler var
 dünyaya türkiye'nin kattığı ermeniler
 ermeniler hainliklerinden öldü
 türkiye'nin ekmeğini yiyip gösteri yapan ermeniler
 türkiye'de ermeniler
 ermeniler'in avrupa'dan geldiğini sanan zihniyet
 100 yıl önce türkiye'de ermeniler
 türkiyeli ermeniler vs ermenistanlı ermeniler
 ermeniler'in yarısının zaten yolda ölmüş olması
 bizim ermeniler
 ermeniler hristiyan türklerdir
 ermeniler polisliğe kabul edildiğinde olacaklar
 ermenilerin istanbul'da yoğun olduğu semtler
 ermeniler sürgün ve göç
 beyaztürkleşen ermeniler
 nazi subayı ermenilerin soykırımında rol alması
 bu kapıdan ermeniler ve yahudiler giremez
 yahudiler ve ermeniler giremez köpekler girebilir
 ermeniler türkiye'nin yahudileridir
 pardon ermeniler
 ermeniler türkiye'nin aborijinleri midir
 yahudi ve ermeniler için tatil genelgesi
 ermeniler 519 bin türkü katletti
 bu ermeniler adam olmaz
 19. yüzyıl mimarları ve ermeniler konferansı
 küstah ermeniler

kripto ermeniler cenazede ortaya çıktı
 ermeniler gripten öldü
 türkler ermeniler kürtler
 türkiye ermenileri'ni dislayan ermeniler
 ermeniler gelorrrrr savulun zo0000
 ermeniler karşısında kendini ezik hissetmek
 ermeniler hakkında ukte vermekten vazgeç artık
 ermenilerden özür diliyorum
 ermenilerden özür diliyoruz kampanyası
 hdp'nin ermenilerden özür dilemesi
 kürtler halayı ermenilerden öğrenmiştir
 ermenilerden ders çıkarmayan kürt
 ermenilerden özür dilemiyorum
 ermenilerden özür dilemenin ırkçılık olması
 azerbaycan türklerine ermenilerden linç
 tc başbakanı'nın ermenilerden özür dilemesi
 ak parti'nin ermenilerden özür dilemesi
 ermenilerden özür kürtlere kürdistan yobaza şariat
 türkiye ermenilerinin diğer ermenilerden farkı
 abd'de ermenilerden dayak yiyen ülkücü türk modeli
 ermenilerden nefret edip rusları sevmek
 amerikalı ermenilerden türkiyeye tazminat davası
 ermenilerden özür dileyen sözlük yazarları
 ermenilerden özür dilemeye takipsizlik
 ermenilerden özür dilemek
 ermenilerden özür dileyen türkse ben türk değilim
 ermenilerden özür dilemeli miyiz
 ermenilerden özür dileyenler adına özür diliyorum
 ermenilerden özür bekliyorum
 ermenilerden çok özür diliyorum
 türklerin ermenilerden kız almaması
 ermenilerin dünyaya kattıkları
 hepimiz ermeniyiz
 ne ermeniyiz ne malatyalıyız
 ermeniyiz meskanımız toydadır
 hepimiz hrant'ız hepimiz ermeniyiz
 hepimiz ermeniyiz diyenlerin savaşmaması
 hepimiz ermeniyiz diyen güruh
 hepimiz ermeniyiz ama oyumuz mhp'ye
 hepimiz hala ermeniyiz
 25 şubat'ta hepimiz ermeniyiz diye bağırmak
 hepimiz ermeniyiz eleştirilerinde hocalı eşiği
 hepimiz ermeniyiz sözündeki mantık hatası
 hepimiz ermeniyiz lafı hrant'ın katli kadar üzücü
 hepimiz ermeniyiz diyenlerin kınanacağı gün
 29 şubat'ta hepimiz ermeniyiz diye bağırmak
 27 şubat'ta hepimiz ermeniyiz diye bağırmak
 hepimiz ermeniyiz başlığına bakınız vermek

hepimiz ermeniyiz diyenler kulak versin
 hepimiz ermeniyiz diyenlerin türklüğünü kaybetmesi
 hepimiz ermeniyiz deyip türkiye’de yaşamak
 hepimiz sabırtaşıyız hepimiz ermeniyiz
 ermeniyiz bütün başlardan üstün başlarız
 maalesef hepimiz ermeniyiz
 hepimiz kürdüz hepimiz ermeniyiz
 sözlükteki hepimiz ermeniyiz diyen soros çocukları
 burada hepimiz ermeniyiz diyenler yok
 hepimiz ermeniyiz sloganı için suç duyurusu
 ne ermeniyiz ne fenerliyiz
 hepimiz sözde ermeniyiz
 cogumuz ermeniyiz
 ne yahudilik ermenilik afedersin rumluğumuz kaldı
 dersim alevilik ermenilik kürtlük
 ne yahudilik ermenilik afedersin türklüğümüz kaldı
 siyasal ermenicilik
 ermenicilik
 ermenici olup mhp’ye küfür etmek
 ermenici
 ermenici olmak
 vurmaliyiz gizli ermeniye vurmaliyiz gizli kürde
 azap ermeniye
 100 bin ermeniye hadi evinize deriz
 ermeniye peygambere kürde küfreden sözlük yazarı
 türkiye’de türkiyeli ermeniye söven azeri diplomat
 türkten nefret eden ermeniye açık mektup
 ermeniye düşen türkün üstünlüğünü kabullenmektir
 genetik olarak özbekten çok ermeniye yakın olmak
 türkiye’de 7 milyon ermeniye hadi evinize dendi
 erincinden ermeniye dayı demek
 ermeniye yumuşak galay
 ermeniye inanmıyorum ama bir soykırım var
 bir ermeniye öldürmek
 aşk değiştirir her şeyi türk yapar ermeniye
 her ermeniye türk düşmanı sanmak
 yavru ermeniye diri diri yakan orospu çocukları
 30 bin kürt 1 milyon ermeniye neden öldürdük

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 28/06/2018

Tez Başlığı : BİR ÖTEKİLEŞTİRME MECRASI OLARAK SOSYAL MEDYA: EKŞİ SÖZLÜK VE ERMENİLER

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 94 sayfalık kısmına ilişkin, 28/5/2018 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 20'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☐ Kaynakça hariç
- 3- ☐ Alıntılar hariç
- 4- ☒ Alıntılar dâhil
- 5- ☒ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

28.6.2018

Adı Soyadı: Sıdık Akkılıç
Öğrenci No: N14224628
Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Programı: Siyaset Bilimi

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Dr. Öğretim Üyesi Kadir Dede

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION DEPARTMENT**

Date: 28/6/2018

Thesis Title : SOCIAL MEDIA AS AN OTHERIZATION SPACE: EKŞİ SÖZLÜK AND ARMENIANS

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 28/5/2018 for the total of 94 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 20%.

Filtering options applied:

- ☐ Approval and Declaration sections excluded
- ☐ Bibliography/Works Cited excluded
- ☐ Quotes excluded
- ☒ Quotes included
- ☒ Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

28.6.2018

Name Surname: Sıdık Akkılıç

Student No: N14224628

Department: Political Science and Public Administration

Program: Political Science

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Assistant Prof. Kadir Dede

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 28/6/2018

Tez Başlığı / Konusu: BİR ÖTEKİLEŞTİRME MECRASI OLARAK SOSYAL MEDYA: EKŞİ SÖZLÜK VE ERMENİLER

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

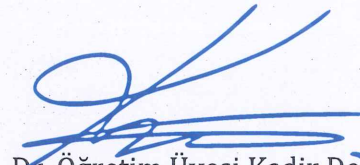
Gereğini saygılarımla arz ederim.

28.6.2018

Adı Soyadı: Sıdık Akkılıç
Öğrenci No: N14224628
Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Programı: Siyaset Bilimi
Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Tezin konusu itibarıyla Etik Kurul iznine ihtiyacı bulunmamaktadır.

Dr. Öğretim Üyesi Kadir Dede

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS BOARD WAIVER FORM FOR THESIS WORK**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION TO THE DEPARTMENT PRESIDENCY**

Date: 28/6/2018

Thesis Title / Topic: SOCIAL MEDIA AS AN OTHERIZATION SPACE: EKŞİ SÖZLÜK AND ARMENIANS

My thesis work related to the title/topic above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

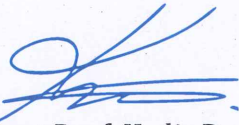
I respectfully submit this for approval.

28/6/2018

Name Surname: Sıdık Akkılıç
Student No: N14224628
Department: Political Science and Public Administration
Program: Political Science
Status: ☒ Masters ☐ Ph.D. ☐ Integrated Ph.D.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

There is no necessity for Ethical Commission permission due to subject of the study.

Assistant Prof. Kadir Dede